Két
évtized

KÉT ÉVTIZED

Tények és adatok a szocialista Magyarország húszéves fejlődéséről

7162

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ
1965

MENNYI IS HÚSZ ÉV?

Húsz éve szabadult fel Magyarország. Húsz esztendős a magyar dolgozók új hazája, amelyet szorgos munkájukkal maguknak építettek, amelyben életüket végre a maguk vágyai és elképzelései szerint formálhatták, amely otthont, kenyeret, a szellem fényét, önnön sorsuk alakításának jogát és módját adta minden fiának, lányának, akinek „emberhez méltó gondja van".

Ebben a könyvecskében még sokszor, sok összefüggésben és összehasonlításban lesz szó a húsz esztendőről. A hasonlító, vonatkoztató húsz év ilyenformán e történelmi mérlegkészítés egyezményes mértékegységének szerepét is betölti. Nem felesleges hát, hogy mielőtt a részletekbe belemennénk, egy kicsit jobban szemügyre vegyük mértékegységünket.

Húsz év... Sok is, kevés is — mindig attól függ, milyen oldalról, szempontból vizsgáljuk. A javakorabeli emberek, akik 1945. április 4-én értesültek arról, hogy a szovjet hadsereg az utolsó fasiszta csapatokat is kiverte hazánk területéről és hozzáláttak valami újnak a megteremtéséhez, ha most visszatekintenek, szomorkásan sóhajtanak fel: „Hogy elrepült ez a húsz év!..." A ma huszonegynéhány évesek számára

minden, ami akkor volt és sok minden, ami azóta történt, csak történelem, amellyel könyvekből, elbeszélésekből ismerkednek, s olykor a „leckét" bizony kicsit „papírszagúnak" tartják, vagy hitetlenkedve állapítják meg: „Így is élhettek emberek, valóban így volt?..." Ha egy mai író képzelete Mikszáth módjára megalkotná a mi „Új Zrínyiász"-unkat, mondjuk 1930-ban elhunyt és most feltámasztott hőse dörzsölné csak igazán a szemét, ha szétnézne világunkban!

Kíséreljük meg néhány ténnyel-adattal rendszerbe szedve érzékeltetni ezt a húsz évet.

Történelmileg, vagyis az emberiségnek akár csak néhány évezredes ismert történelméhez viszonyítva is — húsz esztendő vitathatatlanul röpke pillanat csupán. Két évtizednyi változást a történetírók többnyire nem is igen értékelnek, az ő léptékük általában az évszázad.

Gondoljuk csak meg — a magyar történelemnél maradva —, hogy nagyjából ennyi idő telt el az 1848—1849-es forradalom és szabadságharc leverésétől 1867-ig, a kiegyezésig. Vagy ennél egy fél évtizeddel hosszabb az 1919-es Tanácsköztársaság leverésétől 1944-ig tartó szakasz, a Horthy-fasizmus magyarországi uralma. Események az említett években is történtek. De az ország lakossága életének lényegbeli változásáról és még kevésbé fejlődéséről alig-alig beszélhetünk. Az emberek e történelmi szakaszok végén éppen úgy éltek, mint a kezdetén. Az élet anyagi és szellemi feltételei nemigen változtak, s a milliókat — falun is, de a városban is — a technika fejlődése, a világ más irányú változása szinte nem is érintette. Magyarország 1945-ig maradt olyannak, ahogy *Ady Endre* látta annak idején:

A Halál-tó fölött kerengünk
Szép, bátor, büszke madarak.
S a tóban nagy, förtelmes és rest
Kígyó-fejű, éhes halak.
Ezt a bűz-lehű bús tavat
Így is nevezik: Magyarország.

De ha a történelmi mérlegelésnél maradunk, tekintetbe kell vennünk a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat, amely olyan sorsfordulót jelentett az emberiség történetében, ami gyorsabb járásra késztette a történelem szekerét. Az 1945-től eltelt két évtizedben különösen szembetűnő a világ képének gyorsuló változása. Kontinensek térképe változott meg a felismerhetetlenségig. Népek, amelyek évszázados álomban szunnyadtak, felébredtek és büszke öntudattal, erejükbe vetett rendíthetetlen hittel a maguk képére kezdték formálni világukat. Elnyomott és kisemmizett milliók a hatalom birtokosainak felelősségével egy társadalmilag igazságosabb és fejlettebb életformát hoztak létre.

1945-ben mindössze két szocialista ország volt a világon: a Szovjetunió és a Mongol Népköztársaság. Ma a Sárga-tengertől a Karib-tengerig, az Északi-Jeges-tengertől a Földközi-tenger partjáig, három világrészben, 14 országban mintegy 1,1 milliárd ember építi a szocializmust, a kommunizmust.

1945 óta 54 ország népei űzték el a gyarmatosítókat, és csupán a legutóbbi négy esztendőben 31 országban mintegy 150 milliónyi ember vált függetlenné. Az ENSZ-nek még 1953-ban is összesen 59 tagállama volt. Ma a 114 ENSZ-tag-

államnak több mint a fele ázsiai és afrikai ország.

A statisztika így vall erről a forradalmi változásról:

A szocialista tábor részaránya a világ területéből, lakosságából és ipari termeléséből (szazalékban)

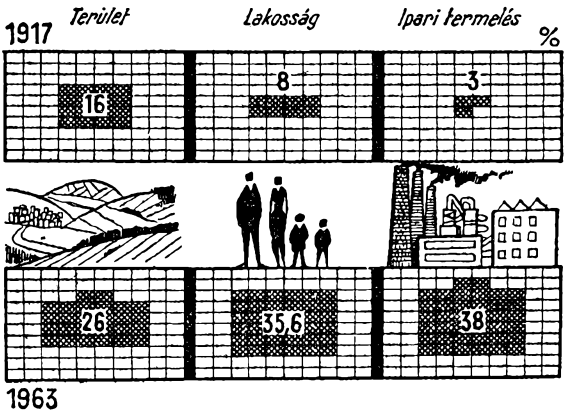

Gyarmatok és félgyarmatok

Év	Lakosság		Terület	
	millió fő	százalék a világ összlakosságához képest	millió km^2	százalék a világ összterületéhez képest
1938	1373,0	63,6	80,3	59,9
1964 elején	40,2	1,3	6,9	5,2

A második világháború után az imperializmus elvesztette közvetlen uralmát olyan országok felett, amelyeknek lakossága ma körülbelül két milliárd fő, az emberiségnek majdnem a kétharmada.

Itt csak a „történelmi mércét" vizsgálgatjuk — és bizonyítani csak a későbbiekben fogunk —, mégis meg kell jegyezni, hogy a világtörténelem kerekének ilyen előrelendítésében mi magyarok harcunkkal, közvetlen és közvetett segítségünkkel az ösztönzők, az élenhaladó országok között voltunk. Ma ahhoz a táborhoz tartozunk, amelyben a kommunizmust építő Szovjetunió és a szocializmus országai tömörülnek. Ez a tény maga is értékmérője egy olyan ország megváltozott állapotának és teljesítményének, amelyről *Ady Endré*nek még azt kellett megállapítania, hogy „bűz-lehű, bús" „Halál-tó"!

Technikailag, a tudomány fejlődése szempontjából a régmúltban, de még a közelebbi múltban sem számított hosszú, jelentős változást előidéző időnek húsz év. De az utolsó két évtized e tekintetben rendkívüli: nemhiába emlegetik korunkat a „második ipari forradalom" szakaszaként.

Részletesebb bizonyításra ez a megállapítás nem szorul. Húsz évvel ezelőtt az atomkutatás még gyerekcipőkben járt, szintúgy a rakétatechnika. Ma a szovjet űrkutatás olyan páratlan eredményekkel dicsekedhet, amilyenekre a húsz évvel ezelőtti ember még nem is gondolt. E két évtized terméke a kibernetika, a tudomány és az élet minden területén hasznosítható okos, majdhogynem gondolkodó gépeivel; a műanyagok hihetetlenül gazdag és kiterjedt felhaszná-

lása; a penicillin és családja: a csodás hatású antibiotikumok; a termelés automatizálása és az emberi szellem, tudás, találékonyság megannyi remeke. S mindehhez hozzátartozik, hogy mindez egyre inkább milliós tömegek életfeltételeit változtatja meg. Gondoljunk csak arra, hogy ma egy közérdeklődésre számot tartó televíziós adást Magyarországon szerény számítás szerint is 2,5—3 millió ember néz meg. Húsz évvel ezelőtt a televíziónak még a létezéséről is jobbára csak egy szűk, a műszaki fejlődés irányát és célkitűzéseit számontartó kör tudott.

A technikai haladás idő-mértékegységének ezt a zsugorodását a mi húsz éves szemlélődésünk szempontjából három vonatkozásban vegyük figyelembe.

Először megállapíthatjuk, hogy ilyen óriási fejlődés mellett az, amit mi elértünk, tekintetbe véve a nagyon alacsony szintet, ahonnan elindultunk, hatalmas teljesítmény. Képletesen szólva, húsz év alatt kettős feladat állt előttünk: el kellett érnünk, amit a technikailag fejlett országok már 1945-ben a magukénak tudhattak, fel kellett emelkednünk az ő 1945-ös szintjükre, s mindent meg kellett tennünk, hogy közben a „második ipari forradalom" vívmányait is érvényesítsük.

Másodszor. A technikai fejlődés, az anyagi javak egyre tökéletesedő termelése országunkat és népünket egyre nagyobb iramú versenyfutásra ösztönzi. Nekünk rendszerünk fölényét a kapitalizmussal szemben nemcsak magasabb rendű társadalmi berendezkedésünkkel, de az anyagi javak termelésében, az emberek jólétének növelésében is kifejezésre kell juttatnunk. Akár-

milyen nagy, történelmi jelentőségű az a változás, amelyet az 1945 előtti állapothoz képest elértünk, ma már egyre inkább minden területen így fogalmazódik meg a követelmény: *az élenjáróhoz, a legkorszerűbbhöz, a leghaladottabbhoz mérd teljesítményedet!*

Harmadszor. A technika csodái és a népi rendszerünk által kiváltott igény mérhetetlenül megnövelték a társadalom szükségletét és a kívánságokat is. A népi rendszer fejlesztette ki, a kommunisták tanították meg népünket a jó értelemben vett elégedetlenségre, arra, hogy szüntelenül előre tekintsenek, szebbre, jobbra törekedjenek, életük változásait ne elsősorban a múlthoz, hanem az elérhetőhöz mérjék.

Az egyes ember tudatában mit jelent húsz esztendő. Amikor „mértékegységünket" forgatjuk, érdemes egy kicsit vizsgálgatni azt is, hogy az emberi agynak megvan az az egyébként áldásos képessége, hogy felejteni tud. Különösen hamar kiveti magából a rossz emlékeket, hiszen az ember szenvedélyesen vágyik és törekszik a boldogságra. Ugyanebből a sajátosságból következik, hogy visszatekintve, a múlt durvaságának érdességeit gyakran lecsiszolja, az elmúlt nehéz időket megszépíti — különösen, ha az ifjúságával esett egybe. Ezért tapasztalhatjuk sokszor, hogy idősebb emberek nem jól emlékeznek a múltra, arra, hogy milyen volt az élet Magyarországon húsz évvel ezelőtt, a felszabadulást megelőzően.

De az emlékezéssel társadalmi méretekben még más baj is van. Ha országunk lakosságának életkori összetételét vizsgáljuk, akkor érdekes képet kapunk.

A lakosság életkori összetétele 1963-ban

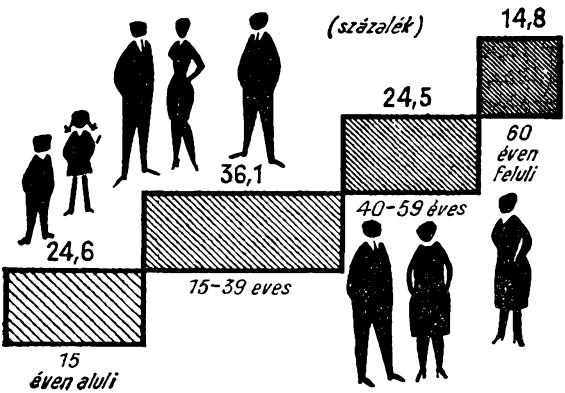

Országunk lakosságának több mint 60 százaléka 40 éven aluli, akiknek jó részük nem is élt húsz esztendővel ezelőtt, jelentős hányaduk pedig kis gyerek volt. E korosztályok „legidősebbjei" is a tudatos életnek — felnőtt tevékenységüknek idejét már a mi világunkban élték át.

Ezen alapjában nincs is mit csodálkoznunk. Gondoljuk csak meg, lehatolhat-e igazán a szavak mélyéig egy fiatal parasztember, aki a mi körülményeink között ezt olvassa: *„A magyar nép biológiai tragédiája elsősorban kenyértragédia. Az utódoknál egyre vészesebben jelentkezik. S. Sándor derekegyházi reform-földes törpebirtokos 7 gyermekét levetkőztettem. A két legnagyobb még nagyjából emberi alakkal bír, attól eltekintve, hogy a 12 éves lány 28 és fél kilót nyom. A következőknél egyre vékonyabb a láb és egyre dagadtabb a has. Fokozatosan halad-*

nak némely néger törzsek »ideális« testalkata felé. A legkisebb másfél éves, az angolkór ijesztő ronccsá torzította s naphosszat fekszik egy kosárban. Házuk tipikus »fecskefészek«, kéttagú családnak is szűk nyomortanya. A berendezés a következő: két ágy (a nagyobb gyerekek a földes padlón hálnak), asztal, két szék. A kamra tartalma aratás után ez volt: két kenyér, ládika rozs, egy kas paprika. Étlapjuk: vasárnap tésztaleves, hétköznap rántottleves, bableves, paradicsomleves, kenyér és dinnye. Ezek a »fogások« váltakoznak hétről hétre. Pedig igen iparkodó emberek."

A magyar nép „biológiai tragédiája", „kenyértragédia" (méghozzá a szó szoros értelmében!) — ugyan hogyan is értheti meg ezt az, aki nem élte át *Féja Géza* „Viharsarok" című, az 1930-as évek végén megjelent könyvének a kort híven ábrázoló viszonyait?

Vagy vegyünk egy munkásfiút és adjuk a kezébe *Bálint György* írását, amely a harmincas évek második felében jelent meg, s a *Budapest, Visegrádi utca 20—24.* számú házakról fest szociográfiai helyzetképet. Vajon felméri, átérzi-e igazában, milyen volt az akkori munkássors, amelyet így jellemez *Bálint György: „A háztömb legtöbb lakója sohasem volt színházban* (több száz lakóról van szó. — *Szerk.*). *Moziba évente átlag egyszer-kétszer jutnak el. Egy harminchat éves munkásasszony, aki ötvennek látszik, és 14 éves kora óta dolgozik, még nem ismeri a hangosfilmet. Rádió alig van a háztömbben. A Visegrádi utca 24. számú házban értesülésem szerint a házmesteren kívül egy lakónak van rádiója. Ebben a házban 35 lakás van. A két test-*

vérházban az arány hasonló. A rádió hangosan szól az egész világon, az írók írnak, a színészek játszanak, a film pereg. A Visegrádi utca 20—24. számú házak lakói ezalatt szobáikban és konyháikban üldögélnek, fáradtan és keserűen, többnyire petróleumlámpa fényénél; alusznak, maguk elé bámulnak — esetleg civakodnak.”

Milyen elsüllyedt, szinte felfoghatatlan világnak látszik egy ifjú értelmiségi számára az, amire a magyar tudomány egyik büszkesége, *Gombás Pál* akadémikus emlékezett vissza az „Akadémiai Értesítő” 1952-es számában: *„Pályámat a Budapesti Tudományegyetemen, az elméleti fizikai tanszéken kezdtem, ahol hat évig voltam díjtalan tanársegéd. Megélhetésem biztosítása végett jómódú szülők rossz előmenetelű gyermekeit oktattam szerény szolgáltatásért, gyakran 1,50 pengős óradíjért. Erre a munkára úgyszólván egész délutánom ráment. Keserves áldozat volt, tanulás és kutatás helyett instruálni, de anyagi létemet másként fenntartani nem tudtam.” „És velem együtt így, sőt instruálási lehetőségek hiányában esetleg még rosszabbul élt évfolyamtársaim közül a legtöbb. Rendkívül szomorú volt nézni, hogyan aludt ki társaimban egymás után a tudományos ambíció, és hogy hogyan mentek sorra hivatalnoki állásba, ha kaptak. Hogy milyen kegy volt egy havi 80 pengős hivatalnoki állás, azt a mai fiatalok teljesen képtelenek megérteni.”*

Mennyi hát húsz esztendő?

Mindaz együtt, amit fentebb érzékeltetni próbáltunk történelmi pillanatjellegével és a megtett út ugyancsak történelmi jelentőségű korszakalkotásával!

„SZABADSÁG!
TE SZÜLJ NEKEM RENDET!..."

A Szovjetunió világtörténelmi küldetést töltött be a második világháborúban: oroszlánrészt vállalt a fasizmus feletti győzelemért vívott hatalmas küzdelemben, óriási áldozatokat hozott, hogy megmentse az emberiséget a háborútól és a fasizmustól. Számunkra a Szovjetunió még ennél is többet jelent: hazánkat a szovjet hadsereg szabadította fel, a szovjet harcosok hozták el népünknek a szabadságot.

A magyar nép legjobb fiai, a kommunisták, az antifasiszták, a függetlenség hívei megtették a magukét a második világháború alatt, hogy Magyarország ne legyen a német náci birodalom fegyveres csatlósa, hadiszállítója és végül áldozata. Küzdöttek a szovjetellenes háborúhoz való csatlakozás ellen, majd a háborúból való kilépésért, a békéért, a magyar nemzeti függetlenségért. Bár erőik és harcaik nem voltak elegendők, áldozatuk nem volt hiábavaló.

Amikor a szovjet hadsereg kiűzte hazánkból a német náci hadakat, és velük együtt elmenekültek a magyar fasiszta hadsereg és államapparátus, a burzsoá-földesúri uralkodó osztályok náci, németbarát legkompromittáltabb elemei is,

azonnal új erőre kapott hazánkban a forradalmi, demokratikus, haladó mozgalom. Hamarosan bebizonyosodott, hogy a magyar munkásokban, parasztokban, a haladó értelmiségiekben ott szunnyad a forradalmi tűz, a haladni akarás és csak az alkalomra vár, hogy a felszínre törjön. Ezt az alkalmat a felszabadító Szovjetunió hozta meg.

Most, amikor felszabadulásunk 20. évfordulóját ünnepeljük és a felszabadulással lehetővé vált társadalmi átalakulást, szocialista vívmányainkat ünnepeljük, egész népünk hálával és szeretettel gondol a Szovjetunióra. Tisztelettel adózik a felszabadító hősöknek, meghajtja a kegyelet zászlaját a fasizmus elleni harc mártírjainak és hősi halottainak emléke előtt. Népünk azt is tudja és értékeli, hogy egész húsz esztendős történetünk minden napját, minden eredményünket át- és átszövi a Szovjetunióval való barátság és az az internacionalista segítség, amelyet a Nagy Októberi Szocialista Forradalom országától kaptunk.

Amikor 1945. április 4-én a szovjet hadsereg az utolsó fasiszta csapatokat is kiverte hazánk területéről, a feladat, amely előttünk állt, nem egyszerűen egy lerombolt ország helyreállítása volt. Új országot kellett teremteni, új alapokon, a forradalmi átalakulás megújuló szelének kellett végigsepernie ezen a földön. Úgy, ahogy *Ady Endre* kívánta:

Verje meg, verje meg, ha van verő Isten,
Aki csak egy kicsit ósdit akar itten,
Mert itt kárhozat van, itt le kell gyilkolni,
Mindent, ami régi, ezeréves holmi,

Mindent, ami senyveszt, mindent, ami árul
S Etel-közt teszi még hű magyar határul.
Óság-tartók népe most ront ellenünkbe:
Fiatal Március, most nézz a szemünkbe
S úgy adj nekünk erőt, sugarat, hatalmat,
Amily híven hisszük ezt a forradalmat.
Nekünk forradalmas minden futó óra,
Gőgös gazdag grófra s gazdagult zsidóra
Haragszunk és vagyunk egyazon haraggal,
Tán ki sem mondható gyilkos indulattal.
Mert a világ siet s most kerül dülőre:
Érdemesek vagyunk életre s jövőre?
Büdös úr-szag, pénz-szag, sehol így nem kábít,
Minden: változásért és újért kiált itt...

A rombadőlt ország

Magyarországon „minden változásért és újért kiáltott". De az örökség, amit kaptunk, iszonyatos volt. Rombadőlt ország, háború pusztította, elcsigázott, kétségbeesett nép, ínség volt az az alap, amelyről elindultunk.

A gazdasági kár mindent összevetve mintegy 22 milliárd aranypengő volt. Ez azt jelenti, hogy a háború előtti nemzeti vagyonunknak 40 százaléka semmivé lett. Az évi nemzeti jövedelem a háború előtt 4,5—5,5 milliárd pengő volt. A háború okozta anyagi veszteség tehát minden magyar dolgozó 4—5 esztendei munkájának eredményét megsemmisítette.

S hogy azoknak is érzékelhetővé tegyük ezt a hatalmas összeget, akik nem ismerték a pengőt, megjegyezhetjük: becsült számítások szerint a 22 milliárd pengő 250 milliárd forintnak

felel meg. Ez kb. 50 százalékkal nagyobb összeg, mint a mai, iparilag fejlett Magyarország egy évi nemzeti jövedelme. Beruházásaink színvonalát számítva legalább öt év beruházási programját fedezni tudnánk ennyi pénzből.

A legnagyobb kárt az ország ipara szenvedte. Megközelítő becslések szerint az ipari üzemek kapacitásuknak csaknem a felét elvesztették. Az 1943 végén működő gyári jellegű ipari üzemek 80 százaléka háborús károsodást szenvedett, több mint 12 százaléka nem működött, illetve teljesen megsemmisült.

A mezőgazdaságot is jelentős kár érte. Különösen érzékenyen érintette az országot az állatállomány vesztesége. Elhurcoltak vagy elpusztítottak 1,3 millió szarvasmarhát, 1,4 millió juhot, 3,5 millió sertést, félmillió lovat — állatállományunknak mintegy a felét.

Az 1945. évi termés a legtöbb növényből csak töredékét tette ki a háború előttinek.

Szinte teljesen megbénult a közlekedés. Elpusztítottak csaknem minden Duna- és Tiszahidat. Az utak megrongálódtak. A gépkocsik, autóbuszok mintegy 90 százaléka tönkrement. A villamosoknak több mint a fele elpusztult vagy megsérült, a polgári légiközlekedés úgyszólván teljesen megsemmisült.

A vasút vágányhálózatának csak 66, járműállományának 10—20 százaléka maradt épségben.

Az országban lakhatatlanná vált, illetve teljesen elpusztult 120 ezer lakóház, az összes lakóépületek 7 százaléka. Budapest lakóépületeinek több mint egynegyede vált lakhatatlanná, illetve pusztult el. De a fővárosban a lakóépületeknek 74 százaléka kisebb-nagyobb sérülést is szenve-

A vasút háború után megmaradt gördülőállománya (százalékban)

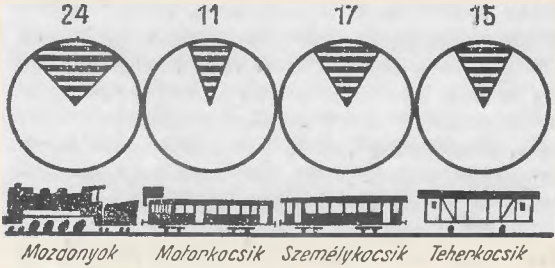

dett. A budapesti lakások 481 ezer lakószobája közül 26 ezer teljesen megsemmisült, 88 ezer pedig használhatatlanná vált.

A budapesti lakáskárok nagyságára jellemző, hogy azok helyreállítása a háború előtti építkezések üteme szerint csaknem másfél évtizedet vett volna igénybe.

Mit mondtak a magyar kommunisták, amikor széjjelnéztek az elpusztult országban? 1944. november 30-án, amikor még ideiglenes demokratikus kormánya sem volt az országnak, Debrecenben közzétették *„Magyarország újjáépítésének és felemelkedésének programját"*. E program immár történelmi szavai ezt hirdették:

„Mohács óta nem volt ilyen súlyos helyzetben az ország. Mindennek ellenére a Kommunista Párt azt hirdeti: lesz magyar újjászületés! Össze kell fogni minden igazán nemzeti, németellenes erőt! Fegyvert kell ragadni a németek és nyilas bérenceik ellen, szabadságunk és függetlenségünk kivívására! Ha a nemzet kíméletlenül

Sz. D. Sz. #162

leszámol az országvesztőkkel, ha minden becsületes magyar összefog a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban az új, életerős, demokratikus Magyarország felépítésére, ha a nép veszi kezébe az ország vezetését, akkor Magyarország nem volt, hanem lesz! Ha a magyar nép maga veszi kezébe sorsának intézését, akkor Magyarország megmenekülhet és újjászülethet. A magyar hazafiak harcos összefogását, Magyarország demokratikus újjáépítését és felemelkedését szolgálja a Magyar Kommunista Párt programja."

A helyzetet, a tömegek hangulatát nagyon jól jellemzi a Magyar Kommunista Párt egyik budapesti kerületi szervezetének röpirata, amely páratlan tömörséggel és minden sallangot nélkülöző tárgyilagossággal foglalta össze a legközvetlenebb teendőket. Csupa mindennapi dologról szól, mégis most, két évtized múltán is csak úgy sugárzik belőle a felszabadulás utáni első órák nagy, csodákat teremtő nekigyürkőzése.

„Munkások! Polgárok!

Kerületünk felszabadult a németek és nyilasok terrorja alól.

Ébredjetek fel! Hagyjátok ott odúitokat! A hiányzó ablakokat pótoljátok! Hozzátok rendbe lakásotokat! Takarítsatok! A romokat hordjátok el!

Ha most nem vállaljuk a harcot egészségünkért, járványok tizedelik meg sorainkat. Tisztálkodással, munkával akadályozhatjuk meg a betegségek elterjedését.

A Magyar Kommunista Párt
V. ker. szervezete"

A magyar kommunisták az újjá- és újatépítés tervének megvalósítására mozgósítani tudták azokat a haladó, a Nemzeti Függetlenségi Frontban újjászervezett hazafias erőket, amelyekkel szövetségben már a felszabadulás előtt mindent megtettek, hogy feltartóztassák az ország szakadék felé rohanó szekerét. Ez a szövetség — amelyet a fasiszta elnyomók ellen kiontott közös vér pecsételt meg — meggyőződést, lendületet sugárzott és magával ragadta a széles tömegeket.

Az áldozatkészségben, a szinte elháríthatatlannak látszó nehézségek leküzdésében a munkásosztály haladt az élen. Nem írói fordulat, de a kortársak által bizonyítható valóság, hogy a magyar munkások a két kezükkel ásták ki a gépeket a romok alól — tulajdonképpen semmiért, hiszen a pénz értéke egyre kevesebb lett, élelemből is alig-alig jutott a dolgozóknak.

Amilyen céltudatos, gyakorlatias és példamutató volt a Magyar Kommunista Párt és az általa vezetett munkásosztály az első órák feladatainak megoldásában, ugyanilyen szívósan harcolt a továbbiakban is az éppen soronlevő feladatok megvalósításáért. A Dunántúlon még folyt a harc, amikor a felszabadult országrészeken megalakultak a nemzeti bizottságok, a demokratikus erőket tömörítő népi szervezetek és a Kommunista Párt kezdeményezésére megindították az életet, hozzákezdtek az újjáépítés és az új élet tervezésének munkájához. Sokan hitték, nem kevesen pedig igyekeztek is elhitetni, hogy ötven év sem lesz elegendő mindannak pótlásához, amit a háború és a fasizmus elpusztított és elrabolt. A kommunisták hittel hirdették, hogy lesz élet ebben az országban — és igazuk volt. Nem-

csak hirdették azonban a jövőt, hanem gyakorlati javaslatokat is tettek, kezdeményeztek is, és dolgoztak maguk is — a munkásokkal, a parasztokkal együtt. Az élet megindításával, a közlekedés újjászervezésével, a hídcsatákkal, a tőkés szabotázs megakadályozásával, a széncsatával, majd az infláció őrült rohamának megfékezésével és az új forint megteremtésével a munkásság és szövetségesei nemzeti és nemzetközi kötelességeiket teljesítették. Választ adtak a hazai reakciónak is, amely arra számított, hogy meghiúsulnak az új, demokratikus rendszernek az élet megindítására és az ország talpra állítására tett erőfeszítései.

Az első sikerek és eredmények újabb erőt és még nagyobb élniakarást öntöttek a dolgozókba, segítettek a további nehézségek leküzdésében, az ország előtt álló hatalmas feladatok megoldásában.

A föld azé, aki megműveli

A kommunisták meghirdetett programjának — *a magyar nép maga vegye kezébe sorsának intézését* —, a demokratikus erőknek első nagy csatája a földosztás volt. A nagybirtokok felosztása, a dolgozó parasztság földéhségének kielégítése nem „üzemgazdasági" probléma volt. Nem azt kellett eldönteni, hogy milyen birtoknagyság a legéletképesebb, leggazdaságosabb. Ezeket a „meggondolásokat" csak azok a népellenes körök hangoztatták, amelyek görcsösen ragaszkodtak a múlthoz és újra el akarták odázni a már olyannyira megérett agrárforradalmat.

A nagybirtokosok gazdasági és társadalmi erejének megtörése, a parasztság igényeinek kielégítése egyet jelentett a hatalomért, az új Magyarország berendezkedéséért folytatott harccal — 1945 tavaszán, amikor a mezsgyekarók leverésével a falu népe megindult az új honfoglalásra.

Móricz Zsigmond „Kivilágos-kivirradtig" című regényében megkapó érzékletességgel ábrázolta, mit is jelentett ennek az országnak a nagybirtok, az egész félfeudális társadalmi berendezkedés: *„Sohase volt ebben az országban semmi biztos, csak a grófi uradalmaknak a sorsa. Nem volt biztos még az uralkodóház dolga sem. Mert azzal mindig szemben állott az egész nemzetnek rebellis lázadása. De az uradalmak, az valami nagyszerű és biztos dolog volt. Azt még a török is respektálta, még a császár is respektálta, a kisnemesség is respektálta. És utóvégre ők voltak a nemzet..."*

Ezt a „valami nagyszerű és biztos dolgot" kellett megrendíteni, szétzúzni, hogy a magyar nép válhasson nemzetté! Ennek a történelmi tettnek a végrehajtását segítette elő a földosztás.

Az 1935-ös statisztikai összeírás szerint 2390 gazdaságnak volt 500 kat. holdnál nagyobb területe, s ebből 982 volt az 1—10 ezer és 84 a tízezer holdnál nagyobb birtokosok száma. Az ezer kat. holdnál nagyobb gazdaságok az összes gazdaságoknak 0,1 százalékát tették ki, de tulajdonosaiké volt a mezőgazdaság összes területének majdnem egyharmada.

Hogy milyen körülmények között élt az a közmondásos hárommillió koldus (ide csak a gazdasági cselédeket, a mezőgazdasági proletárokat és családtagjaikat számították, pedig csak egy hai-

szállal álltak fölöttük az 5 holdon aluli „birtokosok" családtagjaikkal mintegy kétmilliót kitevő hadserege), azt a harmincas évek falukutató szociográfiai irodalma megrázóan leplezte le.

Illyés Gyula írta a „Puszták népe" című könyvében: *„Arculcsapásban a pusztai 30—35 éves koráig részesül. Azután rendszerint csak hátulról kap a tarkóra vagy a nyakba, de leginkább csak egyet. ... Az öregekkel szemben az ember lehetőleg módjával folyamodik a közvetlen fegyelmezéshez. Hatvan éven túl legtöbb már a kézemelésre elsírja magát. Nem az ijedtségtől, hanem a megaláztatás miatt. Akkorára érik meg ugyanis bennük az emberi méltóság tudata."*

1944. december 22-én jelent meg az ideiglenes nemzeti kormány nyilatkozata, amely meghirdette az úri és egyházi nagybirtokok felosztását. A földosztási törvény elfogadására — az úri osztályok kétségbeesett ellenállása miatt — csak 1945 márciusában került sor. De a felszabadított területeken országszerte már januárban megalakultak a Kommunista Párt által kezdeményezett, s a szegényparasztok által támogatott földigénylő bizottságok. Az agrárforradalom végrehajtását a legbiztosabb kezekbe, a nincstelenek és szegényparasztok kezébe adták, s ezzel biztosították, hogy azt a nép követelései szerint, a hatalmi viszonyokban végbemenő változások értelmében hajtsák végre.

A kormányrendelet alapján az ezer holdnál nagyobb földbirtokokat maradéktalanul kisajátították. Az ezer holdnál kisebb birtokokból, ha a tulajdonost nem terhelte hazaárulás, háborús és népellenes bűncselekmény, akkor 100 hold a birtokában maradhatott. A földreform nem érin-

tette a 200 holdnál nem nagyobb paraszti birtokokat. A félfeudális nagybirtokos osztály — benne a katolikus egyház is —, mint osztály megsemmisült, birtokainak csak töredéke maradt meg.

A földosztás során 75 ezer földbirtokot, 5,6 millió kat. hold területet sajátítottunk ki, vagyis az ország területének 34,6 százalékát. Az igénybevett területből 642 ezren kaptak földet, köztük 110 ezer gazdasági cseléd, 261 ezer mezőgazdasági munkás és 214 ezer törpebirtokos. Családtagokkal együtt kétmillió azoknak a száma, akiknek igazságot tett az agrárforradalom.

A földosztás eredményeként a 100 kat. holdon felüli birtokok szántóterülete az összes egyéni birtokok 3,1 százalékára csökkent. Az 5 kat. holdon aluli birtokok száma 114 ezerrel, szántóterületük több mint 600 ezer kat. holddal gyarapodott és ezáltal átlagos területük is nagyobb

A kiosztott földek megoszlása

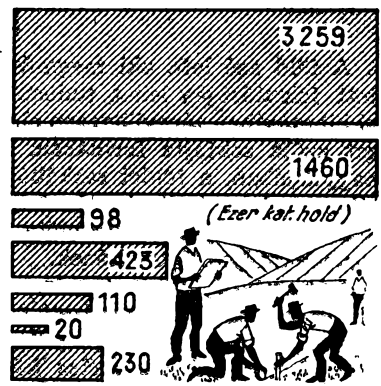

lett. Megnövekedett az 5—20 kat. holdas parasztgazdaságok súlya: birtokaik száma 350 ezerrel, szántóterületük pedig majdnem kétmillió kat. holddal nőtt.

Az igénybevett terület egy részén — az állami tulajdonba jutott földeken —, a felszabadulás előtt is meglevő állami birtokok mellé, állami gazdaságokat szerveztek.

A mezőgazdasági népesség rétegeződésének megoszlása (százalékban)

Megnevezés	A háború előtt	A földosztás után
Agrárproletariátus	37,5	13,2
Törpebirtokos (egy holdig)	7,8	3,6
Kisbirtokos (1—5 kat. hold)	23,9	23,5
Középparasztság (5—25 kat. hold)	23,8	55,5
Kulák és nagybirtokos (25 kat. hold felett)	7,0	4,2

A föld azé lett, aki megműveli! E történelmi tett jelentőségét lehet tudományosan, gazdasági kihatásában tárgyilagosan elemezni. Megtették ezt azóta sokfajta formában. De egész emberi nagyságában, a földet sarkából kifordító mivoltában csak az tudta igazán felfogni, aki részese, szemtanúja, ujjongó hirdetője volt 1945 tavasza történelmi igazságtevésének.

A szemtanú, *Illyés Gyula*, aki igazán jól ismerte a puszták kisemmizett népének életét, így látta 1945-ben a nagy pillanatot: *„Állunk a fennsík országútján, széles körben. Feslő, hal-*

szájú csizmaorrok, patkolt vén sarkok huzigálják a porba, hogy hol legyen a falusiak új telepe, hol a pusztaiaké. Az út itt menjen: de nem, amott. Ez itt megmarad legelőnek, oda jó volna egy kút.

A valóság — a legvilágrengetőbb, a legtörténelmibb is — mindig egyszerű. Állok a körben, s arra gondolok, ilyen természetesen, ilyen keresetlen szavakkal — s tán ilyen keresetlen eszközökkel — folyt az az alpári földosztás is, Árpádoké, amelyből végül is Magyarország lett. A művészetből tudom: ami nagy, az mindig magától értetődik.

Meleg van, a kucsmák és elnyűtt micisapkák a tarkóra tolódnak.

Az volna a hamis, ha ezeket a bajuszokat tudatára ébreszteném annak, mit végeznek.

De megálljunk. A kastély?

A nagy kaszavivő felel:

— Abból valami oskolát csinálnak.

— Milyet?

— Valami gyerek-oskolát ... affélét."

Nem a tőkéseknek
— a népnek építjük az országot

A nép hatalmának kivívásáért folytatott harc másik frontja az ipar volt. A tőke uralmát kellett megtörni, a tőkések gazdasági, társadalmi, politikai befolyását kellett felszámolni, hogy végigvihessük a forradalmat.

A fejlett kapitalista államokhoz viszonyítva hazánk elmaradott iparral és mezőgazdasággal rendelkező ország volt. A nemzeti jövedelem egy

főre eső része tekintetében Európa 26 országa között a 16. helyen álltunk. De a finánctőke rendkívül koncentrált volt, és a nagytőkének a nagybirtokosokkal azonos, sőt olykor még azoknál nagyobb befolyása volt az ország sorsának alakulására.

A magyar gyáripar megoszlása 1938-ban üzemnagyság szerint

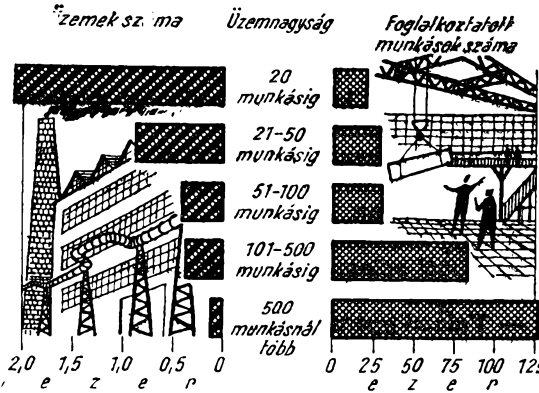

Az ábrából kiderül, hogy a 100 munkásnál többet foglalkoztató üzemek 12,9 százalékot képviseltek az üzemek közül, de ezek adtak munkát a gyáripari munkások 72 százalékának. Az erőgépek lóerejének 72 százaléka az ő birtokukban volt és ők adták a termelési érték 66 százalékát.

A nagybankoknak oroszlánrészük volt a gazdasági élet irányításában. A második világháború előtt 162 nagyvállalat tartozott szorosan érdekkörükbe. Ezen vállalatok saját tőkéje 1927-ben

az összes ipari részvénytársaságok tőkéjének még csak 46,5 százalékát tette ki, 1937-ben már 52 százalékát.

Igen jelentős helyet foglaltak el a monopóliumok a kereskedelemben, különösen a mezőgazdasági termékek értékesítésében. Úgynevezett „egykezek" alakultak, amelyek bizonyos termékek bel- és külföldi értékesítését állami rendelésekkel biztosítva uralták. Ilyen volt a Futura, a Hangya, a Magyar Mezőgazdák Szövetkezete. 1937-ben az „egykéz" a mezőgazdasági kivitelnek 63 százalékát birtokolta.

A nagybirtokkal összefonódott ipari és banktőke nemcsak gazdasági hatalommal rendelkezett, a politikai hatalom is kezében volt. Az ő embereik ültek a kormányban, a felsőházban és túlnyomó részt az országgyűlésben is. Az államapparátus vezető posztjait betöltő földesúri, dzsentri családok a legszorosabb kapcsolatban álltak a finánctőkével, maguk is fontos ipari és bankérdekeltségek urai voltak. A vezető magyar „politikus családok" ott ültek a legnagyobb bankok és vállalatok igazgatóságaiban. A Kállay-családnak például 57 ipari és bankpozíciója volt, de még rajtuk is túltett a Teleki család 59 ipari és bankpozíciójával.

1943-ban *Zentai Dezső* „Beszélő számok XII." című könyvecskéje a negyvenes évek elejéről a következő összeállítást közli az adóbevallásokról. Évi 30—50 ezer pengő jövedelmet 2952 fő, 50—100 ezer pengőt 1622 fő, 100—250 ezer pengőt 567 fő és 250 ezer pengőn felüli jövedelmet 101 fő vallott be.

Érdemes ugyanezen forrásból idézni az „éllovasok" listáját annak illusztrálására, hogy a pénz

hatalma a politikai hatalmat, az országvezetés jogát is jelentette. Milyen évi jövedelmeket vallottak be (s mennyi lehetett a valóságban, amit nem vallottak be...)?

Habsburg József királyi herceg, tábornagy, nagybirtokos	512 246 Pengő
Gróf Semsey László földbirtokos	617 780 Pengő
Chorin Ferenc, a Salgótarjáni Kőszénbánya vezérigazgatója, a Gyáriparosok Országos Szövetségének elnöke	640 302 Pengő
Dr. Halmi Miklós, a Magyar—Olasz Bank nyug. vezérigazgatója	701 783 Pengő
Gróf Károlyi István földbirtokos	958 448 Pengő
Dreher Jenő, a Dreher—Haggenmacher Serfőző elnöke	1 082 004 Pengő
Herceg Festetics György földbirtokos	1 228 670 Pengő

És mi állt ezzel szemben? Milyen volt a magyar munkásosztály helyzete? Az ipari és mezőgazdasági munkások évi átlagos jövedelme 681 pengő, ezen belül a mezőgazdasági munkásoké 372 pengő volt. De ez csak az átlag. Mögötte a nyomornak milyen mélységei húzódtak meg, azt az Országos Társadalombiztosító Intézet adatai mutatják. Az OTI a biztosítottakat nyolc osztályba sorolta átlagos napibérük szerint.

A biztosított foglalkoztatottaknak a fele naponta 2 pengőt vagy annál kevesebbet, évente a legoptimálisabb esetben is 600 pengőt, illetve ennél kevesebbet keresett. Mire lehetett elegendő ez az összeg? Egy szoba-konyhás lakás havi bére

A biztosítottak megoszlása a napi bérosztályok között
(1938-ban, százalékban)

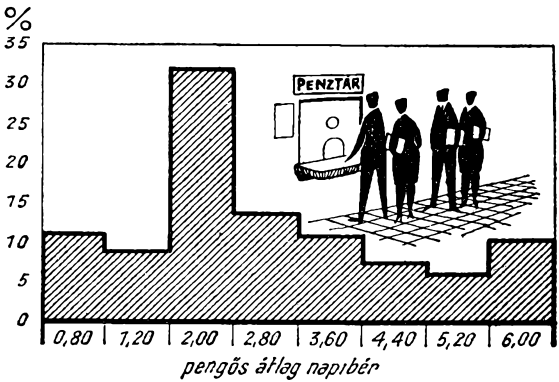

20—35 pengőt tett ki. Egy kilogram félfehér kenyér 38 fillérbe, egy kg marhahús 2,10 pengőbe, egy kg szalonna 2,11 pengőbe, egy liter tej 30 fillérbe, egy másodrendű férfiruha 60 pengőbe, egy pár férfi- vagy női cipő 13—16 pengőbe került.

A felszabadulás után csak akkor mondhatta biztosan magáénak az országot a dolgozó nép, ha forradalmi úton megdöntötte a nagytőkések hatalmát. A szocialista termelési viszonyok kialakítása, a termelési eszközök társadalmi tulajdonba vételének folyamata a gyáriparban nem sokkal a felszabadulás után megkezdődött, és 1949-ben fejeződött be. Ez a harc, amelynek mindig megvolt a vetülete a politikai életben, a kormányban és az országgyűlésben — rendkívül elkeseredetten folyt. A Kommunista Pártnak újra és újra harcba kellett vezetnie a dolgozó tömegeket a szívósan védekező tőkésosztállyal szemben.

Már a Debrecenben megalakult ideiglenes kormány programja kitűzte „a magyar föld kincseinek államosítását". A háborús összeomlás után gyorsan magához térő reakció minden praktikával igyekezett megakadályozni e program végrehajtását. Útjukban azonban ott állottak a kommunisták, a Nemzeti Függetlenségi Front valóban haladó elemei: a Szociáldemokrata Pártban, a Nemzeti Parasztpártban tömörült haladó erők, a Független Kisgazdapárt balszárnya és maguk a tömegek. Ezek az erők nem a parlamentet tartották a harc egyetlen színterének. Amikor a reakció torlaszt akart emelni a haladás elé, a Kommunista Párt a tömegek mozgósításával, harcával kényszerítette a visszavonulásra. Így volt ez akkor is, amikor az újjáéledt reakció vissza akarta csinálni a földreformot, amikor szabotálta a termelést és ki akarta éheztetni a munkásokat, így volt az ipar, majd az iskolák államosításának idején is. A kommunisták harcának köszönhető, hogy végül 1946. január elsejével a szénbányák közvetlen vezetését kormánybiztosok vették át, s ezzel megakadályozták a tulajdonosok szabotáló manővereit. Az államosítási törvényjavaslatot azonban csak 1946. június 26-án sikerült elfogadtatni. Ezután teljes erővel megindulhatott a termelés.

A szénbányászat államosításának sikere újabb lendületet adott a tömegek forradalmi harcának. 1946 végén állami kezelésbe vették az öt legfontosabb nehézipari üzemet, ahol mintegy 62 ezer munkás dolgozott.

A vállalatok állami kezelésbe vételének, az első munkásigazgatók kinevezésének eredménye a

A nyersvas és acél termelésének alakulása

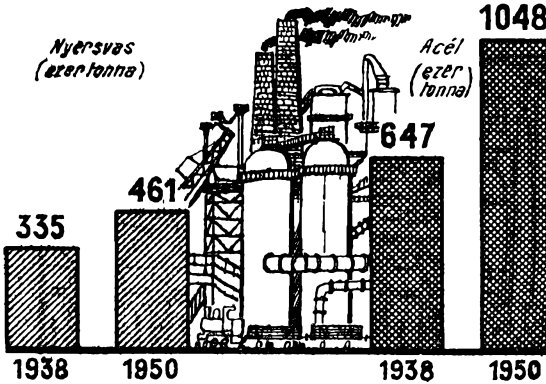

nehézipari termelés ugrásszerű növekedésében fejeződött ki.

Alig telt el egy fél év a nehézipari üzemek államosítása után, az országgyűlés 1947. július 21-én törvényt hozott a bankok államosításáról. Ez volt a fiatal népi rendszer egyik legnagyobb erőpróbája: az egész reakcióval, a koalíciós kormányban működő konzervatív erők dühödt ellenállásával meg kellett küzdeni, hiszen tudták, hogy a finánctőke hatalmának megtörése sírba temeti elképzeléseiket. Soha többé nem tudják visszaforgatni Magyarországon a történelem kerekét. A bankok államosításával az érdekképviseletükbe tartozó iparvállalatok ellenőrzése is az állam kezébe került. Ezzel 1947 nyarától az államosított vállalatoknál dolgozott a gyáriparban foglalkoztatottaknak már több mint 50 százaléka.

Az államosított vállalatoknál foglalkoztatottak száma a gyáriparban foglalkoztatottak százalékában

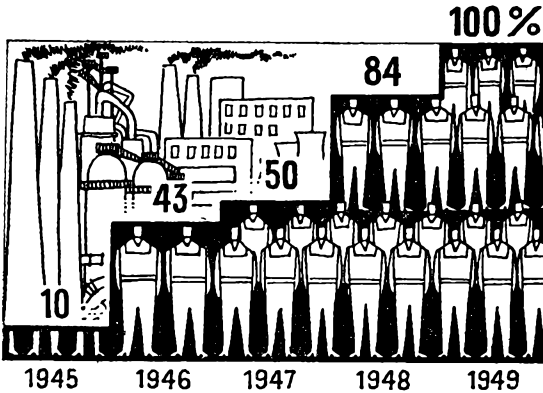

Ezt követően 1948. február 18-án állami tulajdonba került a bauxitbányászat és az alumíniumtermelés is. A termelési viszonyok forradalmi megváltoztatására 1948. március 25. tette fel a koronát: *a minisztertanács határozata értelmében állami tulajdonba kerültek a 100 munkásnál többet foglalkoztató vállalatok.* Ezzel 625, csaknem 150 ezer munkást foglalkoztató vállalat került az állam tulajdonába. Élükre egyik napról a másikra munkásigazgatókat neveztek ki. Amikor 1949. szeptember elsején a 10 munkásnál és alkalmazottnál többet foglalkoztató iparvállalatok is az állam tulajdonába kerültek: *befejeződött a magyar munkásosztály új honfoglalása is.*

1945—1948 közötti évek a népi demokratikus forradalom szocialista forradalommá átnövésének, a proletárdiktatúrában megtestesülő néphatalom megteremtésének időszaka volt. Ezekben az években a koalíciós kormányon belül és a tömegek által támogatott parlamenten és kormányon kívül folyó harcokban fokról fokra sikerült kiszorítani a nép ellenségeit a politikai hatalomból. E küzdelemben, amelynek élén a kommunisták álltak, a fiatal demokrácia hadállásainak megvédésében, erősítésében, a forradalmi fejlődés meggyorsításában szövetségeseik voltak a társadalmi haladás mellett álló, de velük egyes kérdésekben egyet nem értő vagy a kommunistákat még mindenben meg nem értő politikai erők is.

A két munkáspárt egyesülésével létrejött a munkásság egységes marxista—leninista pártja. A proletárdiktatúra kivívása azt jelentette, hogy a munkásosztály a burzsoáziát a hatalomból teljesen kiszorítva, a hatalom kizárólagos birtokosa lett. Így jobban be tudta vonni a hatalom gyakorlásába a vele szövetséges dolgozó parasztságot, valamint a szocialista építésben részt vállaló értelmiséget.

Ennek a kis könyvnek nem feladata, hogy húsz év történetét felvázolja. Nem is lehet ilyen rövid terjedelemben két évtized politikai történetét, a fejlődést és az időközi megtorpanásokat, a szocialista építés során elkövetett hibákat és azok kijavításáért folytatott harcot részletesen ábrázolni. Ezért csak vázlatosan érintünk néhány eseményt, tényezőt, amelyek ismerete nélkül nem értékelhetőek a későbbiekben közölt tények, adatok sem.

A néphatalom megszilárdításának, a reakciós erők visszaszorításának és korlátozásának, de az egész nép szellemi fejlődésének jelentős lépése volt 1948 nyarán az egyházi iskolák államosítása.

1949 tavaszán a parlamenti választások a Magyar Függetlenségi Népfront győzelmét hozták. A reakciót megfosztották parlamenti pozícióitól és az országgyűlés a néphatalom kifejezője lett. 1949. augusztus 20-án az országgyűlés elfogadta a Magyar Népköztársaság Alkotmányát, az új társadalmi viszonyok alaptörvényét, amelynek vezérlő gondolata: *„A Magyar Népköztársaságban minden hatalom a dolgozó népé."* 1950 őszén tanácsválasztások voltak. A tanácsrendszer megteremtése sokkal többet jelentett, mint a múltból örökölt, elavult, az új helyzet követelményeinek már nem megfelelő magyar közigazgatás átszervezését. A helyi tanácsok mint államhatalmi és végrehajtó szervek a társadalmi önigazgatás eszközei és a szocialista demokrácia kibontakozásának erős fegyverei lettek.

A két munkáspárt egyesülési kongresszusán elfogadott irányvonal alapján, a párt vezetésével, a kommunista és pártonkívüli tömegek áldozatos munkája nyomán valósult meg a népi demokrácia minden politikai és gazdasági vívmánya. Lendületes építő munka indult meg az országban. A szocialista iparosítás eredményeként változni kezdett népgazdaságunk elmaradott szerkezete, növekedett a lakosság foglalkoztatottsága. A pártban azonban a hatalom meghódítása után nem sokkal súlyos hibák jelentkeztek, eluralkodott a személyi kultusz és a vele párosult szektásság és dogmatizmus. A pártdemokrácia és a szocialista demokrácia korlátozásának következ-

tében durván megsértették a szocialista törvényességet. Falun a szövetkezetek erőszakos szervezése, a beszolgáltatási rendszer túlzásai lazították a munkás-paraszt szövetséget. Mindehhez járult az első ötéves terv céljainak túlzott felemelése, ami 1951—1952-ben a beígért emelkedés helyett az életszínvonal csökkenéséhez vezetett. S bár az elkövetett hibák nem homályosíthatják el, hogy hazánkban proletárdiktatúra, szocialista tervgazdálkodás jött létre, és ezekben az években is ennek volt köszönhető országunk fejlődése — az említett torzulások egyre inkább gátolták a szocialista termelési viszonyokban rejlő hatalmas erőforrások kiaknázását, gyengítették a munkásosztály hatalmát, veszélyeztették a kivívott eredmények megtartását és továbbfejlesztését.

1953 júniusában az MDP Központi Vezetőségének ülése feltárta az akkori pártvezetés legfőbb hibáit. A helyes elképzelések következetes megvalósítását azonban két irányból, szektás-dogmatikus és revizionista oldalról is akadályozták. A pártegység megbomlása, a szektás-dogmatikus politika, valamint a revizionizmus aknamunkája megkönnyítette a belső reakció és az imperialisták tevékenységét. Mindez együtt vezetett az 1956-os ellenforradalomhoz.

Ebben a súlyos helyzetben, amikor a szocialista forradalom minden vívmánya veszélyben forgott, a forradalmi ellentámadás gyors megszervezése és megindítása az egész magyar nép létfontosságú kérdésévé vált. Ezt az ellentámadást vitte diadalra a Magyar Szocialista Munkáspárt vezetésével, a Szovjetunió, a szovjet hadsereg testvéri segítségével a magyar nép. Az ellenforra-

dalom leverésében népünk harcát a szocialista tábor országai egyöntetűen, testvérien támogatták.

Az ellenforradalom fegyveres erőinek megsemmisítése, a Magyar Népköztársaság törvényes rendjének helyreállítása után a népi demokratikus állam politikai és gazdasági konszolidációja került előtérbe. E stabilizációs folyamat rendkívül gyorsan ment végbe, jeléül annak, hogy a dolgozó tömegek ragaszkodtak szocialista vívmányaikhoz. A párt és a kormány helyes politikája, az 1956 előtti gazdasági, politikai hibák felszámolása, a tömegek kívánságait és igényeit kifejező reális célkitűzések nemcsak bizalmat ébresztettek, de kiváltották a dolgozók egyre növekvő aktivitását is. A szocialista demokrácia kivirágzása, annak az elvnek érvényesítése, hogy nálunk mindenkit a munkája, mai tettei és nem múltbeli helyzete alapján ítélnek meg, a párt és a tömegek szoros kapcsolata, az alkotó munka nyugodt légköre, az emberek személyes boldogulásának korlátlan lehetőségei, a gazdasági sikerek és ezzel párhuzamosan az életkörülmények javulása olyan erőssé tették szocialista hatalmunkat, amilyen az még sohasem volt.

Ilyen körülmények között nagyobb lépést tehettünk előre hazánk szocialista átalakulásának útján. Az 1959—1961-es esztendőkben befejeződött a mezőgazdaság szocialista átalakulása, a dolgozó parasztság önként, meggyőződésből a nagyüzemet, a szövetkezetet választotta. Mindezek alapján az MSZMP VIII. kongresszusa 1962 novemberében megállapíthatta, hogy *befejeztük a szocializmus alapjainak lerakását hazánkban.*

„Új nép, másfajta raj..."

József Attila jellemezte így a munkásosztályt még az elnyomás nehéz éveiben:

Új nép, másfajta raj.
Másként ejtjük a szót, fejünkön
másként tapad a haj.
Nem isten, nem is az ész, hanem
a szén, vas és olaj,

a való anyag teremtett minket
e szörnyű társadalom
öntőformáiba löttyintve
forrón és szilajon,
hogy helyt álljunk az emberiségért
az örök talajon.

A népi hatalom éveiben a munkásosztály, a leghaladóbb forradalmi erő vezetésével, a tulajdonviszonyokban bekövetkezett változás alapján átalakult társadalmunk osztályszerkezete. „Új nép, másfajta raj" népesíti be az országot, egyre inkább beteljesedik egységes, szocialista nemzetté válásunk.

A túloldali grafikon a munkások és alkalmazottak részarányának növekedését jelzi. Ide soroljuk az iparban dolgozókon kívül a mezőgazdaság állami üzemeiben és a többi népgazdasági ágban dolgozó munkásokat és műszaki, adminisztratív alkalmazottakat; az államigazgatás dolgozóit, az egészségügyi, oktatási, kulturális stb. intézményeknél foglalkoztatottakat és a nyugdíjasokat is.

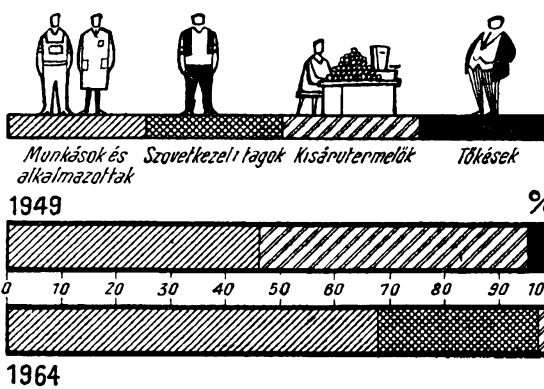

A munkás és alkalmazotti népesség száma családtagokkal egyutt jelenleg hétmillióra tehető, ami az ország népességének körülbelül 70 százaléka. Számuk 1949-ben mintegy négymillió volt.

Mi vezetett a munkás és alkalmazotti népesség hárommillió főnyi növekedéséhez, milyen hatalmas változás kifejezője ez?

A mezőgazdasági népesség száma az utóbbi másfél évtized alatt mintegy másfél millióval csökkent. Ez a jelenség a fejlődés irányát mutatja, azt jelenti, hogy az ország iparosodott, a mezőgazdaság fejlődött, kevesebb ember szükséges ahhoz, hogy megtermeljék az ország „kenyerét", a mezőgazdasági jellegű ipari nyersanyagokat és a külkereskedelemben értékesítendő agrártermékeket.

Mintegy félmillióval növelték a munkás és alkalmazott népesség sorait az önálló kisiparosok, kiskereskedők, és ugyanennyire tehető a meg-

szűnt tőkésosztály is (természetesen családtagokkal együtt). Az említett osztályok, rétegek tagjai a szocialista szektor dolgozóivá váltak, ha tisztességgel végzik munkájukat, betartják a népköztársaság törvényeit, éppen olyan megbecsülést élveznek, mint akármelyik más magyar állampolgár. Beilleszkedésüket, különösen az utóbbi években, nagymértékben gyorsította, segítette a párt helyes politikája, s hozzájárultak olyan intézkedések is, mint a származás szerinti megkülönböztetés megszüntetése a fiatalok továbbtanulásában.

Végül a munkások és alkalmazottak számának növekedéséhez hozzájárult a nők fokozottabb munkavállalása is. A kereső nők száma 1949-hez viszonyítva mintegy 600 ezerrel nőtt. Ennek társadalmi, valamint a nők helyzetére való hatása felbecsulhetetlen jelentőségű.

Társadalmunk vezetője a *munkásosztály.* A fordulat éve óta a munkásosztály tagjainak száma megkétszereződött, ugyanezen időszakban az összes keresőhöz viszonyított arányszáma 24 százalékról 42 százalékra nőtt, ami szintén hozzájárult társadalmi súlyuk növekedéséhez. Számításba véve azokat is, akik a munkásosztály soraiból vezető posztokra kerültek vagy időközben nyugdíjba mentek — figyelembe véve a családtagokat is — ma az ország népességének mintegy fele a munkásosztályhoz sorolható.

A felszabadulás óta jelentősen emelkedett a munkások szakképzettsége és általános műveltsége. A szakmunkások aránya az 1938. évi 34 százalékról 40 százalékra nőtt.

A gyáripari munkásság számszerű növekedése a leggyorsabb a nehéziparban, a gép-, a villa-

mosenergia- és a vegyiparban. 1938-ban a gyáriparban 332 ezer munkás dolgozott, 1964-ben viszont már egy millió. Az emelkedés arányát az egyes iparágakban az alábbi grafikon szemlélteti.

A gyáripari munkások számának alakulása

(1938 = 100)

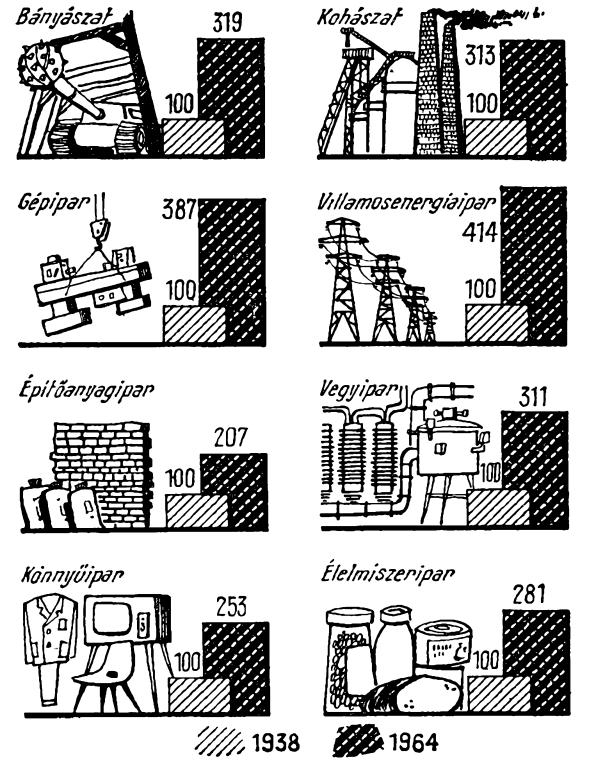

Az iparosítás eredményeként a munkásság mindinkább a nagyüzemekbe tömörült. A második világháború előtt az 500-nál több munkást foglalkoztató üzemekben a gyáripari munkásoknak 43 százaléka dolgozott. Napjainkban az állami ipar munkásainak kétharmada 500-nál több munkást foglalkoztató üzemekben dolgozik.

A munkásosztály számszerű növekedése összetételében is változást okozott. De a munkásosztály átformálja, átalakítja a soraiba beáramlott rétegeket, miközben — az iskolázás és az általános műveltség fejlődésének eredményeként — az egész osztály szocialista öntudata és szervezettsége is növekszik.

Ennek az átalakulásnak iránya leginkább a szocialista brigádmozgalomban fejeződik ki. E mozgalomban együtt, egymást kiegészítve érvényesülnek a gazdasági, anyagi és az erkölcsi ösztönzők. A versenynek ebben a formájában a dolgozók egyre öntudatosabbá válnak és példamutatásukkal terjesztik, erősítik a szocialista morált.

A szocialista brigádmozgalom a tömegek igazi népmozgalma, amely igényeiknek és elképzeléseiknek megfelelően fejlődött. A szocialista brigádvezetők első országos tanácskozása — 1961 — óta a szocialista brigádmozgalom a munkaverseny legnépszerűbb formájává vált. Az összes munkabrigádoknak mintegy 54 százaléka — 570 ezer ember — vesz részt benne, s a brigádok közül 19 ezer nyerte el e megtisztelő címet.

Az elvtársi segítségnyújtás, a szocialista emberség, a közügyek iránti fokozott érdeklődés, a munkaerkölcs legszebb példáit szolgáltatják a szocialista brigádok. Kifejezésre juttatják azokat a jellemvonásokat, amelyek az egész munkásosz-

tály, az egész dolgozó nép sajátjai lesznek majd a teljesen felépült szocializmus magas fokán!

A körülbelül három és félmilliós mezőgazdasági népesség legnagyobb rétege *a termelőszövetkezeti parasztság*. A másik nagy réteg az állami gazdaságokban, erdőgazdaságokban, gépállomásokon foglalkoztatott mintegy 290 ezer dolgozó, családtagokkal együtt több mint félmillió ember, a mezőgazdasági népességnek mintegy 17—18 százaléka.

A termelőszövetkezeti tagok száma 1963 közepén 1 214 300 volt. Családtagokkal, termelőszövetkezeti nyugdíjasokkal ez körülbelül két és félmillió ember, vagyis a mezőgazdasági népességnek mintegy háromnegyede.

A dolgozó parasztság szövetkezetbe tömörülése megalapozta az egységes paraszti osztály kialakulását. A szocializmus alapjain megerősödött, magasabb színvonalra emelkedett a munkás-paraszt szövetség, amelynek tartalma és célja — a népi hatalom védelme mellett — a szocializmus teljes felépítése lett.

A felszabadulás utáni fejlődés és a magyarországi társadalmi viszonyok gyökeres megváltozásának kifejezője az *értelmiség* számának és jelentőségének növekedése. Ez a folyamat tovább folytatódik. E két évtizedben a magyar értelmiség teljesen megújult, felfrissült, gondolkodása megváltozott. A mai értelmiségnek mintegy fele a felszabadulás után szerezte képesítését és ezeknek nagyobb része munkás-paraszt szülők gyermeke.

A szellemi dolgozóknak csaknem egynegyede egyetemet vagy főiskolát végzett. Ez összetételének minőségi javulását mutatja.

A legtöbb szellemi dolgozó az iparban tevékenykedik, második helyen a közoktatás munkásai állnak. Viszonylag alacsony a mezőgazdaságban foglalkoztatott szellemi dolgozók száma. A szocialista átszervezéssel azonban növekszik falun is az értelmiségiek aránya.

A végbement változások legfontosabb eredménye, hogy társadalmunkból *végleg eltűntek a kizsákmányoló osztályok* és megszűnt a tőkés rend visszaállításának minden társadalmi forrása. A volt kizsákmányoló osztályok tagjainak és még inkább családtagjainak vagy leszármazottainak túlnyomó többsége beilleszkedett az új viszonyokba és munkával keresi meg kenyerét. Ma Magyarországon mindenkit végzett munkája és mai magatartása alapján ítélünk meg.

Éppen ez a mérték, a munka tette társadalmunkat nemcsak igazságossá, hanem egységessé is. Valaha így panaszkodott *József Attila:*

Retteg a szegénytől a gazdag
s a gazdagtól fél a szegény.
Fortélyos félelem igazgat
minket s nem csalóka remény.

A nemzet végzetes megoszlása két részre, azokra, akiknek vagyoni jogon minden kiváltságuk megvolt és azokra, akiknek a szegénység átkán kívül nem volt egyebük, csak jogtalanságuk — megszűnt. A nemzetet nem marcangolják többé kibékíthetetlen ellentétek. A közös munkában és a szocialista demokráciában megvalósuló nemzeti egység felszabadítja a nép legtermékenyebb alkotó erőit közös ügyünk felvirágoztatására.

„A hozzáértő, dolgozó nép okos gyülekezetétől" a dolgozó nép hatalmától és önigazgatásától, a kiteljesedett szocialista demokráciától várta *József Attila* a felszabadulást, a romlásba döntött nép sorsának orvoslását. Ezt a programot valósította meg a néphatalom két évtizede.

Amit törvényhozásként, törvényhatóságként, képviselő-testület formájában a Horthy-rendszer nyújtott, az arculcsapása volt mindannak, ami kapitalista körülmények között a szabadságjogok nevét viseli.

Vegyük csak szemügyre a választójogot, a választásokat, a képviselőház és a törvényhatósági testületek összetételét.

A felszabadulás előtt a 18 éven felüli lakosságnak mintegy fele választhatott: 1935-ben a 6 026 000 főnyi 18 éven felüli népességből mindössze 3 004 000. Amikor Horthyék végre, Európában utolsónak rákényszerültek arra, hogy a nyílt választásokról a titkos szavazásra térjenek rá, 1938-ban tovább szűkítették a jogosultak körét. A választási korhatárt 24 évről 26 évre emelték. A jogosultságot 6 év egyhelyben lakáshoz, 6 elemi iskola sikeres elvégzéséhez kötötték. Ez természetesen elsősorban a városi és falusi proletariátust érintette, jelentős részüket ezzel egyszerűen kizárták elemi állampolgári joguk gyakorlásából.

Az úri rend nem is igen titkolta céljait. Az 1925. évi választójogi törvény indoklása nyíltan kimondja, mire törekednek: *„Alaposan mérlegelni kell, hogy kik alkalmasak értelmi és erkölcsi tekintetben arra, hogy az urnák elé eresszük*

őket... Gondoskodnunk kell arról is, hogy megfelelő befolyást biztosítsunk azoknak a tényezőknek, amelyek hivatásuknál, vagyonuknál, képzettségüknél fogva a legalkalmasabbak arra, hogy a közéletben vezető szerepet játsszanak." Bethlen István akkori miniszterelnök még nyíltabban beszélt: „*Proletárnemzet vagyunk, s a titkos választás sötétbe ugrást jelentene*".

S hogy kik voltak a „legalkalmasabbak"? Íme a két törvényhozó testület (mert akkoriban a parlament felett állt a felsőház, amelynek tagjait az arisztokrácia, a nagytőke és az államhatalmi hatalmasságok soraiból nevezték ki) összetétele:

A főrendiház 244 tagja között 1939-ben 5 herceg, 38 gróf, 16 báró, 29 főpap, 70 vezető állami tisztviselő, 11 bankár, gyáros stb. volt.

A képviselőház tagjainak összetétele sem mutatott más képet, azzal a különbséggel, hogy közöttük több volt a földbirtokos, a gyáros, az ügyvéd stb.

Végeláthatatlan praktikákkal, rendőrterrorral, vérfürdővel (lásd: az endrődi 1935-ös választást) biztosították, hogy még az adott választójog mellett se érvényesíthessék akaratukat a szavazók. Úgy, amint *József Attila* írta:

Cicáznak a szép csendőrtollak,
mosolyognak és szavatolnak,
megírják, ki lesz a követ...

Mennyire más a Magyar Népköztársaság országgyűlésének, a helyi tanácsok több mint százezres tagságának foglalkozási vagy származási statisztikája. Csak példaképpen nézzük ezt az összeállítást.

Az országgyűlés tagjai 1964-ben

Összesen:	342
Ebből:	
munkás	142
paraszt	64
értelmiségi	123
alkalmazott	9
egyéb	4

Nálunk már természetes, hogy a dolgozó emberek, munkások, parasztok, értelmiségiek ülnek az államhatalom legfelső és legalsó szerveiben is. Az is közismert, hogy nálunk minden 18. évét betöltött állampolgár választó és választható. Ennek megfelelően az 1963. évi választásokon több mint hétmillió ember titkos szavazáson jelölte ki küldötteit a parlamentbe és a különböző szintű tanácsokba.

A tanácsrendszer valóban biztosítja a demokratikus jogok gyakorlását. A dolgozó nép az országgyűlésben, a tanácsokban közvetlenül részt vesz az államvezetésben, a törvényhozásban és a törvények végrehajtásában. A szocialista demokrácia kiterjesztését szolgálja, hogy a tanácsok a legkülönbözőbb bizottságokon keresztül mind nagyobb tömegeket vonjanak be az állam ügyeinek intézésébe, az állami munka ellenőrzésébe.

Az utóbbi években megélénkült a tanácsi állandó bizottságok tevékenysége, szaporodott javaslataik száma. Részt vettek és részt vesznek megyéjük, városuk, kerületük terveinek kidolgozásában, vizsgálatokat tartanak a különböző állami, gazdasági, kulturális és egészségügyi szerveknél.

A lakosság szempontjából különösen fontos a tanácsok község-, illetve városfejlesztési munkája. A fejlesztési alap felhasználásával, ha jól szervezik meg a tevékenységüket, széles tömegeket aktív állampolgári cselekvésre mozgósíthatnak. Csak példaképpen álljon itt, mire költötte néhány Pest megyei község 1961-ben a rendelkezésére álló összeget:

Aszódon sütőüzemet létesítettek és a gimnáziumot két tanteremmel és tornateremmel bővítették. *Mogyoródon* hattantermes iskola épült. *Budaörsön* ugyancsak sütőüzem és tíztantermes általános iskola készült el. *Bugyin* 20, *Cegléden* 30, *Diósdon* 36, *Gödöllőn* 32, *Szigetszentmiklóson* 44, *Vácott* 60 lakás épült. Hasonló a helyzet szinte az ország minden megyéjében, járásában, községében.

A tanácsok évről évre növekvő összegekkel gazdálkodnak.

A tanácsok kiadásainak alakulása

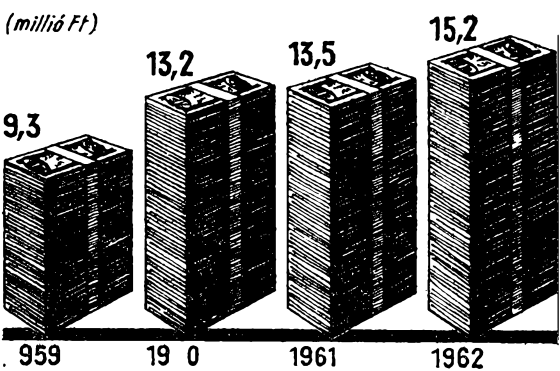

A községfejlesztési alapból, amelyben a lakosság által befizetett községfejlesztési hozzájárulás és a lakosság társadalmi munkájának értéke van feltüntetve, az 1959—1961 közötti években több mint kétmillió négyzetméter utat, mintegy hárommillió négyzetméter járdát és csaknem másfél millió négyzetméter parkot stb. létesítettek. Ezenkívül több mint 1500 km villanyhálózat, 450 km vízvezeték, 337 km csatorna, 1002 kút, 324 orvosi rendelő és még sok más közérdekű létesítmény jelzi a községfejlesztési alap felhasználásának eredményeit.

A tanácsok működése kiterjed az állampolgárok életének minden területére. Szerepük különösen a mezőgazdaság irányításában jelentős. A tanácsi ipar a lakosság jobb ellátását, a szolgáltatások fejlesztését szolgálja. A kereskedelem jó része is a tanácsok irányításának és ellenőrzésének hatáskörébe tartozik. A kulturális és oktatási munka, az egészségügyi és szociális munka oroszlánrésze is rájuk hárul.

A szocialista demokratizmus természetesen nem merül ki a törvényhozással és törvényalkotással, tehát az országgyűléssel és a tanácsrendszerrel. A cél az, hogy a dolgozó tömegek ne csak választott képviselőik útján, hanem közvetlenül is mind nagyobb mértékben vegyenek részt az állami, gazdasági, kulturális, társadalmi munka irányításában — cselekvő részvételük a közügyek intézésében egyre általánosabb legyen. E cél elérésére rendkívül sok intézmény, törvényesített és intézményesített forma áll rendelkezésre. De hogy ezeket a formákat valóban demokratikus tartalommal töltsük meg, annak

fő feltétele a jó közéleti szellem, amely pezsdítőleg hat a néptömegek alkotó tevékenységére.

Az 1956 óta eltelt nyolc esztendő a szocialista demokrácia nagy fejlődésének időszaka volt. A szocialista törvényesség biztosítása egyik igen fontos eleme a szocialista demokráciának. Államunkban mindenki, aki törvényeinket tiszteletben tartja, nyugodtan élhet, dolgozhat — mert védi őt a törvény. De társadalmunk ellenségeit, a közrend megbontóit, mindazokat, akik ártanak a közösség érdekeinek, vagyis megsértik a szocialista állam törvényeit — a törvény teljes szigorával megbüntetjük. A törvénykezés demokratizmusát szolgálja a népi ülnökök rendszere. Az ülnökök mintegy a dolgozó emberek választott képviselőiként őrködnek a törvényességen, biztosítják a büntetések kiszabásánál a sokoldalú mérlegelést és az ítélet nevelő jellegének érvényesítését. A társadalmi bíróságok tagjai, a munkásőrök, az önkéntes rendőrök értékes tevékenysége is mutatja, hogy a dolgozók százezrei vesznek közvetlenül részt a közrend biztosításában, a szocialista együttélés szabályainak betartatásában.

A szocialista demokrácia jegyében az államhatalom szervei együttműködnek a szakszervezetekkel, a Hazafias Népfront bizottságaival, az ifjúsági szervezetekkel, a nőmozgalom szerveivel, a tömegek minden politikai, gazdasági és kulturális szervezetével és mozgalmával. Egyre inkább érvényesül az a törekvés, hogy mind több állami feladatot a társadalmi szervek és önkéntes, a munkát szabad idejükben végző társadalmi aktivisták lássanak el.

A szakszervezetek, mint a tömegek érdekvé-

delmének és politikai-társadalmi iskolázásának szervei, régi feladataik mellett átvesznek olyan teendőket is, amelyek korábban kizárólag állami szervek hatáskörébe tartoztak: az egészségügyi ellátás, az üdültetés, a társadalombiztosítás, a munkaügyi viták intézése egyre nagyobb mértékben válik szakszervezeti feladattá. Egyre nagyobb szerep hárul a szakszervezetekre a termelési tanácskozások és az üzemi tanácsok révén, hogy biztosítsák a dolgozók közvetlen beleszólását a termelés ügyeibe.

A szocialista demokratizmus fontos alkotóeleme a termelőszövetkezeti demokrácia kibontakoztatása. A termelőszövetkezetek minden lényeges problémáját a tagságnak, a közgyűlésnek kell megoldania. A tapasztalatok szerint minél inkább érvényesül ez az elv, a tagság annál inkább magát érzi a termelőszövetkezet gazdájának. A közös ügyek iránti érdeklődés kedvezőbb termelési eredményekben jut kifejezésre.

Nagy jelentőségű a Hazafias Népfront tevékenysége. A helyi népfrontbizottságokban pezsgő közéleti vita folyik. Milliók és milliók fejtik ki véleményüket országos és helyi ügyekről, tervekről, és többnyire társadalmi munkában azonnal részt vállalnak annak végrehajtásából is.

A népi ellenőrök százezrei áldozatos, önkéntes munkával őrködnek a nép vagyonán, ellenőrzik a gazdálkodást, figyelemmel kísérik a lakosság számára biztosított szolgáltatások rendjét. A népi ellenőrök — jó javaslataikkal — a legkülönbözőbb területeken járultak hozzá a munka helyes megszervezéséhez.

A szocialista demokratizmust, a néptömegek aktivitásának kibontakozását szolgálja pártunk-

nak és kormányunknak az az elve, hogy *minden embert végzett munkája, politikai-társadalmi magatartása alapján ítélünk meg.* A kommunisták és pártonkívüliek kapcsolatát fűzte szorosabbra az MSZMP-nek az az elvi álláspontja és gyakorlata, mely szerint hazánkban pártfunkciók kivételével bármilyen vezető tisztséget betölthetnek pártonkívüliek is. Minden tisztség betöltésénél egyazon igényt támasztja népi rendszerünk: hűséget követel a szocializmus ügyéhez, a Magyar Népköztársasághoz, őszinte munkálkodást kíván a szocializmus építésén, és megköveteli a szükséges hozzáértést, tehetséget, szaktudást.

Ugyancsak nagy jelentőségű volt, hogy az egyetemi és főiskolai felvételeknél megszüntették a származás szerinti megkülönböztetést. Míg azelőtt, a felvételeknél a volt uralkodó osztályok tagjai műveltségi kiváltságának felszámolása érdekében előnyben kellett részesíteni a munkás, paraszt származású fiatalokat, egységes szocialista társadalmunk kialakulásának folyamata és közoktatásunk fejlődése ezt a rendszert, mint történelmileg túlhaladottat elveti. Ma már — amikor olyan fiatalok kérik felvételüket az egyetemekre és a főiskolákra, akik a népi demokratikus rendszerben nevelkedtek — az egyetlen helyes mérce: a jelöltek felkészültsége, politikai és erkölcsi magatartása, nem pedig szüleik egykori osztályhelyzete. Pedagógiai, anyagi és egyéb eszközökkel azonban ma is eredményesen gondoskodunk arról, hogy megfelelő számban kerüljenek az egyetemekre a termelőmunkában közvetlenül részt vevő munkások és parasztok gyermekei.

De nemcsak az egyetemi felvételeknél érvényesül az egyenjogúság, hanem a szocialista törvényesség elvének megfelelően, minden állampolgári jogban és kötelességben is. Jogok, kötelességek tekintetében osztály-hovatartozás vagy korábbi osztályhelyzet miatt nincs sem hátrányos, sem előnyös megkülönböztetés nálunk.

Bár a szocializmus fejlődésében óriási lépésekkel haladtunk előre és sokféle demokratikus lehetőség és fórum áll a tömegek rendelkezésére, hasznosításuk nem mindig kielégítő, mert sem a vezetők, sem a tömegek nem élnek velük megfelelően. A tömegek cselekvő részvételének növelése azt is jelenti, hogy a szocialista demokrácia minden fórumán egységbe ötvöződjék az országos érdek, a helyi érdek és a törvénytisztelő állampolgár személyi érdeke.

Mindezek figyelembevételével is csak korszakosnak tekinthetjük azt az utat, amelyet két évtized alatt és különösen az utóbbi esztendőkben a szocialista demokráciában megtettünk. Mikor József Attila a Horthy-rendszer fojtó légkörében úgy érezte, hogy már megfullad, levegő után kiáltott. „Levegőt!" című remekművében felejthetetlen sorokban örökítette meg a szocialista ember szabadságeszményét.

Az én vezérem bensőmből vezérel!
Emberek, nem vadak —
elmék vagyunk! Szívünk míg vágyat érlel,
nem kartoték-adat.
Jöjj el szabadság! Te szülj nekem rendet,
jó szóval oktasd, játszani is engedd
szép, komoly fiadat!

Ez a szabadságeszmény mélyebb, tartalmasabb, emberibb a polgári demokráciák nyújthatta legszélesebb demokratikus jogoknál is. Nem a formális oldaláról nézi a demokráciát, nem elégszik meg mindazzal, ami intézmények kereteibe foglalható. Ez a szabadságeszmény — a szocialista demokrácia — az alapvető jogokon kívül és túl tartalmazza az emberséget, a demokratikus közszellemet, a gazdasági és kulturális jogok egyenlőségét, a félelem nélküli élet érzését, olyan társadalmi légkört, amelyben kibontakozik a tömegek tettrekészsége, mind teljesebben érvényesül az emberek egyénisége, teremtő alkotókészsége. Ezt a szocialista demokráciát teremtjük mi meg hazánkban.

„ITT MÁR A MI KEZÜNK ÉPÍT"

Kiket szolgált a magyar nemzetgazdaság?

„Ipar nélkül félkarú óriás a nemzet" — mondotta Kossuth Lajos. Közben egy évszázad telt el, mégis a második világháború előtt Magyarország még mindig elmaradott agrár-ipari ország volt. 1938-ban a nemzeti jövedelemnek csak 37 százaléka származott az iparból, melynek termelése körülbelül negyedével volt több, mint 1913-ban. Ha figyelembe vesszük, hogy közben — mint az előbbi adat, ez is azonos területre számítva — az ország lakosságának száma is mintegy 15 százalékkal nőtt, joggal elmondhatjuk, hogy a Horthy-rendszer éveiben a magyar ipar fejlődése alig haladta meg a lakosság szaporodásának ütemét. És még ez a fejlődés sem volt egyenletes, hiszen az 1929—1932-es gazdasági válság éveiben meredeken zuhant a termelés és a foglalkoztatottság görbéje, és csak a győri háborús program, a Szovjetunió elleni rablóháborúra való felkészülés ösztökélte ismét gyorsabb ütemre a magyar ipart.

S mert a félfeudális agrárviszonyok gúzsba kötötték a mezőgazdaságot, az még inkább egy

helyben topogott, mint az ipar. Míg az ipari termelés 1925—1926 és 1937—1938 között — elsősorban az 1935-től kezdődő konjunktúra eredményeként — évi átlagban 3,8 százalékkal növekedett, a mezőgazdasági termelés évi átlagos gyarapodása ugyanezekben az években csak 0,5 százalék volt. Így azután e tizenkét esztendőben az egy főre jutó nemzeti jövedelem is csak mintegy egy százalékkal, az egy főre jutó fogyasztás pedig csak 0,6 százalékkal növekedett.

Az egy főre jutó nemzeti jövedelem és a lakosság egy főre jutó fogyasztásának alakulása

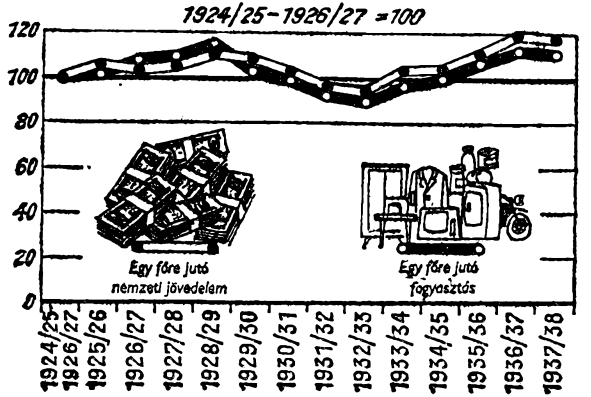

Ezek a számok félrevezethetnek bennünket. Értékelésükkor sohase felejtsük el, hogy a kapitalista Magyarországról van szó, ahol a nemzeti jövedelem növekedése a tőkések és földesurak hasznát duzzasztotta, ahol az egy főre jutó átlagos fogyasztás növekedése nagyon is megfért a

dolgozók átlagos fogyasztásának csökkenésével. Ezt bizonyítja, hogy miközben a nemzeti jövedelem emelkedett, az ipari munkások reálbére 1937-ben 9,4 százalékkal, a mezőgazdasági lakosság reáljövedelme 20,6 százalékkal volt *alacsonyabb*, mint 1929-ben.

Az ipari munkásság és a mezőgazdasági népesség életszínvonalának alakulása

(1929 = 100)

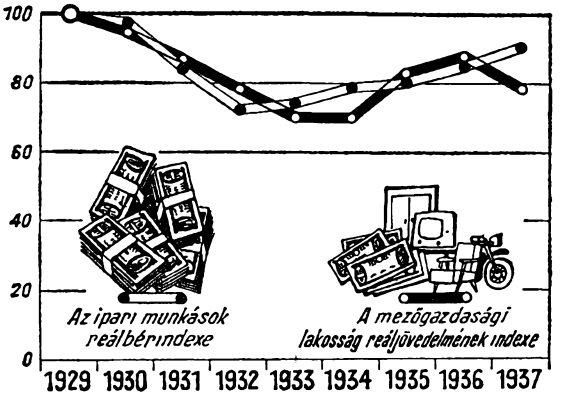

Kit szolgált akkor a magyar nemzetgazdaság? A tőkéseket, a földesurakat. A lakosságnak nem egészen egy tizede az összes egyéni jövedelmeknek majdnem kétötödét vágta zsebre, s az ipari munkások évi átlagos 681 pengős, a mezőgazdasági munkások 372 pengős jövedelmével szemben a nagytőkések és nagybirtokosok átlagos évi jövedelme 126 ezer pengő volt.

Az egyéni jövedelmek megoszlása 1938-ban

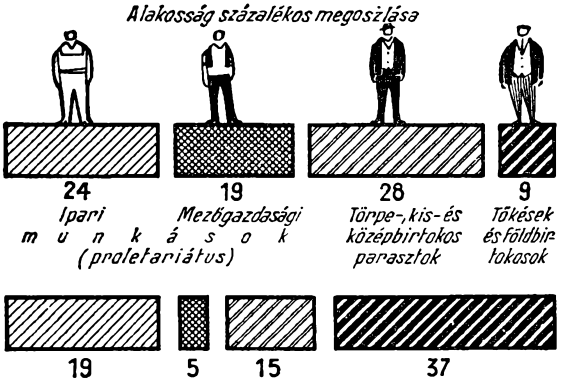

Százalékos részesedés az egyéni jövedelemből

A magyar ipar zöme lényegében 50, egymással szorosan összefonódott nagytőkés család kezében volt. Az öt legnagyobb magyar bank fiókintézetein, leányvállalatain, érdekeltségein keresztül lényegében az egész magyar ipar felett parancsnokolt. A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank például 56 nagy ipari és bányavállalatot irányított. Igazgatói és főrészvényesei között ott volt Weiss Manfréd, a csepeli iparbáró; sógora, Chorin Ferenc, a Salgótarjáni Kőszénbánya tulajdonosa; Biró Pál, a Rimamurányi—Salgótarjáni Rt. vezérigazgatója; Aschner Lipót, az Egyesült Izzó vezérigazgatója; a Heinrich-család, az ország legnagyobb vaskereskedői (e család rokonságába tartozott a háborús bűnös Imrédy miniszterelnök is); a Dreher—Haggenmacher-család, a sör-,

keksz- és csokoládégyárak tulajdonosa, a Goldberger textilgyáros család stb. A nagytőkések bevonták a bankok vezetésébe a nagybirtokos arisztokrácia néhány képviselőjét, az Esterházy hercegeket, a Hadik, a Somssich, Széchenyi és Zichy grófokat.

S hogy kinek termett a magyar föld kincse, azt jól mutatják a földbirtok megoszlásának adatai.

A mezőgazdasági tulajdonviszonyok 1935-ben (százalékban)

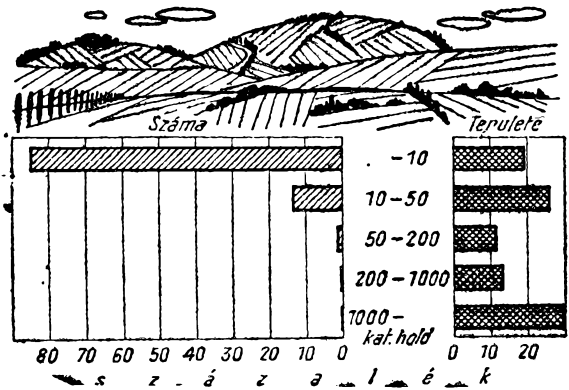

A felszabadulás előtt körülbelül 4,5 millió ember, az ország lakosságának majdnem a fele élt a mezőgazdaságból. De a szántóterületnek több mint a fele a gazdaságok 2 százalékának birtokában volt.

A magyar tőkések és földbirtokosok nem törték magukat különösebben a nemzetgazdaság fejlesztéséért, hiszen monopolhelyzetük és az

őket szolgáló, velejéig korrupt államgépezet segítségével enélkül is busás hasznot vágtak zsebre. Miközben Lillafüreden és másutt kastélyok, nyaralók épültek a felső tízezer számára, az ország adósságának évi növekedése körülbelül olyan mértékű volt, mint az évente beruházásokra fordított összeg. 1938 végén a külföldi adósságok meghaladták az egymilliárd pengőt. A külföldi tőke közvetlen behatolása is jelentős volt. 1932-ben az ipari érdekeltségeknek mintegy negyede volt külföldi. Az egyre növekvő hitelek kamatai és a profit fejében a magyar munkások és parasztok munkájának egyre nagyobb része most már nemcsak a hazai, de a külföldi tőkések páncélszekrényeit is duzzasztotta.

Az elmaradott gazdasági viszonyok, a pusztító gazdasági válság, majd a nemzetvesztő háború minden terhe a magyar dolgozók vállára nehezedett. Az állandó és tömeges munkanélküliség, amely a konjunktúra éveiben is elérte a 2—300 ezret, a válság idején 7—800 ezerre nőtt, és tovább súlyosbította a munkásság helyzetét. Kiáltó társadalmi igazságtalanságok, embertelen munkakörülmények, éhbér, teljes létbizonytalanság, kényszerű tudatlanság, nyomortanyák és kivándorlás — ezt jelentette a kapitalizmus az ország lakossága nagy többségének.

Hétmérföldes léptekkel

A húsz év előtti felszabadulás hazánk gazdasága gyökeres átalakulásának forrásává vált. A hazája gazdájává lett dolgozó nép alkotó ereje történelmünkben soha nem ismert hétmérföldes

léptekkel vitte előre országunkat a gazdasági fejlődés útján. Urak országából a nép hazája lett Magyarország, s a néphatalom Európa egyik legelmaradottabb országát két évtized alatt az ipari országok sorába emelte. Ady látnoki szavai megvalósultak:

Ez az ország a mi országunk
Itt most már a mi kezünk épít
Tobzódtatok, tobzódtatok
Éppen elég volt ezer évig.

Az ország nemzeti jövedelme, amely a legátfogóbban tükrözi a gazdasági fejlődést, 1964-ben 3,2-szerese volt az 1938. évinek és 2,8-szerese az 1949-esnek. A fejlődés meggyorsult tempóját jól mutatja, hogy míg 1923—1938 között tizenöt év átlagában a nemzeti jövedelem emelkedése nem érte el az évi 2 százalékot, 1949—1963 között átlagosan 7 százalékkal nőtt évente.

A nemzeti jövedelem alakulása

Év	1938 = 100	1949 = 100
1938	100	—
1949	115	100
1954	170	150
1959	235	205
1964	320	280

Gazdaságunk belső szerkezetének változását az mutatja a legjobban, hogy míg 1938-ban a nemzeti jövedelemnek csak 37 százaléka származott

az iparból, addig 1964-ben már a nemzeti jövedelemnek 63 százalékát termelte (az építőiparral együtt arányuk 39, illetve 74 százalék). Ez idő

Az egyes népgazdasági ágak hozzájárulása a nemzeti jövedelemhez
(százalékban)

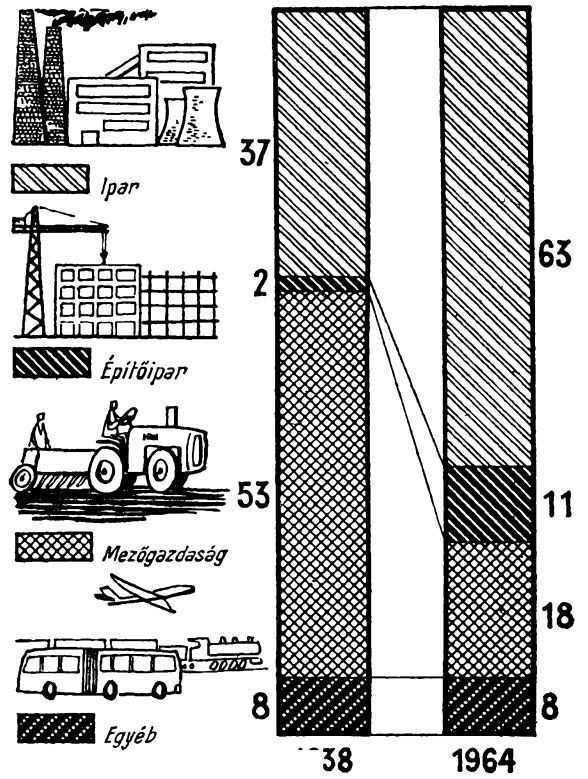

alatt az ország keresőnépességéből 18-ról 27 százalékra nőtt az iparban foglalkoztatottak aránya.

A gyors ütemben növekvő nemzeti jövedelemből több jutott a lakosság fogyasztására és jelentős beruházásokat lehetett megvalósítani. 1949—1964 között a lakosság fogyasztása 2,3-szeresére, az állóalapok — épületek, gépek, berendezések — növelésére évente fordított összeg pedig 4,3-szeresére emelkedett. Míg a háború előtt Magyarországon a nemzeti jövedelemnek csak mintegy 3—4 százaléka jutott beruházásokra, jelenleg a gyors ütemben növekvő nemzeti jövedelemből a beruházások aránya megközelíti a 20 százalékot, a forgóalapok növekedésével együttesen pedig a felhalmozás aránya 1963-ban 28 százalék volt.

A felhalmozás és a fogyasztás arányainak alakulása (százalékban)

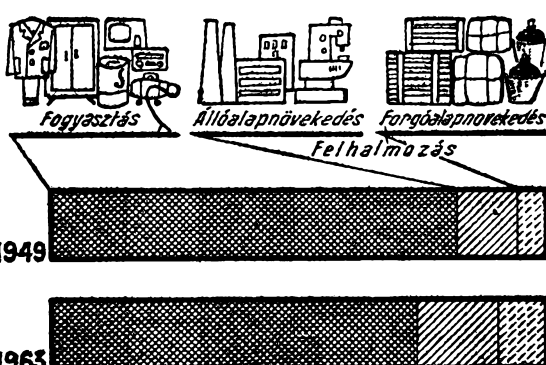

A nemzeti jövedelem elosztásának alakulása

(1949 = 100)

Év	Fogyasztás			Felhalmozás		
	Lakosság	Közületek és szolgáltatások	Összesen	Állóalap növekedés	Forgóalap növekedés	Összesen
1954	130	225	140	185	175	180
1959	190	225	195	285	175	245
1963	225	300	230	430	400	420

A beruházások megoszlása népgazdasági ágak szerint

(1950—1964)

Megnevezés	Milliárd Ft	Százalékos megoszlás
Ipar	190	42
Építőipar	10	2
Mezőgazdaság	75	16
Közlekedés	52	12
Kereskedelem	12	3
Termelői beruházások összesen:	340	75
Lakásépítés, kommunális beruházások összesen	110	25
Összes beruházások:	*450*	*100*

Másfél évtized alatt csaknem 450 milliárd forintot fordítottunk beruházásokra. Ennek az óriási összegnek körülbelül háromnegyed része a népgazdaság különböző ágainak fejlesztését szolgálta, egynegyede pedig közvetlenül a lakosság egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetét javította.

A beruházások eredményeként az ország nemzeti vagyona 1949—1964 között 307 milliárd forintról 695 milliárd forintra, tehát több mint a kétszeresére növekedett.

Az ország régi térképei elavultak. A kis Duna menti falu mellett, a pentelei fennsíkon új, szocialista iparváros, a ma már 31 ezer lakosú Dunaújváros nőtt ki. Az első szocialista várost továbbiak követték: a 25 ezer lakosú Komló, a 15 ezer lakosú Kazincbarcika stb. A legújabb ipari településeket, Tiszaszederkényt, Százhalombattát még öt évvel ezelőtt is csak kis falvakként jelezték a térképen. Megváltozott a régi iparvárosok, mezővárosok és községek arculata is. Új lakótelepek, villasorok, gyárak, egészségügyi intézmények és egyetemek sorát rajzolta fel az alkotó munka országunk térképére. 1964. január elsején az ország összes termelő állóalapjának több mint a fele új, azaz olyan beruházás eredménye volt, amelyet 1950—1964 között helyeztünk üzembe.

Két évtizedről adunk számot, s már az eddig elmondottak is bizonyítják: e húsz esztendő alatt többet fejlődött az ország gazdasága, mint előtte évszázadok során. De még inkább ez a kép, ha közelebbről is megnézzük a népgazdaság egyes ágainak fejlődését, a lakosság életszínvonalának alakulását.

IPARI ORSZÁGGÁ VÁLT HAZÁNK

Szétrombolt, kifosztott ipart örökölt a felszabadult Magyarország. A vállalatok 90 százalékát érte kisebb-nagyobb károsodás. A gyáripar állóalapjainak mintegy a fele megsemmisült, háborús kárai meghaladták a kétmilliárd pengőt. Különösen súlyos veszteségeket szenvedett az amúgy is fejletlen gépgyártás, a vas- és fémipar és a vegyipar. 1945 májusában, amikor a Magyar Kommunista Párt konferenciáján kiadta az ország újjáépítésének jelszavát, az üzemek munkáslétszáma az előző évinek egyharmadát sem érte el, és az ipari termelés volumene az előző évi szintnek egyötöde körül mozgott. Még 1946-ban is alig egyharmadát termelte az ország ipara az 1943. évinek.

A Szovjetunió sokoldalú segítsége, népünk áldozatos munkája nyomán új élet fakadt a romokból. Megindult a hősi újjáépítés, s ennek eredményeként 1946—1949 között kétszeresére nőtt a magyar ipar termelése, és nemcsak a háború előtti, de az 1943-as legmagasabb háborús szintet is meghaladta.

A népgazdasági tervek útján

Az első tervidőszak, a hároméves terv (1947 augusztusától 1949 végéig) elsősorban az ipar helyreállításának periódusa volt, mégis a beruházások és helyreállítások már ekkor is az ipar jelentős korszerűsítését, szerkezeti változását, kapacitásának bővítését is szolgálták.

Az újjáépítés befejezése óta — 1949—1964 kö-

Az ipari termelés alakulása százalékban
(1938—1949)

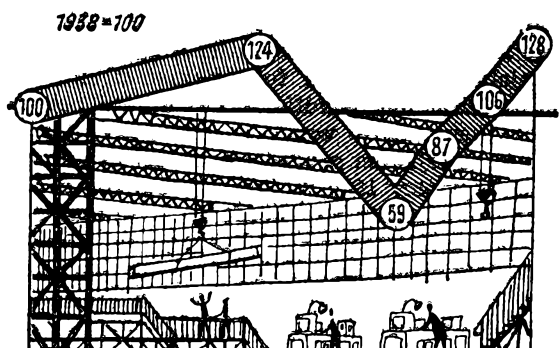

zött — eltelt másfél évtizedben a magyar ipar több mint négy és félszeresére növelte termelését, 1938-hoz képest pedig termelése csaknem a hatszorosára növekedett. Annyi ez, mintha az 1938-as ipar mellett még öt ugyanakkora ipar látná el az azóta mindössze 10 százalékkal növekedett lakosságú országot.

A magyar ipar — a többi szocialista országéhoz hasonlóan — dinamikusan fejlődött, a kapitalista országoknál gyorsabb ütemben növelte termelését. Míg nálunk 1949—1963 között több mint megnégyszereződött az ipar termelése, ugyanebben az időszakban Ausztriában csak 2,7, Belgiumban 1,7, Angliában 1,5, Finnországban 2,4, Franciaországban 2, az NSZK-ban és Olaszországban egyaránt mintegy 3,4, az Egyesült Államokban 1,9-szeresére nőtt az ipar termelése.

Az ipari termelés alakulása

(1949—1964)

Év	Az ipar teljes termelési indexe	A termelés évi növekedése (csökkenése)
1949	100	21
1950	123	23
1951	153	24
1952	185	21
1953	206	12
1954	210	2
1955	230	9
1956	209	— 9
1957	242	16
1958	268	11
1959	294	10
1960	329	12
1961	363	10
1962	392	8
1963	418	7
1964	456	9

Küzdelmes, nehéz évek munkájával jutottunk el idáig. A felszabadulás utáni első években iparunk fejlesztésében elért jelentős eredményeket később, az 1950-es évek első felében, a gazdasági élet egészére kiterjedő torzulás, majd a fejlődés megtorpanása követte. Az akkori gazdaságpolitika nem vette kellően figyelembe a szocialista országok együttműködéséből adódó lehetősége-

ket, s helyette autarchiás törekvések érvényesültek. Olyan iparágak fejlesztését is erőszakolták, amelyekhez országunkban nincsenek megfelelő feltételek. Előbb a fejlődés ütemének megalapozatlan hajszolása, a túlzott mértékű beruházások, majd a jobboldali revizionista nézetek érvényesülése akadályozta a népgazdaságnak és ezen belül az iparnak arányos — a *belső* és a szocialista világrendszerből adódó *külső* feltételeket egyaránt figyelembe vevő — fejlesztését.

A hibák azonban nem homályosíthatják el azt az óriási alkotó munkát, amit ezekben az években a szocialista ipar megteremtésében dolgozó népünk elvégzett. Az első ötéves terv időszakában (1950—1954) 75 új iparvállalat, új gyár épült, s ezekben 1954-ben csaknem 30 ezer munkás dolgozott.

A gazdasági konszolidáció 1957-ben

Az első ötéves terv lendülete túlzott volt, de nem okozott volna annyi kárt, ha 1953 nyarát követően egyértelmű lett volna a gazdaságpolitika, s ha a gazdasági területen is károkat okozó politikai huzavonát nem tetézte volna az ellenforradalom kártevése. 1956 utolsó negyedében az ipari termelés — 1955 azonos időszakához képest — a felére csökkent, és egészében az ipar termelése 9 százalékkal volt kisebb, mint 1955-ben. A csökkenés mértékére jellemző, hogy míg 1956 októberében csaknem 1,8 millió tonna volt a széntermelés, ez novemberben 254 ezer tonnára esett vissza. Hasonló volt a helyzet más területeken is. Ezek a számok mindennél jobban bi-

zonyítják, milyen mélyre vetette vissza gazdaságunkat az ellenforradalom. Az anyagi-gazdasági kár összesen 22 milliárd forintot tett ki (hozzávetőlegesen 150 ezer lakás építési költsége ez!). Az országot infláció, tömeges munkanélküliség, gazdasági zűrzavar fenyegette.

Ilyen mélypontról kezdtük meg a gazdasági konszolidációt 1957-ben. A nehézségek legyűrésében nagy szerepe volt a szocialista országok segítségének. Segélyképpen és hosszú lejáratú hitelre a Szovjetuniótól és a többi szocialista országtól több mint 2,5 milliárd devizaforint értékű árut kaptunk. A vártnál is gyorsabb belső konszolidáció, s a testvéri szocialista országok segítségének eredményeként 1958-ban már hozzáláthattunk a további felemelkedés programjának, az 1958—1960. évekre szóló *hároméves tervnek* valóra váltásához.

Három év alatt a tervet felülmúló ütemben — 40 százalékkal — növelte termelését a magyar ipar. S ami még a mennyiségi fejlődésnél fontosabb, az MSZMP, felszámolva a korábbi időszak hibáit, olyan gazdaságpolitikát dolgozott ki és valósított meg ezekben az években, amely helyesen vette számba hazai adottságainkat, s a nemzetközi munkamegosztás követelményeit. Figyelembe vettük, hogy — bár a szocialista iparosítás parancsolóan megköveteli a nehézipar fejlesztését — a szocialista országok közösségének léte nem teszi szükségessé, hogy minden egyes szocialista ország külön-külön a nehézipar valamennyi ágát megteremtse. Ugyanakkor minden ország feladata, hogy maximálisan törekedjen az ipar hazai sajátságok adta lehetőségei-

nek kihasználására, a gazdaságosság fokozására, a munka termelékenységének a lehető legnagyobb mérvű növelésére.

Megváltozott iparunk szerkezete

Ezeknek az elveknek megfelelően már a hároméves terv idején, majd az azt követő *második ötéves terv* (1961—1965) időszakában még inkább olyan iparágak fejlesztését helyeztük előtérbe, amelyek — a mi viszonyaink között — a leggazdaságosabban fejleszthetők, s amelyek viszonylag kevés anyagot, ugyanakkor kvalifikált munkát igényelnek, termékeik korszerűek és keresettek. Ezek közé tartozik a gépipar s ezen belül is elsősorban a szerszámgépek, a híradástechnikai termékek gyártása, a műszeripar, továbbá a vegyipar, különösen a gyógyszergyártás, a műtrágyafélék és a műanyagok termelése. Pártunk VIII. kongresszusa határozatában hangsúlyozza: „A második ötéves terv céljainak megfelelően úgy javítjuk iparunk szerkezetét, hogy növeljük a korszerű műszaki kultúrát képviselő, modern technikán alapuló, hazánk adottságainak és a szocialista nemzetközi munkamegosztás követelményeinek megfelelő iparágak részarányát."*

Az ipar egyes ágai termelésének növekedését és az ipar belső szerkezetének változását jól mutatja a túloldali táblázat:

* Az MSZMP VIII. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1963. 444. old.

Az ipari termelés és az iparban foglalkoztatottak számának alakulása

Megnevezés	Az 1964. évi termelés az 1949. évi százalékában	A foglalkoztatottak százalékos megoszlása		
		1949	1955	1963
Bányászat	277	13,0	13,1	12,3
Villamosenergia-ipar	448	3,4	2,8	3,0
Kohászat	439	8,3	8,2	7,1
Gépipar	666	28,5	30,6	31,7
Ezen belül:				
Gépgyártás	612	—	7,5	7,7
Járműgyártás	528	—	10,0	8,9
Villamosgépipar	661	—	2,7	3,4
Híradástechnika	1600	—	2,9	4,7
Műszeripar	2364	—	2,2	2,7
Tömegcikkipar	565	—	5,3	4,3
Építőanyagipar	573	6,1	6,6	5,4
Vegyipar	1020	5,1	4,5	5,6
Ezen belül:				
Gyógyszeripar	4861	0,7	0,8	1,3
Gumi- és műanyagipar	1044	0,8	0,7	1,1
Nehézipar	573	64,4	65,6	65,1
Könnyűipar	401	24,1	23,5	24,4
Ezen belül:				
Bútoripar	1091	0,7	0,8	1,3
Textilipar	278	14.1	10,4	9,3
Textilruházati ipar	922	2,4	3,8	4,0
Bőr- és cipőipar	506	0,9	1,6	2,2
Élelmiszeripar	405	11,4	10 4	9,7
Állami ipar összesen:	*489*	*100,0*	*100,0*	*100,0*

Alapanyag- és energiatermelés

A szocialista iparosítás elveinek megfelelően a felszabadulás óta jelentősen nőtt az ország *fűtőanyag- és energiabázisa* és a *kohászat* termelése. Tiszapalkonyán, Oroszlányban, Pécsett és másutt felépült új erőművek, s a részben már üzembehelyezett legnagyobb erőművünk, a Duna menti Hőerőmű többszörösére növelte az ország villamosenergia-termelő kapacitását. A Dunai Vasmű, az ózdi és a diósgyőri kohászati üzemek bővítése, új timföld- és alumíniumfeldolgozó üzemek létrehozása növelte iparunk alapanyagbázisát.

Egyes alapanyag- és energiatermelő berendezések állományának alakulása
(az év végén)

Megnevezés	1938	1949	1960	1963
Kőolajtermelő kutak (db)	8	230	655	732
Nagyolvasztók (db)	7	7	8	9
(m^3)	2090	2083	4153	4781
Martinkemencék (db)	25	23	25	25
(m^2)	662	591	878	977
Alumíniumkádak (db)	–	232	449	462
Villamos erőművek teljesítőképessége MW	400	760	1588	1785

A nagyarányú fejlesztés eredményeként 1963-ban csaknem hétszer annyi villamos energiát, négyszer annyi nyersvasat és acélt, negyvenszer annyi nyersalumíniumot, negyvenszer annyi kőolajat, csaknem nyolcvanszor annyi földgázt állítottunk elő, mint 1938-ban.

A nagyolvasztók és a villamoserőművek kapacitásának növekedése

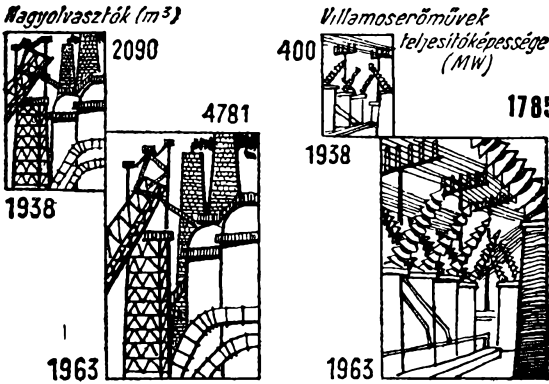

A következő években az energiaforrások közül mindenekelőtt a földgáz-kitermelés és a kőolaj-feldolgozás növelése várható. Az utóbbit jelentős részben a Szovjetunióból a Barátság kőolajvezetéken érkező kőolajra alapozzuk. Ennek feldolgozására épül Százhalombattán a nagy kőolajfeldolgozó üzem és vele szoros kooperációban az erőmű. Új erőmű épül a Gyöngyös-vidéki külszíni széntermelés hasznosítására is. A vaskohászatban a következő években új kohókapa-

citást nem hozunk létre. A gazdaságosabb termelés, a modern ipar igényeinek jobban megfelelő, finomabb kohászati termékek gyártása az elsődleges feladatunk. Az üzembe lépő dunaújvárosi hideghengermű is ezt a célt szolgálja.

Nagyarányú fejlesztést indított el a *timföld- és alumíniumiparban* a magyar—szovjet timföld—alumínium-egyezmény megkötése. Mint ismeretes, hazánk jelentős bauxitvagyonnal rendelkezik, de annak feldolgozása igen energiaigényes, energiahordozókban pedig országunk viszonylag szegény és ezért az energiatermelés költségei nálunk meglehetősen magasak. Az 1962. november 15-én megkötött magyar—szovjet timföld—alumínium-egyezmény feloldja a Magyarország bauxitgazdagsága és energiaszegénysége közötti ellentmondást, lehetővé válik, hogy viszonylag olcsón olyan fémmennyiséghez jussunk, amely gazdaságossá teszi alumínium-feldolgozó iparunk erőteljes kiépítését. A feldolgozásért hagyományos exportáruinkkal fizetünk.

A megállapodás szerint fokozatosan növekvő mennyiségben — 1980-ra évi 330 ezer tonna — timföldet szállítunk a Szovjetunióba, amelyből ott rendkívül olcsó vízi energia segítségével 165 ezer tonna alumíniumot nyernek. Ezt a mennyiséget tömbalumínium alakjában teljes egészében visszaszállítják Magyarországra. Figyelembe véve az olcsó feldolgozási költségeket — a szállítási kiadásokat is számítva —, a feldolgozás mintegy 20 százalékos önköltségcsökkentést jelent számunkra az itthoni kohósítással szemben. Kedvező ez a szerződés a Szovjetuniónak is, mert a világpiaci árnál lényegesen olcsób-

ban termelt villamos energiát a Magyarországra visszaszállított fémben világpiaci áron értékesítheti.

A gépgyártás

A felszabadulás óta eltelt 20 esztendőben a feldolgozó ipar egyik leggyorsabban fejlődő ága a *gépgyártás* volt. A régi üzemeket korszerűsítettük és új gépipari üzemek egész sorát létesítettük ezekben az években. (Ganz Kapcsolók és Készülékek Gyára, Ganz Árammérő gyár, Elektronikus Mérőműszerek Gyára, Vácuumtechnikai Gépgyár, a gyöngyösi, jászberényi gépgyárak stb.) Hazánkban azelőtt nem ismert iparágakat hoztunk létre. Megszületett és nemzetközi tekintélyre tett szert a magyar autóbuszgyártás, a golyóscsapágygyártás, kifejlődött a finommechanikai ipar, a szerszámgépgyártás, a régi hagyományokat továbbfejlesztve erősödött a híradástechnikai ipar.

Konstruktőreink és szakmunkásaink tehetségének és munkájának eredményeként sok, külföldön is ismert, korszerű terméket gyárt a magyar gépipar. Ilyenek — többek között — autóbuszaink, folyami tengerjáró hajóink, nagy pontosságú szerszámgépeink és megmunkáló gépsoraink, stadion hangosító és fényjelző berendezéseink, különböző stúdióberendezések, telefonközpontok, orvosi röntgenberendezések, telefon és televízió közvetítésére szolgáló mikrohullámú gerinchálózatok stb.

Második ötéves tervünkben — az egész ipar termelésének 48—50 százalékos növekedésén belül — a gépipar 62 százalékos felfutása szere-

pel, és a tervidőszak végén a gépipar termékeinek több mint 40 százalékát exportáljuk. A munkaigényesebb iparágak termelésének gyorsabb fejlesztése eredményeként például a híradástechnikai iparág részaránya az egész gépipar termeléséből öt év alatt 9,9 százalékról 13 százalékra, a műszeriparé 5,2 százalékról 7,3 százalékra növekszik. Elsősorban a Szovjetunióval megvalósuló együttműködés eredményeként a következő években meggyorsul autóbuszgyártásunk fejlődése is. A tervek szerint 1970-ig, növekvő mértékben, évente négyezer autóbuszt szállítunk a Szovjetuniónak. Figyelembe véve más országok szükségleteit is, az 1963. évi 2349 autóbusz helyett iparunk 1970-ben 7500—8000 db autóbuszt fog előállítani.

Hasonló arányú fejlesztés válik lehetővé a vegyipari gépgyártásban is.

A vegyipar

A magyar *vegyipar* fejlődése — az egész világon tapasztalható tendenciának megfelelően — különösen gyors volt. Az utóbbi években — a Központi Bizottságnak a vegyiparról szóló határozata óta — fejlődése tovább gyorsult. Két évtized alatt több mint tízszeresére nőtt a vegyipari termékek évi termelésének értéke. Míg 1950—1960 között évi 1 milliárd forint beruházással összesen 20 új vegyigyárat, üzemet létesítettünk, a második ötéves terv éveiben a vegyiparra fordított beruházási összegek meghaladják az évi kétmilliárd forintot, amely 33 korszerű új gyár felépítését teszi lehetővé. E nagyarányú beruházások eredményeként Észak-Ma-

gyarországon a Tisza mentén, Debrecenben, Veszprém megyében és Észak-Dunántúlon új vegyipari bázisok jöttek létre. Ezekben az években kezdte meg termelését az antibiotikumokat gyártó BIOGAL Gyógyszergyár Debrecenben, a kénsavat és szuperfoszfátot előállító Tiszamenti Vegyiművek Szolnokon, a nitrogénműtrágyát és PVC-t termelő Borsodi Vegyi Kombinát Kazincbarcikán, a nitrogénműtrágyát, lakkfestéket gyártó Tiszai Vegyi Kombinát Tiszaszederkényben és sok más új vegyipari üzem. Megkezdődött a földgáz vegyipari nyersanyagként történő felhasználása. 1965-ben földgázbázison gyártjuk a nitrogénműtrágya 82 százalékát, a vegyipari termékek 17 százalékát.

A vegyipar ágai közül a gyógyszeripar fejlődött a leggyorsabban. Míg az egész vegyipar ma tízszer termel többet, mint 1949-ben, a gyógy-

Egyes vegyipari termékek termelése

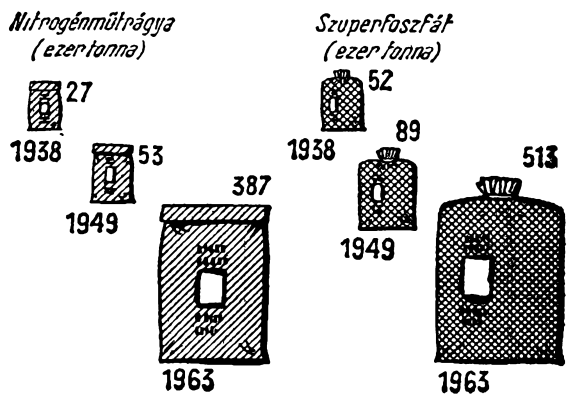

szeripar termelése csaknem ötvenszeresére nőtt. Az új, nagy hatású gyógyszerek nemcsak a hazai egészségvédelmet segítik, de keresettek az egész világon.

A B_{12}-vitamin és a nyers morfin gyártásának alakulása

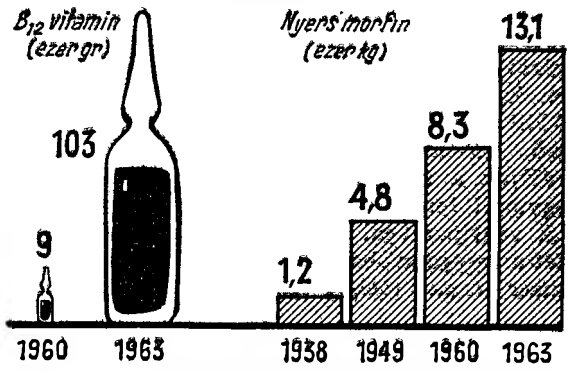

Néhány fontos gyógyszer gyártásának alakulása

Megnevezés	Mennyiségi egység	1938	1949	1960	1963
B_1-vitamin	kg	—	—	16 098	35 753
B_{12}-vitamin	g	—	—	9 069	103 080
Penicillin	milliárd egység	—	—	14 441	14 706
Szuperszeptil	kg			100 837	115 330
Nyers morfin	kg	1192	4819	8 292	13 064
Papaverin	kg	910	4635	21 878	30 129

A legutóbbi években gyors fejlődésnek indult a *műanyagok* termelése. PVC-porból például 1960-ban még csak 193 tonnát gyártottak, 1964-ben már 2861 tonnát. A szintetikus szál termelése 1960—1963 között 377 tonnáról 1851 tonnára nőtt. Az ipar egyre több műanyagot használ fel (bár az alapanyag egy részét egyelőre importáljuk).

Vegyiparunk óriási fejlődése ellenére ma még nem képes az igényeket teljesen kielégíteni. Például 1961-ben a mezőgazdaságban egy hektár szántóterületre előirányzott 85 kg műtrágya-hatóanyagnak csak kétharmadát állítjuk elő az országban. A lakosság egy főre jutó 4,6 kg műanyag-felhasználásának szintén csak kétharmadát, a 3,6 kg vegyiszál-felhasználásnak egyötödét tudjuk csak hazai gyártásból fedezni. A következő esztendőkben éppen ezért tovább folytatjuk vegyiparunk gyors ütemű fejlesztését.

Könnyűipar

Könnyűiparunk évtizedes hagyományokra tekinthet vissza, a felszabadulás óta fejlődése mégis meggyorsult. A könnyűipar néhány ága — például a textilruházati ipar — a legutóbbi másfél évtizedben vált nagyiparrá. A termelés mennyiségi növekedése mellett igen fontos, hogy a könnyűipar minden ágában korszerűsödött a gyártmányok összetétele. Új, modern eljárásokat vezettünk be, új cikkek sora honosodott meg. A műanyagok — már említett — fokozottabb felhasználása, a nemes kikészítés és több más, az utóbbi években elterjedt új módszer,

eljárás eredményeként, ma könnyűiparunk ízléses, tartós, divatos, itthon és külföldön egyaránt keresett cikkeket gyárt, és egyre gazdagabban elégíti ki az életszínvonal növekedésével mennyiségileg és minőségileg növekvő igényeket.

A magyar könnyűipar 1964-ben ötször annyit termelt, mint 1938-ban és négyszer annyit, mint 1949-ben. A legutóbbi években különösen sokat fejlődött a *bútoripar*. A lakásépítés növekedése, a közízlés változása egyaránt növelte a modern bútorok iránti igényt, s mindenekelőtt ez tette szükségessé, hogy bútoriparunk az utóbbi négy évben csaknem megduplázta termelését és ma több mint tízszer annyit termel, mint 1949-ben.

Ugyancsak az átlagosnál gyorsabban fejlődött *a ruházati ipar:* 1964-ben nyolcszor annyit, ezen belül a cipőipar több mint tízszer annyit termelt, mint 1949-ben. Új ruhagyár létesült Békéscsabán, Zalaegerszegen, Székesfehérváron, Dunaújvárosban, Budapesten.

A textilipar fejlődése mindenekelőtt a fonodai kapacitás növelését tette szükségessé. A kaposvári, a miskolci, a szegedi fonodák létesítésével, a régi fonodák bővítésével a textilipar végorsó állománya az 1949. évi 491 ezerről, 1963-ra 670 ezerre nőtt.

A Dunaújvárosi Szalmacellulózgyár, a Csepeli Papírgyár bővítése, a folyamatos termelés bevezetése a legutóbbi években ugrásszerűen növelte a papíripar termelését.

Egyes könnyűipari termékek termelésének alakulása

Megnevezés	Mennyiségi egység	1938	1949	1963
Kombinált szekrény	1000 db	..	—	40
Hálószobabútor	1000 garnitúra	..	0,3	52
Konyhabútor	1000 garnitúra	..	0,1	60
Papír	1000 t	55	71	162
Pamutszövet	millió m2	146	166	283
Ebből:				
Pamuttípusú műszálszövet	millió m2	..	5	17
Gyapjúszövet	millió m2	20	23	35
Ebből:				
Gyapjútípusú műszálszövet	millió m2	—	—	5
Selyemszövet	millió m2	12	13	32
Len—kenderszövet	millió m2	10	11	37
Kötöttáru	t	4 440	1 280	9 140
Pamutharisnya	1000 pár	30 000	18 060	16 981
Szintetikus fonalból készült harisnya	1000 pár	—	—	20 921
Férfikabát	1000 db	..	37	1 172
Férfiöltöny	1000 db	..	248	935
Női kabát	1000 db	..	93	1 175
Női kosztüm és ruha	1000 db	..	40	3 271
Fiú- és lányka ruha	1000 db	..	14	7 491
Férfiing	1000 db	..	1 155	9 621
Bőrlábbeli	1000 pár	2 360	4 441	23 794

Élelmiszeriparunk aránya az ország ipari termelésében valamelyest csökkent más ágak erőteljesebb fejlődése és az ipar egyoldalúsága felszámolásának következtében. Termelése ma mégis több mint négyszerese az 1949. évinek. A fejlődést nem annyira a mennyiségi növekedés jelzi, hanem sokkal inkább a választék gazdagodása, az iparág belső arányainak eltolódása az értékesebb, táplálóbb cikkek irányába. A gyümölcs- és húskonzervek, a csabai kolbász, a téliszalámi, a magyar pálinkaféleségek, palackozott fajborok a magyar élelmiszeriparnak őt világrészen szívesen vásárolt termékei.

A lakosság életszínvonalának növekedésével egészségesebbé, tartalmasabbá vált táplálkozásunk. Az exportigények mellett mindenekelőtt ez volt az élelmiszeripar fejlődésének legfőbb ösztönzője. Míg például *a malomiparban* — amely korábban az élelmiszeripar vezető ága volt — 1949 óta alig nőtt a termelés, addig például a *sütő- és tésztaipar termelése*, mindenekelőtt a péksütemények, tésztafélék iránti igény növekedéséből adódóan ugyanezen idő alatt mintegy tízszeresére nőtt.

Az elmúlt években nagy ütemben növekedett a konzervgyártás. A Mirelit mélyhűtött készítményekből, a különféle gyümölcsízekből, a zöldség- és húskonzervekből itthon is nőtt a fogyasztás, de növekedett ezeknek a termékeknek exportja is. Igen gyors volt *a cukor- és a söripar* fejlődése. Az 1923—1938 közötti 15 évben mindkét cikkből csökkent a termelés: az 1923. évi 111 ezer tonna cukor és 421 ezer hektoliter sör he-

lyett 1938-ban csak 102 ezer tonna cukrot és 338 ezer hektoliter sört állítottak elő. Az 1949 óta eltelt 15 évben viszont mindkét cikk termelése ugrásszerűen nőtt — 1964-ben csaknem háromszor annyi cukrot és kilencszer annyi sört gyártott a magyar élelmiszeripar, mint 1949-ben.

Jelentősen — bár az igényekhez képest nem kielégítően — nőtt a *tejipar* termelése. A gyors fejlődés ellenére ugyancsak elmaradt a belső és exportkövetelmények növekedése mögött *a húsipari* cikkek gyártása.

Egyes élelmiszeripari cikkek termelése

Cikk	Mennyiségi egység	1938	1949	1963
Liszt	1000 t	989	1 134	1 314
Péksütemény	millió db	..	123	1 531
Vaj	t	10 091	10 105	17 670
Cukor	1000 t	102	144	375
Gyümölcskonzerv	t	..	18 107	62 790
Főzelékkonzerv	t	..	3 036	121 724
Mélyhűtött áru	t	..	409	17 266
Nyershús	1000 t	..	50	212
Kolbászfélék	t	..	2 102	15 288
Sör	1000 hl	338	472	4 082
Cigaretta	millió db	2 551	7 341	15 812

Néhány élelmiszeripari cikk termelésének alakulása

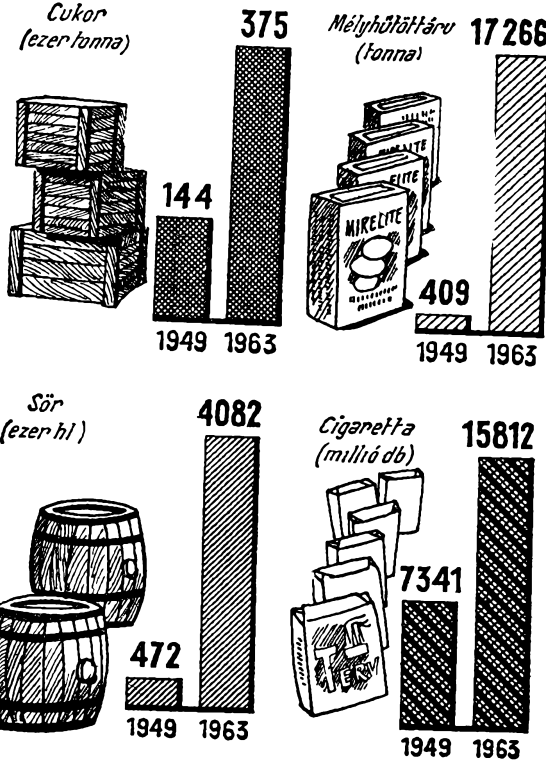

Nagy feladatokat oldott meg a felszabadulás óta a magyar *építőipar*. Húsz év alatt — a háború utáni helyreállítást nem számítva — mintegy félmillió család költözhetett új lakásba. Új gyárak, közintézmények, kórházak, iskolák, mezőgazdasági épületek, utak és csatornák jelzik az ország térképén az építőipar eredményeit. Csak 1961—1963 között 3 év alatt, 174 ezer új lakás, 1988 általános és 383 középiskolai tanterem, 500 új üzlet, 13 nagyáruház, 264 körzeti szakrendelő épült, jelentős ipari objektumok készültek el, s csaknem kétmillió állatférőhely és 300 ezer tonna befogadóképességű terményraktár a mezőgazdaság részére. Az építőipar termelésének színvonala 1964-ben csaknem négysze-

Az állami építőipar termelésének alakulása

(1949 = 100)

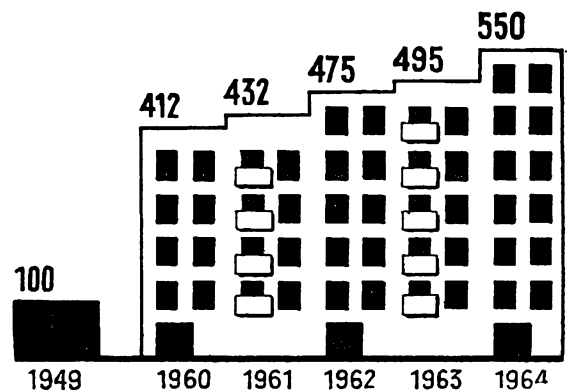

rese volt az 1949. évinek, s ezen belül az állami építőipar termelése, másfél évtized alatt öt és félszeresére nőtt.

A második világháború előtti években az építőipar mintegy százezer munkása néhány betonkeverőgépen, felvonón és csörlőberendezésen kívül alig dolgozott gépekkel. Ma csaknem háromszor annyian dolgoznak a kézműves jellegű kisiparból gépesített nagyiparrá fejlődött építőiparban. Az építőipari gépek összteljesítménye meghaladja a 700 ezer lóerőt. A kézi- vagy kordélyszállítást több mint kétezer daru, sok ezer szállítószalag váltotta fel. A földmunkások ásóját, csákányát egyre inkább kiszorítják a modern földmunkagépek.

A következő évek növekvő feladatai megkövetelik, hogy az építőipar csökkentse az építkezések költségeit, rövidítse a ma még általában túl hosszú építési időt. Ehhez elengedhetetlen, hogy erőteljesen növeljük a korszerű építkezési módokat, a modern építőanyagok alkalmazásának arányát. Az építőipar nagyüzemi jellege szükségessé teszi az úgynevezett befejező munkák ma még jórészt kisipari jellegének felszámolását, az előre gyártott szerelési egységek, a helyszínen készen beemelhető épületrészek alkalmazásának fokozását.

A nagyarányú építkezések az *építőanyagipar* gyors fejlesztését igényelték. Az építőanyag-ipar 1949 óta mintegy ötszörösére nőtt, az első években különösen a hagyományos építőanyagok — tégla, cserép — termelése növekedett, és csak az utóbbi években került sor nagyobb ütemben a korszerű anyagok termelési bázisának megteremtésére, illetve szélesítésére.

Az építőanyagok termelésének alakulása

Megnevezés	Mennyiségi egység	1938	1949	1963
Tégla	millió db	647	389	1 666
Cserép	millió db	..	119	148
Égetett mész	1000 t	186	226	622
Cement	1000 t	323	552	1 798
Vasbeton gerenda	1000 fm	..	71	3 797

A tégla és cement termelésének növekedése

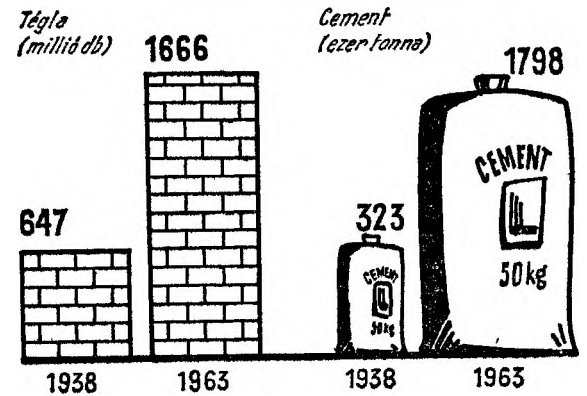

A cementgyárak rekonstrukciója, az évi egymillió tonna cement kapacitású váci Dunai Cement- és Mészmű, az Alsózsolcai Betonelemgyár, a Pécsi Panelüzem stb. üzembe helyezése meg-

teremtették a korszerű fal- és födémszerkezet tömeges előállításának anyagbázisát. A következő években a Szovjetuniótól vásárolt házgyárak a lakásépítkezésben hoznak majd forradalmi változást. Az első házgyárat 1965-ben helyezik üzembe Óbudán, s a harmadik ötéves terv éveiben a Szovjetunió további öt házépítő kombinátot szállít, melyek a tervidőszak végén egy év alatt 20 ezer lakás építését teszik majd lehetővé.

A vidék iparosítása

A felszabadulás előtt a magyar ipar egészségtelenül a fővárosra koncentrálódott. Néhány kisebb ipari centrumon kívül az ország más részein, különösen az Alföldön alig volt ipar. Jellemző, hogy 1936-ban Szabolcs és Szatmár megyékben mindössze 1180, Hajdú és Bihar megyékben (Debrecen nélkül) összesen csak 1071 munkás dolgozott a gyáriparban.

A felszabadulás után iparosítási politikánkban fontos helyet foglalt el az ország *elmaradott vidékeinek iparosítása.* E politika eredményeként az ország különböző tájain — olyan alföldi körzetekben is, ahol azelőtt legfeljebb a kisipar volt honos — új iparvidékeket hoztunk létre. Az MSZMP Központi Bizottsága 1960 júniusában külön határozatot hozott a vidék iparának továbbfejlesztéséről. Eredményként állapította meg, hogy míg a háború előtt a gyáriparban foglalkoztatottak 53 százaléka dolgozott a fővárosban, 1960-ban az ipar dolgozóinak már 55 százaléka vidéki üzemek alkalmazásában állt.

Az állami iparban foglalkoztatottak száma és területi megoszlása 1962-ben

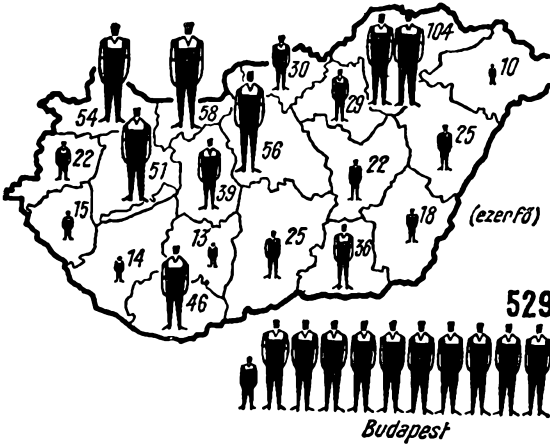

Koncentráltabb termelés

Az államosítások, az új ipartelepek létesítése és a régiek bővítésének eredményeként jelentősen nőtt *a termelés koncentráltsága.* A száznál kevesebb munkást foglalkoztató ipartelepeken dolgozók aránya 1938—1963 között egyharmadára csökkent. Jelenleg az ipari munkásoknak csaknem a fele ezer főnél többet foglalkoztató ipartelepeken dolgozik. Viszonylag azonban még mindig magas a kevés munkást foglalkoztató ipartelepek száma. Az üzemeknek a közelmúltban végrehajtott átszervezése, összevonása a termelés további koncentrálásának feltételeit teremtette meg.

Az ipartelepek munkáslétszámának megoszlása (százalékban)

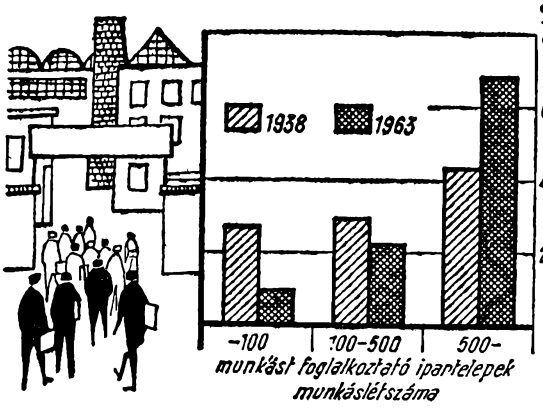

Foglalkoztatottság, termelékenység

Az ipari termelés növekedése egyaránt köszönhető az iparban *foglalkoztatottak száma* növekedésének és a *munka termelékenysége* emelkedésének.

Ami a foglalkoztatottak számának növekedését illeti, az ipar fejlődése eredményeként nemcsak a munkanélküliséget s a vele járó létbizonytalanságot száműztük örökre, de a családok életszínvonala javulásának is ez volt alapvető forrása. Az iparban foglalkoztatottak száma 1938 óta megkétszereződött és ma már mintegy másfél millió.

A termelés növekedésének másik, s egyre fontosabb összetevője a munka termelékenységének emelkedése. 1964-ben az iparban a munka

termelékenysége 2,7-szerese volt az 1938. évinek, és 2,3-szerese az 1949. évi színvonalnak.

Nálunk 1958 és 1963 között évente átlagban 5,2 százalékkal nőtt az iparban a munka termelékenysége. Ez az ütem nemzetközi viszonylatban is jelentős, ugyanebben az időben azonban több szocialista ország felülmúlta (Románia 8, Jugoszlávia 6,4, Bulgária és Lengyelország 6, a Szovjetunió 5,6 százalék), és több fejlett kapitalista ország megközelítette ezt az ütemet (az NSZK 4,7, Ausztria 4,6, Svédország 3,5 százalék).

1950—1960 között a termelés növekedésének fő forrása a létszám növekedése volt. Ebből származott ebben az időszakban a termelésfelfutás 58 százaléka, csupán 42 százalékot eredményezett a termelékenység növekedése. A második ötéves terv azt irányozza elő, hogy a termelés növekedésének legalább kétharmada a termelékenység

A termelés növekedésének alakulása

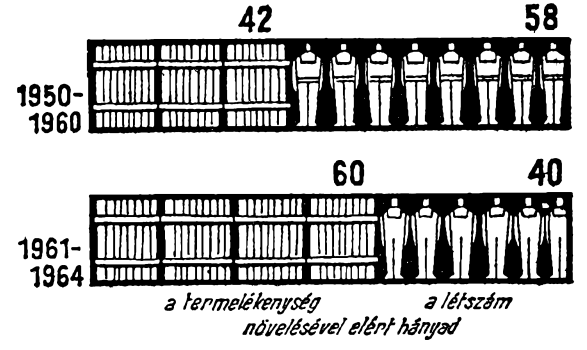

fokozásából származzon. 1961—1962-ben az ipar e feladatot lényegében teljesítette. 1963-ban és 1964-ben azonban a termelékenység növekedése nem érte el ezt az előirányzatot.

A termelékenység és létszám növekedésének hozzájárulása a termelés növekedéséhez az állami iparban

Időpont	A termelés növekedéséből	
	a termelékenység	a létszám
	növelésével elért hányad (százalékban)	
1961	69	31
1962	63	37
1963	49	51
1964	kb. 50	kb. 50

A termelékenység növekedésének megtorpanásába annál kevésbé nyugodhatunk bele, mert eredményeink ellenére az ipari munka termelékenységének színvonala Magyarországon még mindig jóval alacsonyabb, mint több, fejlettebb szocialista és kapitalista országban. Ez pedig azt jelenti, hogy a legfontosabb termelőerőt, legnagyobb kincsünket, az emberi munkaerőt nem használjuk fel elég hatékonyan. Külkereskedelmünkben — kissé leegyszerűsítve — ez azzal jár, hogy több hazai munkát tartalmazó terméket vagyunk kénytelenek cserébe adni kevesebb munkát tartalmazó cikkekért.

Iparunk fejlődési üteme a következő években mindenekelőtt a termelékenység növekedé-

sének ütemétől függ. Míg a korábbi években ugyanis a termelés növekedéséhez szinte korlátlan volt az új munkaerőforrás, ez a legutóbbi két esztendőben érezhetően megcsappant. A falvakból a városba áramlás lecsökkent, a munkaképes korú városi nők nagy része már munkába állt, az iskoláztatás kiszélesedése ugyancsak csökkentette az újonnan munkába lépők számát. Tekintve, hogy a következő években mindezek a tényezők még inkább éreztetik hatásukat, az ipari termelés növekedésének nagyobb üteme csak a termelékenység növekedésével biztosítható. Olyan időszakhoz érkeztünk, amikor további fejlődésünk kulcskérdésévé vált, milyen rövid idő alatt találjuk meg azokat a módszereket, amelyekkel jelentősen gyorsíthatjuk a munka termelékenysége növekedésének ütemét.

A MAGYAR FALU A SZOCIALIZMUS ÚTJÁN

Óriásit változott az ország két évtized alatt. Az átalakulás kétségkívül a magyar falvakban a legszembetűnőbb, mert a legmélyebbről indultak el. Itt volt a legnagyobb a nyomor, az elmaradottság, itt szedte leginkább áldozatait a tüdőbaj és a többi népbetegség; itt pusztított az egyke és az egy se; s mindehhez az urak és nincstelenek, a szegény és a gazdag parasztok ellentétei szabdalták keresztül-kasul a falu társadalmát.

Aztán a háború pusztításai. 1944 őszén a földek nagy része vetetlen maradt, 1945 tavaszán a földreform után a szántóterület nagy részét

bevetették, de trágya, igaerő hiányában az 1945-ös termés a legtöbb növényből csak töredéke volt a szokásosnak. Búzából például mindössze 29, rozsból 43, árpából 70, zabból 58, kukoricából 74, burgonyából 73, cukorrépából 17 százaléka volt az 1945-ös termés az 1936—1940-es évek átlagának.

Innen indult el két évtizede a magyar falu. Valóban hősi volt az a munka, amit különösen az újgazdák végeztek. A földosztás, a termelés újrakezdése azonban csak az első lépés volt a falu, a dolgozó parasztság, a magyar mezőgazdaság kétévtizedes fejlődésének útján. A földreform széttörte a fejlődést gátló legsúlyosabb bilincset, a félfeudális földesúri rendszert, valóra váltotta a parasztság évszázados álmát: a föld azé lett, aki azt megműveli. S a néphatalom megvédte a juttatott földeket a reakció minden próbálkozásával szemben.

A szövetkezeti mozgalom fejlődése

A földreformmal túlnyomóan kisparcellákra tagolt mezőgazdaság azonban nyilvánvalóan nem jelenthetett igazi kiutat a parasztságnak s az országnak sem. A párt tudta, hogy a mezőgazdaság korszerűsítésének, a parasztság igazi felemelkedésének útja a szövetkezés, a szocialista nagyüzem megteremtése. A kis, nadrágszíj parcellákon nem alkalmazhatók a föld jobb művelését szolgáló módszerek: a parasztságot a nehéz munkától megszabadító mezőgazdasági gépek, nem oldható meg a korszerű trágyázás, öntözés, nem alakítható ki a mezőgazdasági termelés hatékonyabb belső szerkezete. Márpedig,

ha a parasztság nemcsak földet, de kulturáltabb, jobb életet is kíván, ezekre az új — a kis parcella korlátai között nem alkalmazható — módszerekre, eszközökre is szükség van.

A dolgozó parasztság egy szűk rétege — elsősorban a volt agrárproletárok — hamar felismerte a szövetkezés előnyeit és már 1945-ben megalakult néhány úttörő szövetkezet, s ezeket követve 1948—1949-től kezdve sorra alakultak a szövetkezetek. Az akkori pártvezetés azonban nem vette kellően figyelembe a valóságot — a parasztság hangulatát, a mezőgazdaság helyzetét. Így született az a megalapozatlan döntés, hogy már az első ötéves terv idején hajtsuk végre a mezőgazdaság szocialista átalakítását. Ez a határozat kapkodáshoz, a lenini elvek megsértéséhez, tömeges erőszakoskodáshoz vezetett. Ennek ellenére 1949—1953 között a szövetkezeti mozgalom erős bázisai épültek ki a magyar falvakban. A mozgalom fejlődése azonban két ízben is törést szenvedett. *Először* 1953-ban, amikor a szövetkezetek szervezése során elkövetett hibák, még inkább a revizionista ösztönzés hatásaként a szövetkezetek egy része felbomlott; és másodszor 1956 őszén-telén, az ellenforradalmi terror következményeként. De a szövetkezeti mozgalom helyességét, azt hogy a magyar parasztság felismerte felemelkedésének egyetlen útját, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy — az ellenforradalom leverése után — a korábban feloszlatott szövetkezetek jelentős része újjáalakult.

Pártunk az ellenforradalom után egyik legfőbb feladatának és kötelességének tartotta, hogy kijavítsa mindazokat a hibákat, amelyek alá-

ták a parasztság bizalmát, gyengítették a munkás-paraszt szövetséget. Eltöröltük a kötelező beadást, új felvásárlási és agrárpolitikát dolgoztunk ki, fejlesztettük a mezőgazdasági tervezés rendszerét, orvosoltuk a tagosítás során okozott sérelmeket. A párt agrárpolitikája előmozdította a dolgozó parasztság anyagi helyzetének javulását, többtermelésre ösztönzött, megnyerte a parasztság bizalmát, megerősítette a munkás-paraszt szövetséget, növelte a párt befolyását, tekintélyét a falun.

E politika nyomán 1958 végére megérlelődtek a termelőszövetkezetek tömeges szervezésének gazdasági és politikai feltételei. Segítette a parasztság elhatározását, hogy az ország minden vidékén voltak már jól gazdálkodó, a szövetkezés előnyeit jól példázó szövetkezetek. Ösztönzően hatottak a különböző állami intézkedések is: a tsz-ek anyagi támogatása, a bevitt jószág, felszerelés megváltása, a földjáradék biztosítása, s az a körülmény, hogy nemcsak a szervezésnél voltak tekintettel az önkéntességre, de a szövetkezeti vezetők megválasztásánál is a parasztok akarata döntött. 1959—1961 között csaknem egymillió parasztcsalád lépett be a szövetkezetekbe, s ezzel a mezőgazdaságban is diadalmaskodott a gazdálkodás szocialista rendszere. Míg 1959 elején 5,6 millió kat. hold szántóterületen — az összes szántóterületnek mintegy kétharmadán — több mint másfél millió család gazdálkodott, 1961 végére az egyéni gazdaságok területe a szántóterület 4,4 százalékára csökkent.

A mezőgazdaság szocialista átszervezését az állam hatékony gazdasági intézkedésekkel támogatta. Módosítva a tervet 1959—1961-ben, az

eredetileg előirányzottnál lényegesen többet, összesen csaknem 19 milliárd forintot ruháztunk be a mezőgazdaságba. Három év alatt több mint kétszeresére nőtt az egy kat. hold szántóra jutó gépi munka és műtrágya. Ugyanezekben az években a termelőszövetkezetekben több mint félmillió szarvasmarha, másfél millió sertés, hat és fél millió baromfi számára épült férőhely.

A párt VIII. kongresszusa a falun végbe ment történelmi átalakulást értékelve joggal állapíthatta meg: *„A mezőgazdaság szocialista átszervezésével egész népgazdaságunkban osztatlanul uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok, befejeztük a szocializmus alapjainak lerakását. A magyar nép új, történelmi jelentőségű*

A szocialista szektor térhódítása a mezőgazdaságban (százalékban)

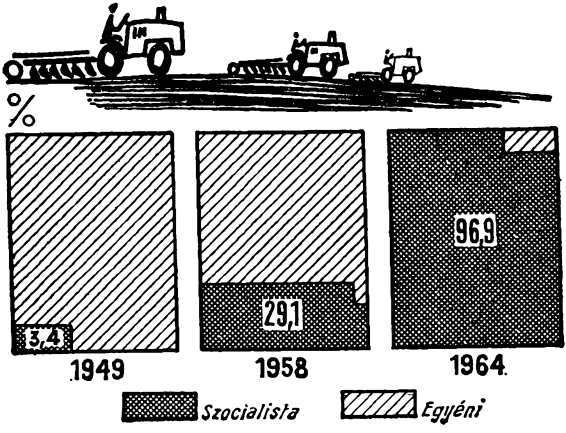

*győzelmet aratott, a szocializmus teljes felépítésének korszakába lépett."**

Az átszervezés időszakának nagy eredménye, a párt politikájának fényes igazolása, hogy az átszervezés éveiben sikerült megvalósítani a kettős feladatot: a szocialista átalakítással egy időben nőtt a mezőgazdaság termelése és árutermelése is. 1959—1961 átlagában a mezőgazdaság teljes termelése a megelőző három év átlagához képest 8,5 százalékkal, az állam részére átadott árumennyiség pedig 1961-ben 13,3 százalékkal volt több, mint 1958-ban. Növekedett az állatállomány is. Mindez bizonyítéka annak, hogy a szocialista átszervezés a parasztság egyetértésével és helyes módszerekkel ment végbe.

A mezőgazdaság szocialista átszervezése dolgozó népünk történelmi jelentőségű győzelme, amely kihat társadalmi, gazdasági életünk minden területére, kedvezően befolyásolja nemcsak a mezőgazdaság, de az egész ország fejlődését. A szocialista termelési viszonyok győzelme a termelőerők gyorsabb fejlesztésének lehetőségét teremti meg nemcsak a mezőgazdaságban, hanem a népgazdaság többi ágában is, és lehetővé teszi az anyagi javak bőségét egész népünk számára. Az átszervezéssel új fejezet kezdődött a magyar mezőgazdaság történetében, a népi rendszer agrárpolitikájában — lehetővé vált, hogy erőinket most már teljes egészében a termelőszövetkezetek korszerű, nagyüzemi gazdálkodásának fejlesztésére, szocialista jellegének erősítésére összpontosítsuk. Ezt írja elő a VIII. párt-

* Az MSZMP VIII. kongresszusának jegyzőkönyve. 430. old.

kongresszus határozata is, amikor megállapítja: „Gazdasági előrehaladásunk sarkalatos kérdése a mezőgazdasági termelés gyors ütemű fejlesztése."*

Hol tartunk ma mezőgazdaságunk termelésében, melyek e fontos népgazdasági ág továbbfejlesztésének legfőbb feladatai?

A felszabadulás óta végbement változást legjobban a termelés adatai bizonyítják. Jelentékenyen megnőtt a mezőgazdaság termelése. Vonatkozik ez mindenekelőtt a legátfogóbb mutatóra, *az össztermelési értékre*, amely 1963-ban — a kedvezőtlen időjárás ellenére is — csaknem másfélszerese volt az 1949. évinek. Míg a két világháború közötti időben a magyar mezőgazdaság termelése évente átlagban alig 0,5 százalékkal nőtt, 1950—1960 között az évi ütem elérte a 2 százalékot — a legutóbbi években pedig a 3

A növénytermesztés és állattenyésztés alakulása
(1949 = 100)

Év	A mezőgazdaság összes termelése	Ebből	
		növénytermesztés	állattenyésztés
1960	135	138	126
1961	136	133	134
1962	138	138	133
1963	145	150	135

* Ugyanott, 444. old.

A mezőgazdasági össztermelés alakulása

(1949 = 100)

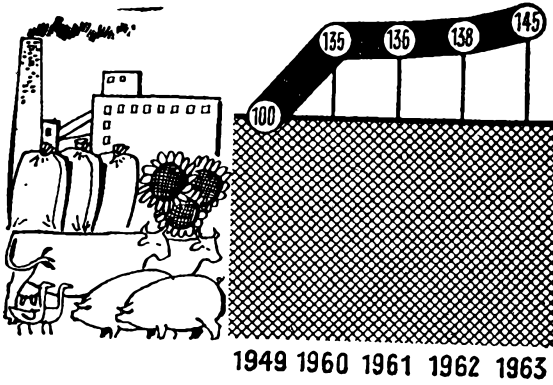

százalékot. 1963-ban a mezőgazdasági termelés 6,2 százalékkal, a felvásárolt áruk mennyisége pedig 13 százalékkal volt több, mint 1961-ben, az átszervezés befejezésének évében. A magyar mezőgazdaság ma lényegesen magasabb színvonalon látja el az ország lakosságát és több jut exportra is, mint korábban bármikor.

Növénytermesztés

A növénytermesztésben a legfőbb változást a művelési ágak s a kultúrák arányának javulása jelentette. Csökkent a szántóterület, növekedett a kert- és szőlőművelés, valamint az erdőállomány.

Az ország földterületének alakulása művelési ágak szerint
(évközepi adatok)

Év	Szántó	Kert, szőlő	Rét, legelő	Erdő	Művel és alól kivont	Összesen
			millió kat. hold			
1935	9,73	0,56	2,86	1,91	1,10	16.16
1949	9,57	0,66	2,64	2,03	1,26	16,16
1964	8,84	0,96	2,33	2,43	1,60	16,16
			Százalékos megoszlás			
1935	60,3	3.4	17.7	11,8	6,8	100,0
1949	59.2	4,1	16,4	12,5	7,8	100,0
1964	54,7	5,9	14,4	15,0	10,0	100,0

A legutóbbi években különösen gyorsan fejlődött a *szőlő-, gyümölcs- és zöldségtermesztés.* A második ötéves terv időszakában, elsősorban a gyenge termőképességű homoktalajon 70—80 ezer kat. hold nagyüzemi szőlőt s mintegy 110 ezer holdon gyümölcsöst telepítünk. A szőlő- és gyümölcskultúra nagy hasznot hoz a termelőszövetkezeteknek és az országnak is. Míg a homok gabonája, a rozs legjobb esetben kat. holdanként kétezer forint értékű termést ad, a jól kezelt szabolcsi jonatánalma vagy a szatymazi őszibarack holdankénti jövedelme — jó termés esetén — 30—40 ezer forintot is kitesz.

A mezőgazdasági termelés növekedésében nagy szerepe volt és van *a beruházásoknak, az állami támogatásnak.* Az utóbbi években összes beruházásainknak egynegyedét-egyötödét kapta

a mezőgazdaság. Ennek eredményeként fokozódott a növénytermesztés gépesítettsége, a műtrágya és növényvédő szer felhasználása, az öntözött terület.

A Horthy-rendszer idején a magyar mezőgazdaságban mindössze hétezer traktor dolgozott, s egy traktorra mintegy 1400 kat. hold szántó jutott. Műtrágyából — hatóanyagban számítva — mindössze 1,3 kg-ot használtak fel holdanként. Másfél évtized alatt, 1925—1940 között a több millió hold szikes, savanyú talajból mindössze 40 ezer holdat javítottak meg, és az utolsó békeévben alig 24 ezer holdat öntöztek.

Vessük csak össze ezzel — az elmaradottságot tükröző képpel — mezőgazdaságunk mai állapotát. A *traktorok száma* ma már megközelíti a 60 ezer darabot, s egy traktorra jelenleg nem 1400, hanem mintegy 150 kat. hold szántóterület jut. Jelentősen nőtt a *munkagépállomány.* A háború előtti mintegy ezer arató- és arató-cséplő gép helyett ma már 15 ezer ilyen gép könnyíti ezt a nehéz fizikai munkát. Ennek köszönhető, hogy 1963-ban a gabona aratásának 84,7 százalékát gépek végezték. Műtrágyából (hatóanyagban számolva) 38,9 kg-ot használtak fel 1964-ben egy kat. holdra. 1965 végéig csaknem 900 ezer kat. hold talaj javítását végezzük el. Ha ehhez hozzászámítjuk, hogy *a vegyszeres gyomirtást* 1963-ban összesen 814 ezer kat. holdon alkalmaztuk és 108 féle növényvédő szert használtunk fel, elmondhatjuk: *a mi mezőgazdaságunkba is bevonult a modern technika.*

A hozamok növekedését segítette a különböző *nagy hozamú növényfajták* elterjesztése. A búzatermesztésben elsősorban a szovjet *Bezosztája*

A traktorállomány és a műtrágya-felhasználás alakulása

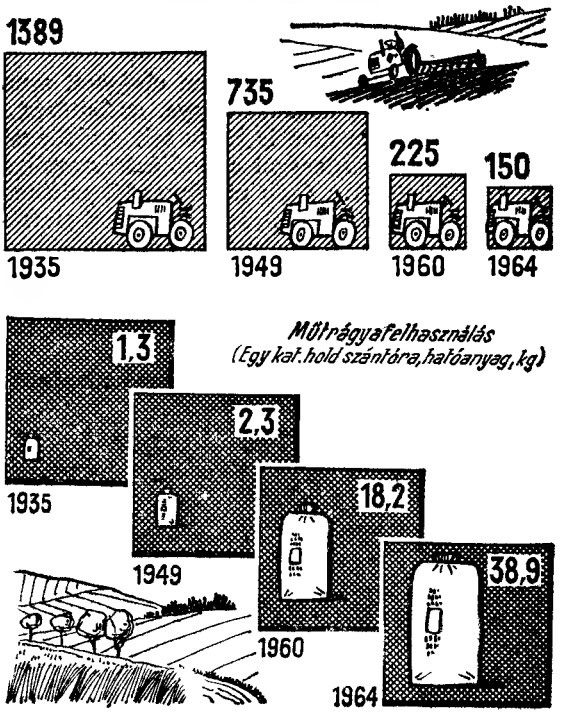

és *Szkoroszpelka*, a szovjet napraforgó fajták, a kukoricatermesztésben a hibrid vetőmagvak alkalmazása növelte jelentősen a termésátlagot. Mindehhez járult *az öntözött terület* növekedése. A háború előtti 24 ezer kat. holddal szemben 1963-ban már 450 ezer kat. holdon folyt öntözéses gazdálkodás.

Az idejében és jó minőségben elvégzett munka, a gépesítés, a több műtrágya, az öntözés, a fajtanemesítés, ha nem is tudta teljesen függetleníteni a mezőgazdaságot az időjárás szeszélyétől, de különösen a főbb növényeknél csökkentette az időjárás befolyását, biztonságosabbá tette a termelést. Az új módszerek segítségével még aszályos években sem volt olyan mértékben alacsony a termésátlag, mint régebben, sőt a legutóbbi aszályos években — a kedvezőtlen idő-

A búza, a kukorica és a szőlő termésátlagának alakulása

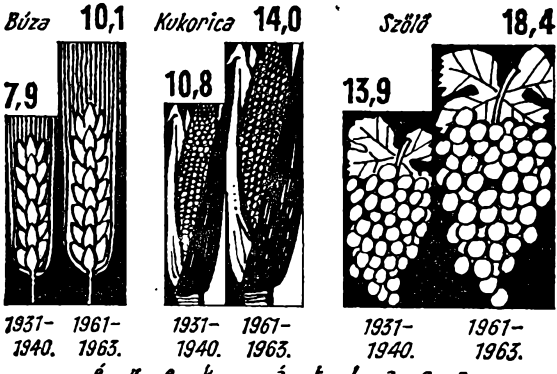

járás ellenére — emelkedett a mezőgazdaság össztermelése. A felszabadulás előtti szintet — a legtöbb növényféleségnél lényegesen — meghaladó termésátlag a búza esetében lehetővé teszi, hogy a csökkentett vetésterület ellenére is biztosítani tudjuk az ország kenyerét.

Termésmennyiség — termésátlag

Megnevezés	1931–1940			1961–1963		
	Vetésterület (1000 kat. hold)	Termésmennyiség 1000 t)	Termésátlag (q/kat. hold)	Vetésterület (1000 kat. hold)	Termésmennyiség (1000 t)	Termésátlag (q/kat. hold)
Búza	2791	2196	7,9	1787	1806	10,1
Rozs	1102	712	6,5	410	248	6,1
Árpa	807	628	7,8	901	999	11,1
Kukorica	2028	2185	10,8	2269	3169	14,0
Burgonya	505	1993	39,5	394	1846	46,9
Cukorrépa	82	965	117,1	216	2814	130
Szőlő	356	495	13,9	334	614	18,4

Állattenyésztés

Mezőgazdaságunk belterjes fejlődését bizonyítja az állatállomány alakulása is. A ló- és szarvasmarha-állomány kivételével valamennyi haszonállatból jelentősen több van ma, mint a felszabadulás előtt. A lóállomány csökkenése a gépesítéssel egy időben törvényszerű és hasznos. A szarvasmarha-állomány lényegében ugyanannyi, mint a felszabadulás előtt. A legutóbbi

években bekövetkezett némi visszaesés oka, hogy az egyéni állattenyésztők — a háztáji gazdaságokban — gyorsabb ütemben csökkentették állományukat, mint ahogyan a nagyüzemek a közös istállók építésének és a takarmánybázis megteremtésének előrehaladásával azt növelni tudták. Ehhez járult, hogy az állományon belül sok volt az alacsony hozamú egyed. A kormány ezért arra ösztönözte a gazdaságokat, ezeket inkább vágják le, mintsem terheljék velük a nagyüzemi állományt. 1964-ben az állomány javulásának megfelelően a kivágások aránya már csökkent. Részben ezért, részben a tehéntartás növelése érdekében bevezetett anyagi ösztönzők hatására 1964-ben a szarvasmarha-állomány mintegy 90 ezer darabbal növekedett.

Az állatállomány
(1000 db)

Év	Szarvasmarha	Sertés	Ló	Juh	Baromfi
1935 február	1911	4674	886	1450	21919
1945 május	1070	1114	329	328	•
1950 február	2222	5542	712	1049	•
1960 március	1971	5356	628	2381	•
1964 március	1883	6358	323	3305	29340

Az állattenyésztés továbbfejlesztésének fő kérdése a szilárd takarmánybázis megteremtése. A kenyérgabona-szükséglet hazai termésből történő kielégítése mellett ez ma mezőgazdasá-

gunk második legfontosabb feladata. Jelenleg a szántóterületnek mintegy 55 százalékán termesztenek takarmánynövényeket. Ha ezt a területet, valamint a réteket és legelőket a hozamok növelésével jobban kihasználnánk, lényegesen több takarmány jutna az állatállománynak, illetve több állatot tarthatnának az üzemek és ezzel gazdaságosabbá válna az állattartás. A legutóbbi években javultak a takarmányozás módszerei is. Nagyüzemeinkben a baromfiállománynak csaknem egésze, a sertésállománynak mintegy kétharmada takarmánytápon nevelődik. Növekedett a silótakarmány felhasználása is.

A gondosabb állattartás, a jobb takarmányozás eredményeként az állattenyésztésben is nőttek a hozamok. A tehenenkénti átlagos tejhozam a második világháború előtti 1586 literről, 1963-ban 2235 literre nőtt. A 100 tehénre jutó felnevelt borjúszaporulat 1959-ben 68, 1963-ban 72 darab volt, a 100 kocára jutó leválasztott malacok száma pedig az 1959. évi 890-ről 1963-ban

Tej-, tojás- és gyapjútermelés

Év	Tejtermelés összesen (millió liter)	Tojástermelés összesen (millió db)	Gyapjútermelés összesen t	Egy tehénre jutó tejhozam (l)	Egy tyúkra jutó tojáshozam (db)	Egy juhra jutó gyapjúhozam (kg)
1938	1525	844	8110	1586	66	4,9
1949	1414	959	3522	1409	70	4,2
1960	1899	1848	8285	2190	83	3,6
1963	1741	1850	9530	2235	80	3,5

A tojástermelés és a tejhozam alakulása

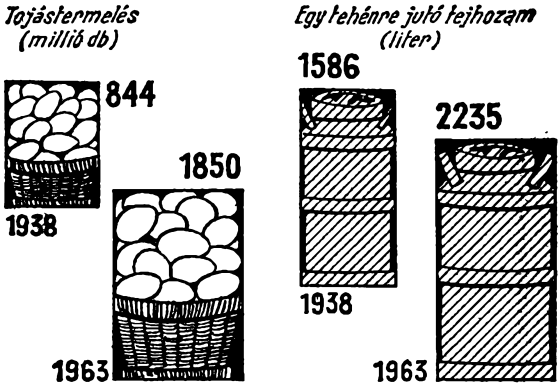

1020-ra emelkedett. Az egy tyúkra eső tojáshozam a háború előtti 66-ról 80 darabra nőtt.

A mezőgazdasági termelés ágai közül — elsősorban a tógazdálkodás növekedésével — a felszabadulás óta csaknem 4,5-szeresével nőtt a halászat teljesítménye.

Gyakran felteszik a kérdést, mi az oka annak, hogy a háború előtt általában nagy mezőgazdasági feleslegeink voltak, az üzletekben mindig lehetett húst kapni, az ország még emellett igen nagy exportot bonyolított le, különösen kenyérgabonából. Most pedig gyakorta kell gabonát importálnunk és egyes élelmiszerekből időnként akadozik az ellátás.

Ami a kenyérgabonát illeti, ez mindenekelőtt a vetésszerkezet már ismertetett változásának

következménye. A belterjesség növekedésével kedvezőbb vetésszerkezetet alakítottunk ki, de ezzel együtt járt a kenyérgabona vetésterületének csökkentése. Míg az 1931—1940-es évek átlagában az ország szántóterületének mintegy 40 százalékán, csaknem 3,9 millió kat. holdon termeltek kenyérgabonát, az 1961—1963-as évek átlagában a szántóterületnek csak egynegyedén, nem egészen 2,2 millió kat. holdon. Búzából az átlagtermés jelentősen nagyobb volt, mint a háború előtt, ez mégsem tudta ellensúlyozni a vetésterület jelentős csökkenését. Az 1964-es termésből azonban, több év óta először — már ki tudjuk elégíteni a kenyérgabona szükségletet.

A másik és talán még fontosabb ok, hogy a felszabadulás előttihez képest mintegy 10 százalékkal több az ország lakossága és nagymértékben nőtt a legfontosabb élelmiszereknek egy főre jutó fogyasztása is. Régen falun a szegény ember csak akkor evett tyúkot, ha vagy ő volt beteg, vagy a tyúk. A tejből legfeljebb a gyerek kapott, a többit kénytelenek voltak eladni. A városi és a falusi dolgozók hónapszámra alig láttak cukrot, és míg a magyar föld termékeinek tekintélyes része a tőkésországok piacaira vándorolt, az ország lakosságának nagy hányada a legszükségesebb táplálékokból is hiányt szenvedett.

Móricz Zsigmond egy alföldi iskolában tett látogatása után „Kenyéren és vízen" című riportjában írta: *„Aki valahogy össze tud szedni 30 fillért, megy és vesz 5 kiló krumplit. Ha tésztalevest esznek, az ünnepnap."* Álljon itt bizonyítékként egy 5 tagú orosházi napszámoscsalád étrendje, 1940-ből:

Nap	Reggeli	Ebéd	Vacsora
Vasárnap	—	paprikás-krumpli	kenyér
Hétfő	paprikázott kenyér	főtt krumpli	kenyér és sárgarépa
Kedd	kenyér és zöldpaprika	krumplis-gombóc	kenyér és vöröshagyma
Szerda	kömény-magos leves és kenyér	kenyér paprikázva	sülttök
Csütörtök	—	kenyér és hagyma	mákosguba
Péntek	kenyér és sülttök	kenyér és sülttök	krumpli-leves és kenyér
Szombat	kenyér és sülttök	kenyér és sülttök	paprikás-krumpli

És ma egy kis Somogy megyei faluban, Vörsön, az iskolában a VI—VII. osztályosok arról írnak, hogy előző napon, szerdán — mi volt otthon ebédre. Íme a válaszok:

— Krumplileves, pörcös pogácsa
— Borsóleves, paradicsommártás hússal.
— Bableves, kifőtt tészta.
— Gulyásleves, lekváros tészta.
— Húsleves, vadas, tészta.
— Bableves, túrós pite.
— Krumplileves, túrós palacsinta.
— Paradicsomleves, pörkölt nokedlival.

Minden gyerek főtt ételt evett ebédre, és 24 közül mindössze három helyen volt egyfogásos ebéd. (Ott viszont a vacsora volt kétfogásos.) Vacsorára legtöbb háznál lecsót főztek, három helyen volt vajas kenyér, négynél szalámi zöldpaprikával.

Hasonlóan gazdagodott a városi dolgozó emberek étrendje is. Megszűnt az ínséglevesek világa, a munkások, alkalmazottak többsége hét közben az üzemi étkezdékben két-háromfogásos ebédet eszik, hetenként legalább öt alkalommal húsétellel. Ezért kevesebb ma a több. A többet termelő mezőgazdaság ezért sem tudja teljesen kielégíteni a termelés növekedésénél jóval gyorsabban növekedett igényeket.

A szövetkezetek

Mezőgazdaságunkban a különböző gazdasági formák között a legnagyobb súlyuk *a termelőszövetkezeteknek* van. Ezért pártunk és kormányunk mezőgazdasági politikájában központi helyet foglal el a szövetkezetek politikai, szervezeti megerősítése, gazdálkodásuk eredményesebbé tétele. Jelenleg mintegy 3500 termelőszövetkezet gazdálkodik hazánkban. Egy-egy közös gazdaság átlagterülete megközelíti a 2500 holdat. Vagyonuk évről évre növekszik és egy holdra számítva 1964-ben már elérte a 14 800, az állóeszközök értéke pedig meghaladta a 10 000 forintot. A termelőszövetkezetek egyre több árut adnak az országnak, növekvő jövedelmet biztosítanak tagjaiknak.

A szocialista mezőgazdasági nagyüzemek, a közös gazdálkodás fejlesztése mellett nem hanyagolhatjuk el *a háztáji gazdaságok* termelését sem, hiszen az állatállomány tekintélyes része a háztáji gazdaságokban van. 1963-ban a háztáji gazdaságokban volt az ország szarvasmarha-állományának 36, a tehénállománynak 51, a sertésállománynak 39, a baromfiállománynak 52 százaléka. A háztáji gazdaságok legfontosabb feladata a szövetkezeti parasztok ellátása friss hússal, tejjel, tojással, zöldséggel, de nagy a szerepük a városok ellátásában is. 1963-ban például a háztáji gazdaságok adták a gyümölcsfelvásárlásnak 22, a borfelvásárlásnak 16, az állami termékfelvásárlásnak 24 százalékát. Tejből ez az arány még magasabb, mintegy 30, tojásból 50 százalék.

Az állami gazdaságok

Az ország mintegy 200 *állami gazdasága* a szántóterületnek mintegy 13 százalékán gazdálkodik. Birtokukban van a szarvasmarha-állomány 13, a sertésállomány 13, a juhállomány 28 százaléka. Ők adják a mezőgazdaság összes termelési értékének 20, a központi árufelvásárlásnak pedig 22 százalékát. Feladatuk egyrészt az árutermelés fokozása, másrészt a vetőmagvak nemesítése és a tenyészállatok előállítása az egész mezőgazdaság számára, és végül a fejlett nagyüzemi gazdálkodás termesztési, tenyésztési és üzemszervezési módszereinek gyakorlati kialakítása, s ezek terjesztése.

A gépjavító állomások

Hazánkban a szövetkezetek termelésének gépesítése 1948 óta *a gépállomások* útján valósult meg. Az 1950-es évek elején 360 gépállomás volt az országban. Jelenleg kb. 200 működik és ezeket is 1965 végéig *gépjavító állomásokká* szervezzük át. Ennek az átszervezésnek az az oka, hogy a termelőszövetkezetek évről évre egyre több traktort és munkagépet vásárolnak, s a gépek túlnyomó többsége már birtokukban van. A gépjavító állomásokon csak a nagy teljesítményű lánctalpas traktorok és kombájnok maradnak, és az állomások fő feladata lesz, hogy megszervezzék a termelőszövetkezetek növekvő gépparkjának időben történő, gondos és szabatos javítását, és gépesítési szaktanácsokkal lássák el a termelőszövetkezeteket.

Az új falu

A felszabadulás óta eltelt években a nagybirtokrendszer felszámolásának, a szövetkezeti mozgalom győzelmének eredményeként alapvetően átalakult a magyar falu. Megváltoztak a falusi lakosság munkakörülményei. A látástól vakulásig tartó verejtékes, fizikai munkát egyre inkább gépek helyettesítik. Míg azelőtt szinte minden paraszti porta külön világ volt, s a vagyon vagy az örökség még a rokonokat is nemegyszer egész életre szembeállította egymással, szerelmeseket választott szét — ma a szövetkezetben egymás mellett, egymást segítve dolgozik a falu népe. Egyre inkább eltűnnek a szegény- és gazdagabb parasztok ellentétei. Évtizedes haragosok békülnek meg egymással, s olyan

fiataloknak ad nászajándékot a szövetkezet, akiket szüleik azelőtt vagyoni okok miatt összeházasodni sem engedtek volna. A közös munka nyomán eltűnőben vannak a régi társadalmi korlátok és előítéletek, kialakulóban van az egységes szocialista paraszti osztály. Ma már az emberek legfőbb értékmérője falun sem a vagyon, a származás, hanem *a munka* és *a tudás*. Ki mit nyújt a falunak, a közösségnek, olyan tekintélye, becsülete van a faluban.

Megváltozott a falvak külső képe is. Egész utcasorok épültek e két évtizedben, új tanyaközpontok, majorságok jöttek létre. S a házak nem agyagból, szalmatetővel épülnek, mint azelőtt, hanem téglából, vidám, piros cseréptetővel. Ahogyan minden faluba eljutott a villany, úgy terjedt el a tudás, a kultúra fénye is. Új iskolák, kultúrházak épültek, meghonosodott a falusi otthonokban a rádió, sőt egyre több helyen a televízió is. Szélesedett az egészségügyi ellátás, a javasasszonyok helyett ma már orvoshoz fordul a falusi ember is. Bizony, törölhetné a szemét az álmélkodástól, aki 20 év után először látogatna el szülőfalujába.

Sok még a teendő a magyar falvakban. Sokat kell még munkálkodnunk, hogy fiatal, szocialista nagyüzemeink minden tekintetben bebizonyítsák fölényüket nemcsak a háború előtti magyar nagybirtokkal, de a fejlett tőkésországok mezőgazdaságával szemben is. Sokat kell még tenni, hogy mezőgazdaságunk biztosítani tudja a lakosság bőséges ellátását és több jusson exportra is. De a magyar falu a szocializmus útján haladva már eddig is bebizonyította: képes e feladat megoldására.

AZ ORSZÁG ÉRHÁLÓZATA

A közlekedés útvonalai — a vasúti pályák, az országutak, a vízi és légi utak és a csővezetékek — mint az érhálózat a test különböző részeit, úgy kötik össze az ország vidékeit. Miként az érhálózat sérülése az egész organizmus életét veszélyezteti, a felszabadulás után a közlekedés hálózatának súlyos károsodása jelentette a legnagyobb veszélyt. Ennek helyreállítása lett az újjáépítés legfontosabb feltétele. A visszavonuló német csapatok szinte valamennyi Duna- és Tisza-hidunkat felrobbantották, hasonló sorsra jutottak többségükben közúti hídjaink is. A vasúti sínhálózat mintegy 40 százalékát feldúlták, csaknem ezer kisebb-nagyobb vasúti hidat robbantottak fel.

„Arccal a vasút felé!" — adta ki ekkor a jelszót a Magyar Kommunista Párt, s ötezer mozdony és tízezer tehervagon üzemképessé tételére mozgósított. A közlekedés dolgozói — az egész nép és a szovjet hadsereg alakulatainak segítségével — rövid idő alatt helyreállították az ország vérkeringését.

Azóta a növekvő ipari termelés és a nemzetközi kapcsolatok szélesedése a közlekedés minden ágának a felszabadulás előttit messze meghaladó fejlődését tette szükségessé. A vasút ma négyszer annyi árut és ötször annyi utast szállít, mint a háború előtt. Ennél is gyorsabb ütemben nőtt az autóközlekedés teljesítménye: több mint hetvenszer annyi árut, a távolsági buszok több mint huszonötször, a városi autóbuszok több mint hússzor annyi személyt szállítanak,

mint a háború előtt. A vízi úton szállított áruk súlya mintegy a háromszorosára, a személyhajók utasforgalma két és félszeresére nőtt.

E nagy forgalom lebonyolítása mind a szállítópark, mind a hálózat bővítését szükségessé tette. A vasúti kocsik raksúly-kapacitása és a személyvagonok ülőhelyeinek száma ma mintegy másfélszerese a háború előttinek. A vagonpark növekedése azonban elmaradt a szállítási teljesítmények növekedésétől. Ez az oka a gyakori vagonhiánynak, a zsúfoltságnak. A visszás helyzet megszuntetésére a legutóbbi években meggyorsult a vasút fejlesztése. A korábbi éveknél több új kocsival gyarapodott a vagonpark, és megkezdődött a mozdonyállomány korszerűsítése is. 1963-ban kipróbálásra került és jól vizsgázott az első magyar gyártmányú szilícium

A teherszállítás alakulása
(millió t)

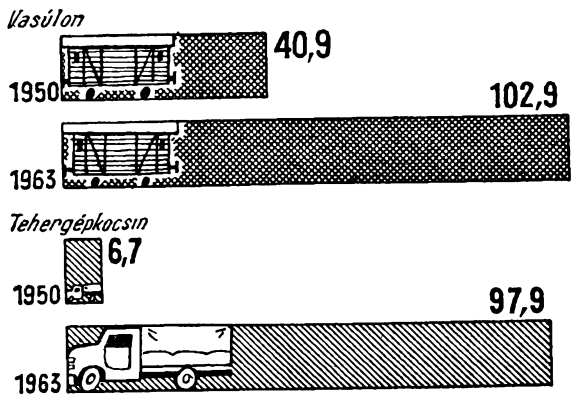

Személyszállítás

(millió fő)

Év	Távolsági			Helyi (városokon belüli)		
	összesen	ezen belül		összesen	ezen belül	
		vasúton[a]	autóbuszon		villamoson	autóbuszon
1937	...	103,5	12,7	...	358,5	31,5
1950	287,6	255,2	28,2	815,2	700,3	103,5
1960	725,7	478,9	236,2	1560,2	1022,9	515,0
1963	842,6	504,3	328,5	1718,4	1032,5	661,0

a) A gazdasági vasutak adatai nélkül

egyenirányítós villanymozdony, és hazai gyártásból, valamint külföldi beszerzésből egyre több Diesel-mozdonyt állít üzembe a MÁV. A tervek szerint 1970-ig a tolatószolgálat teljes mértékben dieselesítésre kerül, s fokozatosan a vontatásból is kiszorul a gőzmozdony. 1970-ig a vasút 2500 km-es törzshálózatán a villamos- és dieselvontatás teljesen felváltja a gőzüzemet.

A háború előtt villamosított Budapest—Hegyeshalom vonal után sor került a Budapest—Miskolc vonal villamosítására, s 1963-ban folytatódott a munka Szerencs—Nyíregyháza irányában. 1967-ig Miskolcon át Záhonyig közlekedhetnek a villanymozdonyok. Folyamatban van a Miskolc—Diósgyőr és a Tatabánya—Oroszlány vasútvonal villamosítása is.

A gépkocsiforgalom növekedésével fokozódott az *úthálózat* igénybevétele. Csak a legutóbbi 10 évben mintegy nyolcezer km utat korszerűsítettek az országban, láttak el pormentes burkolattal. 1980-ra a fontosabb utak korszerűsítése

az egész országban befejeződik. A legforgalmasabb útvonalakon modern, többnyomsávos útpálya építésére kerül sor, elsőként a nemzetközi E 5-ös út magyarországi szakaszaként már elkészült a Budapest—Tatabánya közötti autópálya. Ez 1970-ig Győrig épül tovább. Az 1966-ig Székesfehérvárig kiépülő autóút 1968 végéig Siófokig készül el. Megkezdődik a Budapest—Miskolc közötti autópálya építése is.

A folyami áruszállítás háromszorosára nőtt a felszabadulás előttihez képest, mégis kisebb, mint amennyit szállítási körülményeink indokolnak. Különösen a nagy vízi utak mellett fekvő iparvidékek egymás közötti szállításait kellene nagyobb mértékben vízi útra terelni. Devizális és szállítási szempontból egyaránt fontos és a felszabadulás óta ugrásszerűen fejlődött a magyar folyam-tengerhajózás szerepe. A személyhajózást elsősorban az üdülési és kirándulóforgalom igényeinek megfelelően fejlesztettük és fejlesztjük.

Évről évre növekszik a MALÉV belföldi és különösen nemzetközi járatainak forgalma. 1963-ban a vállalat belföldi járatait 55 446, külföldi járatait 84 132 utas vette igénybe. A légi szállításnak növekszik a szerepe gyümölcs- és zöldségexportunk lebonyolításában is.

NEMZETKÖZI GAZDASÁGI EGYÜTTMŰKÖDÉS

A magyar népgazdaság fejlődésének a felszabadulás óta testvéri segítője a Szovjetunió, majd a szocialista tábor többi országa. Fejlődésünk, előrehaladásunk egyik fontos összetevője, hogy

igaz barátokra találtunk a szocialista országok népeiben. Felszabadulásunk első perceitől kezdve éreztük, hogy megszűnt népünk magára hagyatottsága, kiszolgáltatottsága. A szocialista országok között kialakult új típusú, az egyenjogúságon, egymás kölcsönös segítésén alapuló kapcsolatok nemcsak biztonságot jelentettek és jelentenek országunk számára, de gazdasági fejlődésünknek is alapvető tényezői.

Országunk gazdaságában a nemzetközi együttműködés különösen jelentős. Ennek oka, hogy Magyarország viszonylag kicsi, de sűrűn lakott ország (108 fő jut minden km^2-re), amely ma már tekintélyes feldolgozó iparral, de — a modern termelőerők szemszögéből megítélve — szűk belső fogyasztópiaccal rendelkezik. Országunk nyersanyagokban általában szegény. Kohókokszból szükségletünknek kétharmadát, nyersolajból mintegy felét importból fedezzük. A felhasznált vasércnek 80, a réznek 99, a fenyőfűrészárunak 87 százalékát ugyancsak behozatalból fedezzük. Saját erőfeszítéseink mellett ezért mindenekelőtt a szocialista országokkal folytatott nemzetközi együttműködés növekedésével válik lehetővé népgazdaságunk gyors ütemű fejlesztése. A főbb nyersanyagokban importszükségletünknek több mint kétharmadát ugyanis a szocialista országokból fedezzük. Ezzel megalapozzuk fejlesztési terveinket, függetleníteni tudjuk magunkat a nyugati monopóliumok embargó-politikájától.

Feldolgozó iparunk fejlődése, korszerűsítése ugyancsak korlátozott lehetne, ha csak a belső piac szükségleteire, általában kis szériákban termelhetnénk. A magyar ipar végtermékeinek

jelenleg mintegy 30 százalékát exportáljuk. Ezen belül a gépipar termékeinek kb. a fele, a gyógyszeripar gyártmányainak 40 százaléka, az élelmiszeripar termékeinek egyötöde, a könnyűipari cikkek egynegyede kerül exportra. Mindez elsősorban a szocialista országok piacaira. Pártunk és kormányunk felismerte a szocialista nemzetközi munkamegosztás adta előnyöket, ezért helyesli és szorgalmazza az országaink közötti gazdasági kapcsolatok elmélyülését.

Másfél évtized alatt számottevően fokozódott részvételünk a nemzetközi munkamegosztásban. A nemzeti jövedelem 2,8-szeres növekedése mellett 1964-ben összes külkereskedelmi forgalmunk (behozatal és kivitel együtt) ötször annyi volt, mint 1949-ben.

A felszabadulás előttihez képest *gazdasági kapcsolataink iránya* is megváltozott. Legfőbb kereskedelmi partnereink a szocialista országok lettek. Exportforgalmunknak mintegy 70 százaléka irányult ezekbe az országokba. Legfontosabb kereskedelmi partnerünk a Szovjetunió. Összforgalmunknak mintegy egyharmadát vele folytatjuk, a háború előtti elenyésző 0,1 százalékkal szemben. A békés egymás mellett élés elvének megfelelően kereskedünk a fejlett tőkésországokkal is. Az utóbbi években különösen gyorsan fejlődtek gazdasági kapcsolataink a gyarmati sorból felszabadult, fejlődő országokkal. A magyar áruk növekvő jóhírét bizonyítja, hogy termékeink az öt világrésznek mintegy száz országába jutnak el.

A külkereskedelmi forgalom megoszlása 1964-ben országcsoportok szerint

(százalékban)

Szocialista országok	69
Gazdaságilag kevésbé fejlett országok	6
Fejlett tőkésországok	25

A végbement jelentős változások különösen exportforgalmunk szerkezetében éreztették hatásukat. Mind az exportban, mind az importban nőtt a gépipar részaránya, viszont csökkent mezőgazdasági exportunk súlya, mely a múltban kivitelünknek több mint a felét adta. Ezt a folyamatot jól szemlélteti az alábbi ábra.

A külkereskedelem áruszerkezetének alakulása

(százalékban)

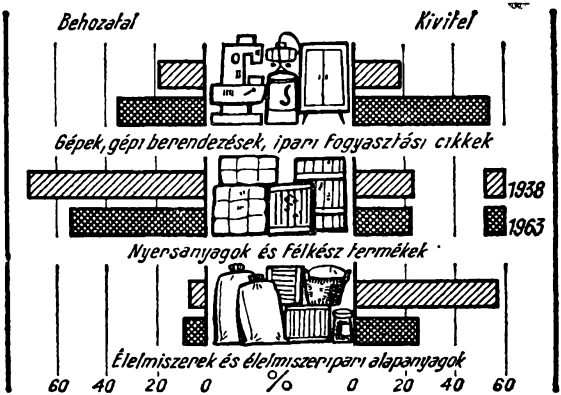

A külkereskedelem áruszerkezetének alakulása (százalékban)

Árucsoportok	1938	1949	1963
		Behozatal	
Gépek, gépi berendezések, ipari fogyasztási cikkek	19,4	19,8	35,4
Nyersanyagok és félkész termékek	73,1	76,8	54,7
Ezen belül:			
Fűtőanyagok, ásványi nyersanyagok, fémek	22,3	28,0	26,5
Vegyipari cikkek, gumiipari alapanyagok és termékek, műtrágyák	11,5	8,1	9,2
Növényi és állati eredetű ipari nyersanyagok	38,5	40,0	17,7
Élelmiszerek és élelmiszeripari anyagok	7,5	3,4	9,9
Összesen:	100,0	100,0	100,0
		Kivitel	
Gépek, gépi berendezések, ipari fogyasztási cikkek	19,5	35,6	54,2
Nyersanyagok és félkész termékek	23,5	21,4	22,7
Ezen belül:			
Fűtőanyagok, ásványi nyersanyagok, fémek	8,2	10,4	15,0
Vegyipari cikkek, gumiipari alapanyagok és termékek, műtrágyák	1,8	1,9	2,4
Növényi és állati eredetű ipari nyersanyagok	12,9	7,9	4,7
Élelmiszerek és élelmiszeripari anyagok	57,0	43,0	23,1
Összesen:	100,0	100,0	100,0

Közelebbről megvizsgálva gépipari szállításainkat, kitűnik, hogy mintegy kilenctized részüket a szocialista országokba exportáljuk. Nyersanyag- és félkésztermék-behozatalunknak mintegy kétharmada származik a szocialista országokból.

Gépek és gépi berendezések kivitele főbb országok szerint
(1963/százalék)

Csehszlovákia	8,4
Jugoszlávia	1,6
Kína	0.5
Lengyelország	9,9
NDK	8,2
Románia	3,1
Szovjetunió	56,4

Nyersanyagok és félkész termékek behozatala főbb országok szerint
(1963/százalék)

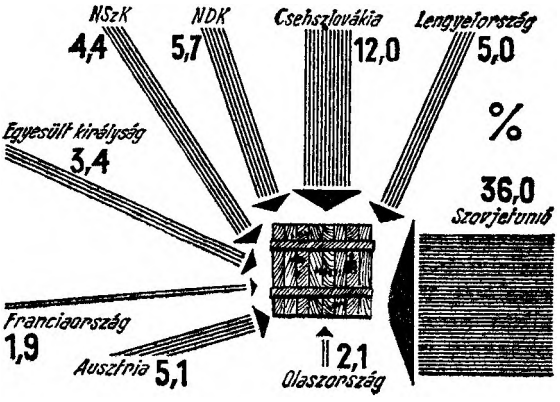

Mezőgazdasági exportunknak körülbelül a fele a fejlett tőkésországokba irányul. Tőkés piacokról szereztük be 1963-ban a nyersanyagoknak egyharmadát, a gépek és berendezéseknek 15, a fogyasztási cikkeknek 21 százalékát, élelmiszerimportunknak mintegy a felét.

Nyersanyag-ellátásunkban mindenekelőtt a Szovjetunió szállításai jelentősek. 1963-ban innen származott az importált szénnek 28,7, a kőolajnak 98,2, a vasércnek 85,7, a nyersvasnak 90,7, a kohókoksznak 59,5, a hengerelt acélnak 28,4, a fenyőfűrészárunak 79 százaléka.

Energiaszükségletünk megoldását segíti a szocialista országok energiahálózatának összekapcsolása, s a baráti országokból ezen keresztül importált villamos energia. Nagy fontosságú e tekintetben és a vegyipar nyersanyag-ellátásának szempontjából is a *Barátság nemzetközi kőolajvezeték*, amelynek további bővítését tervezik.

A feldolgozóipar egyes ágaiban is egyre jobban megvalósul *a nemzetközi gyártmányszakosítás és kooperáció*. A Magyar Népköztársaság a KGST eddigi szakosítási határozatai alapján mint gépgyártó ország több mint kétszáz termékfajtában érdekelt. Vállaltuk például a fokozott és nagy pontosságú esztergák néhány típusának, a híradás- és vákuumtechnikai berendezéseknek, a kábelipari gépeknek, egyes mezőgazdasági gépeknek, élelmiszeripari technológiai vonalaknak és más fontos gépeknek szakosított termelését. Vegyiparunk részt vállal a többi szocialista országgal együttesen megvalósuló összehangolt vegyipari fejlesztésben. Széles körű együttműködésben veszünk részt a különböző nö-

vényvédő szerek, műanyag- és műszálféleségek gyártásában is.

A szakosítás eddigi eredményeivel nem lehetünk elégedettek, mert a szakosított termékek aránya még viszonylag alacsony és a szocialista országok között gyakori a párhuzamos fejlesztés. Magyarország és a többi szocialista ország számára éppen ezért igen fontos, hogy a következő években meggyorsuljon a termelés és különösen a fejlesztési tervek összehangolása, elmélyüljön a szocialista országok közötti nemzetközi munkamegosztás. Különösen fontos ebből a szempontból, hogy a szocialista országok ma már egyeztetik távlati fejlesztési terveiket.

Pártunk VIII. kongresszusa határozatában kiemelte: „*A szocialista tábor felemelkedéséhez, minden egyes ország gazdasági erőforrásának teljesebb kihasználásán és fejlődésük összehangolásán keresztül vezet az út. Minél sokoldalúbb és hatékonyabb a szocialista országok gazdasági együttműködése, annál gyorsabban építjük fel a szocializmust és a kommunizmust, annál gyorsabban nyeri meg a szocialista világrendszer a kapitalizmussal folyó gazdasági versenyt.*”* A kongresszus határozatának megfelelően fontos feladatunk erősíteni a szocialista országok közötti két- és többoldalú kapcsolatokat, s kötelességünk, hogy pontosan és jó minőségben teljesítsük szállításainkat. Ezt kívánja hazánk nemzeti és a szocialista közösség nemzetközi érdeke.

* Az MSZMP VIII. kongresszusának jegyzőkönyve. 450. old.

MINDEN AZ EMBERÉRT, AZ EMBER JAVÁRA

A megváltozott társadalmi viszonyok, a fejlődő népgazdaság az a biztos alap, amire népünk jóléte épül. Hol van már az 1930-as évek százezres munkanélkülije, a tömegnyomor, az inségkonyhák, az analfabetizmus, a hárommillió koldus Magyarországa? Két évtized távlatából már a messzi múltba tűnt mindez. S ha ma még nem is duskálhatunk a javakban, s ha ma sem gond nélküli még az életünk, aligha lehet a családok mai gondjait a húsz-harminc évvel ezelőttihez mérni.

Honnan indultunk el? — erről sok szó volt már ebben a könyvben. Hol tartunk ma? Mit biztosított társadalmunk az embernek? Hogyan alakult népünk életszínvonala, fogyasztása, szociális, kulturális ellátottsága? — erről lesz szó ebben a fejezetben.

Gyakran vetik össze nálunk életkörülményeinket a fejlett tőkésországok lakosainak életviszonyaival. Nincs okunk tiltakozni ez ellen és még kevésbé szégyenkezni valónk az összevetés eredményét illetően. Természetesen nem az olyasfajta felületes ítéletekre gondolunk, amelyek az átutazó turisták „piackutatásaira" épülnek. Az

olyan számításoknak, amelyek csak egyes cikkeknek a miénkénél alacsonyabb árát veszik alapul s így mutatják ki, hogy kávé- vagy nylonharisnya-„valutában" mennyivel magasabb másutt az életszínvonal — nem sok közük van a valósághoz. Az emberek ott sem csak kávét, műanyagharisnyát fogyasztanak, hanem mindenekelőtt élelmiszereket — húst, tejet, cukrot stb. — vásárolnak, lakbért fizetnek, közlekedésre költenek. Mindezek ára pedig általában drágább, mint nálunk. Azt is figyelembe kell venni, ami nálunk nincs a borítékban, de hozzátartozik az életszínvonalhoz.

Nem tagadjuk: a reálbérek a legfejlettebb tőkésországokban ma még magasabbak, mint nálunk. De aki csak ezt látja, az megfeledkezik arról, amit számokban nem lehet kifejezni: a kapitalizmus olyan velejáróiról, mint a munkanélküliség, az öregségtől s általában a létbizonytalanságtól való félelem; az uralkodó osztályok gazdasági, műveltségi monopóliuma; a dolgozó osztályok megalázó helyzete, kiszolgáltatottsága; s a gazdagság árnyékában még a legfejlettebb tőkésországban, így az Egyesült Államokban is meglevő tömegnyomorról.

Messziről indultunk két évtizeddel ezelőtt. De míg azelőtt egész történelmi korszak választott el bennünket a fejlett tőkésországoktól és életviszonyaink elmaradása nem évtizedekben, de legalábbis egy évszázadban volt mérhető, most, 20 év múltán már egy sor, azelőtt nálunk fejlettebb tőkésország — mint Ausztria, Olaszország vagy Franciaország — dolgozóinak reálbére nem sokban különbözik a mienktől, sőt, ami életviszonyaink egészét illeti, sok ottani munkás

vagy paraszt irigyelheti magyar osztályostársát. Nem érdektelen közelebbről megvizsgálni, hogyan alakultak a magyar dolgozók életkörülményei, hol tartunk, mit értünk el népünk jólétének növelésében a felszabadulás óta eltelt két évtizedben?

Reálbér, reáljövedelem

Az életszínvonal legközvetlenebb, mindenki által legismertebb mutatója a bérből és fizetésből élő embereknél a *reálbér*. Ez mutatja meg, hogy mire futja a fizetésből. A reálbérek alakulása egyrészt a kifizetett pénzösszegtől (nominális bér) függ, másrészt befolyásolja azt a fogyasztói árak alakulása. 1964-ben a 3,4 millió munkás és alkalmazott havi átlagos keresete 1750 forint volt. Reálértékben számolva ez 70 százalékkal több, mint 1949-ben. 15 év alatt te-

A munkás és alkalmazott népesség

Év	Egy keresőre jutó reálbére, %-ban
1954	102
1959	153
1960	156
1961	156
1962	159
1963	167
1964	170

hát évente átlagban 3,7 százalékkal nőttek a reálbérek. 1961—1964 között a reálbérek emelkedése 9 százalék volt, ez évi átlagban csaknem 3 százalékot tett ki.

A családok jövedelme azonban nemcsak a reálbérek alakulásától függ, hanem a családon belül *a keresők számától* is. Ha többen dolgoznak a család tagjai közül, növekszik a *család egy főre jutó jövedelme*, többre telik a család költségvetéséből — növekszik az életszínvonal.

A keresők száma a felszabadulás óta jelentősen megnőtt. 1963-ban 5,6 millió kereső, a lakosságnak 55,2 százaléka rendelkezett önálló jövedelemmel. Ez 1,2 millióval több, mint 1949-ben. A keresők számának növekedése azt jelenti, hogy míg 1930-ban 100 keresőnek 117 családtagot kellett eltartania, ma 100 keresőre mindössze 76 eltartott jut.

Az összes keresők között másfél évtized alatt csaknem háromszorosára nőtt a nyugdíjasok száma. A termelőszövetkezeti nyugdíjak bevezetésé-

A foglalkoztatottság növekedése
(1000 fő)

Év	Összes keresők	Aktív keresők (foglalkoztatottak)	Nyugdíjasok a)
1941	4503	4297	206
1949	4409	4154	255
1960	5313	4876	437
1963	5563	4790	773

a) Tsz-nyugdíjasok és járadékosok nélkül.

A foglalkoztatottak számának növekedése

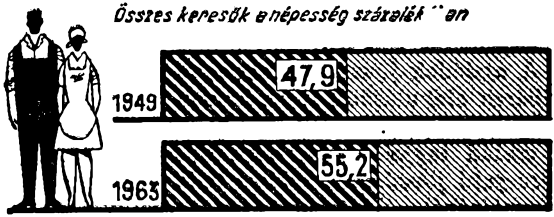

Nyugdíjasok az összes keresők százalékában

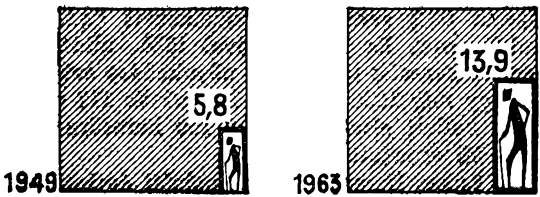

vel ma már szinte minden dolgozó nyugdíjjogosulttá vált. Míg 1955-ben az állam egy év alatt két milliárd forintot fizetett ki nyugdíjként, ez az összeg azóta — a nyugdíjasok számának és a nyugdíjak átlagos nagyságának növekedése következtében — mintegy a háromszorosára nőtt.

A családok egy főre jutó jövedelmét növelik az ugynevezett *béren kívüli juttatások* is. És itt nem a prémiumra, a hűségjutalomra, a nyereségrészesedésre, a fizetett ebédidőre, a rendes és a tanulmányi szabadságra gondolunk, mert ezek — bár a teljesített munka után járó fizetés felett vannak, de bérjellegűek — az említett átlagkeresetben már benne foglaltatnak, hanem azok-

ra, amelyek *nincsenek a borítékban.* Az állam mintegy kétszáz féle formában egészíti ki a fizetést, nyújt ingyen vagy kedvezményesen különböző szolgáltatásokat a dolgozóknak. Ez nem kis összeg: mintegy 500 forintot tesz ki fejenként és havonta. Benne van ebben — egy főre számítva — az az évi két és félmilliárd forint, amit családi pótlék, terhességi, anyasági segély, ingyenes babakelengye formájában kifizetnek, amit az állam az óvodák és más gyermekintézmények fenntartására fordít, a majd kétmilliárd forintnyi táppénz, a gyógyszertérítés, a gyógykezelés költségei, az üzemi étkeztetésre, a munkásszállások fenntartására, a munkaruhára és védőruhára, a munkásszállításra fordított több mint évi 2,5 milliárd forint; a több mint félmillió felnőtt és gyerek kedvezményes üdültetése és sok más juttatás. A ma fiataljának ez már mind természetes, de az idősebbek tudják, hogy ez egytől egyig népi rendszerünk vívmánya.

Érdemes e juttatások közül néhányat példaként szemlélni. Budapesten jelenleg mintegy 20 ezer üzemben, intézményben csaknem félmillió dolgozó veszi igénybe a két-háromfogásos *üzemi étkeztetést* — napi 3 forintos vállalati hozzájárulással, amikor nem is olyan régen még 50 ezer fővárosi ember kényszerült naponta a „Sipőcz konyha" ínséglevesére. Egy gyerek 8 évi általános iskolai oktatása körülbelül 12 ezer, 4 évi középiskolai oktatása körülbelül 14 ezer, 5 évi egyetemi oktatása körülbelül 90 ezer forintjába kerül az államnak. A kisiskolás kortól a diplomáig tehát csaknem 120 ezer forintot költ *egy-egy fiatal taníttatására* az állam. Évente mintegy

másfél milliárd forinttal járul hozzá az állam közvetlenül *családi pótlék* formájában is a gyermekek felneveléséhez.

Kormányzatunk a szakszervezetekkel közösen gondoskodik a dolgozók *üdültetéséről*. Az üdültetésben részt vevők száma s az állam hozzájárulása is évről évre nagyobb. A dolgozók az üdültetés költségeinek átlagban 20 százalékát térítik meg. Az állam és a szakszervezet egy kéthetes SZOT-beutalóhoz 550 forinttal, egy gyerek üdültetéséhez 600 forinttal, gyógyüdültetéséhez 1400 forinttal járul hozzá.

Hosszan lehetne még sorolni mindazt, ami nincs a borítékban. Nem szóltunk arról, menynyivel járul hozzá az állam például a színházak, a könyvtárak és más művelődési intézmények fenntartásához. Nem említettük a sport állami támogatását és sok minden egyébről sem írtunk, amelyek szintén nincsenek a borítékban, de életszínvonalunk értékelésénél nem hagyhatók figyelmen kívül.

A foglalkoztatottság s a dolgozóknak közvetlenül juttatott különféle társadalmi juttatások növekedésével a *munkás- és alkalmazott családok egy főre jutó reáljövedelme* — a reálbérek növekedését meghaladó ütemben nőtt — másfél évtized alatt csaknem megduplázódott. 1963-ban a munkás- és alkalmazott népesség az ország lakosságának körülbelül kétharmadát tette ki. A lakosságnak körülbelül egyharmadát kitevő *parasztság fogyasztásának reálértéke* másfél évtized alatt körülbelül 70 százalékkal nőtt.

A bérek és jövedelmek alakulása
(1949 = 100)

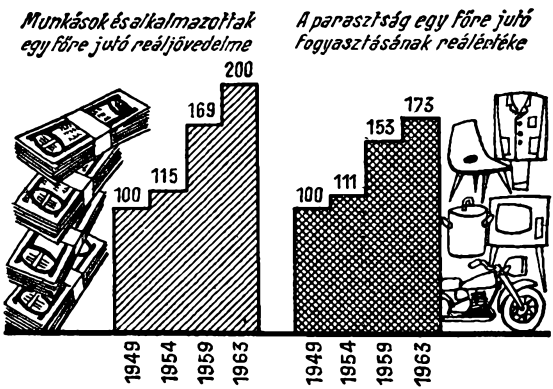

A fogyasztás

Az életviszonyok javulását jól szemléltetik *a fogyasztás* adatai. *Népünk ma jobban táplálkozik, többet költ ruhára, bútorra, szórakozásra, mint bármikor korábban.* 1950—1963 között a kiskereskedelmi forgalom 2,3-szeresére, ezen belül az élelmiszerek fogyasztása kétszeresére, az iparcikkek eladása pedig 2,5-szeresére növekedett.

Nem érdektelen összehasonlítani, mire futotta 1938-ban a munkások akkori átlag 81,71 pengős havi keresetéből, s ugyanezt mennyiért lehet ma megvásárolni?

	1938	1964
Lakbér (havi) — —	35,00 pengő	70,00 forint
Villany (10 kWó) —	7,90 pengő	13,70 forint
Villamos hetijegy (4 db) — — —	9,60 pengő	24,00 forint
0,50 kg szappan —	1,44 pengő	22,00 forint
1 q tűzifa — — —	3,50 pengő	44,60 forint
1 q barnaszén — —	2,30 pengő	21,90 forint
15 kg kenyér — —	5,70 pengő	45,00 forint
1 kg sertéshús — —	1,74 pengő	30,00 forint
3 kg liszt — — —	1,14 pengő	13 80 forint
1,5 kg zsír — — —	2,43 pengő	37.50 forint
2 kg cukor — —	2,12 pengő	21,20 forint
10 kg burgonya —	0,90 pengő	15.00 forint
450 db cigaretta —	9,00 pengő	63,00 forint
Egyszeri hajvágás —	0,60 pengő	3,50 forint
1 doboz cipőkrém —	0,34 pengő	2,60 forint
Összesen:	83,71 pengő	427,80 forint

Az állami iparban 1964-ben 1704 forint volt a munkások átlagkeresete. A mai munkás keresetének egynegyedéből megvásárolhatja mindazt, amire a múltban az egész havi kereset elment. S hogy mire költik ma a háztartások bevételeiket, arra jól rávilágítanak a Központi Statisztikai Hivatal háztartásstatisztikai felmérésének adatai.

A következő oldalon levő grafikon az átlagos adatokat mutatja. Az egyes kategóriákon belül nagyok az eltérések. Ahol az egy főre jutó jövedelem nagyobb (kisebb a család, vagy viszonylag több a kereső), ott a kiadásoknak kisebb százalékát költik élelmezésre és több jut iparcikkre. Ahol az egy főre jutó jövedelem kisebb (nagyobb a család, vagy kevesebb a kereső), ott a jövedelemnek nagyobb részét fordítják élelmezésre. Azokban a családokban például, ahol

A háztartások kiadásainak százalékos megoszlása 1963-ban

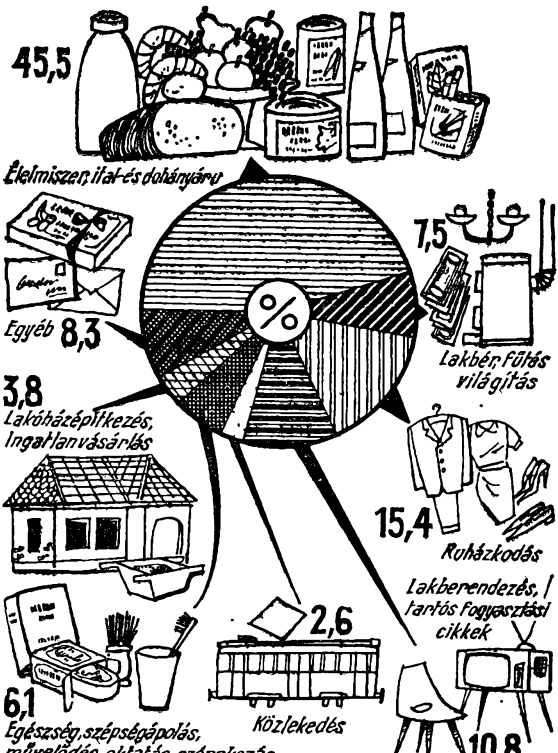

az egy főre jutó havi jövedelem 600 forint alatt volt, az összes kiadásoknak 56,1 százalékát fordították a család élelmezésére, ahol viszont 1400 forintnál nagyobb jövedelem jutott egy főre, ott

e költségnem aránya mindössze 36,8 százalék volt.

Vegyük sorra a családok főbb kiadásait. Ami az *élelmezést* illeti, a néptömegek fogyasztásában — mint erről már szó esett — a háború előtt a burgonya és a gabonafélék uralkodtak. A cukor-, a hús-, a tojásfogyasztás igen alacsony volt. Ezen belül is a mainál nagyobb volt a különbség a városi és a falusi lakosság fogyasztása között — az utóbbiak rovására. A felszabadulást követő években a napi átlagos fogyasztás nem haladta meg az 1800 kalóriát, s ma 3000 kalóriánál is többet fogyasztunk.

Az egy főre jutó fogyasztás alakulása a fontosabb élelmiszerekből

Cikk	1934—1938. évek átlaga	1950	1963
Liszt (kg)	145,0	141,0	131,0
Burgonya (kg)	130,0	109,0	89,0
Cukor (kg)	10,5	16,3	28,7
Hús (kg)	33,2	34,3	50,3
Tojás (db)	93,0	85,0	163,0
Tej (liter)	102,0	96,0	97,0
Zsírok (kg)	17,0	19,0	24,0
Bor (liter)	35,0	33,0	29,0
Sör (liter)	3,0	8,0	41,0

Nemcsak mennyiségileg növekedett, de kedvező irányban változott is a lakosság fogyasztása. Átlagos napi kalóriafogyasztásunkkal világvi-

szonylatban is előkelő helyen állunk. Táplálkozásunk összetételén azonban van mit javítani, hiszen viszonylag sok disznózsírt, kevés növényi zsiradékot, tejterméket és vitaminfélét fogyasztunk.

Ami *ruházkodásunkat* illeti, városban és falun egyaránt jobban, szebben, divatosabban öltözködnek az emberek, mint régen. Nemcsak az utcák vasárnapi, de hétköznapi képe, nemcsak a fiatalok, de az öregebbek ruhatára is tanúsíthatja ezt. A rongyos ruhájú gyerek, az „egy pár cipő — több gyerek" kegyetlen „népszokása" már rég a múlté. Jóléttözöttségünket még a hozzánk látogató külföldiek is elismerik.

Népünk ruhatára ma már nem marad el jelentősen a legfejlettebb nyugati országok lakóinak ruhatárától. Egy azonos időpontban Nyugat-Németországban és Magyarországon végzett felmérésből kitűnt például, hogy hazánkban egy férfinek átlag 3,11, Nyugat-Németországban 3,2 darab kabátja, nálunk átlag 4,76, Nyugat-Németországban 5,2 darab öltönye van. A női kabátoknál valamivel nagyobb a különbség: míg nálunk egy nőre átlag 3,35, addig Nyugat-Németországban 4,3 darab jut. Figyelembe kell venni azonban azt, hogy nálunk az átlag mást fejez ki, az ellátottság egyenletesebb. Az NSZK-ban ugyanis a férfiak 45 százalékának van 3 vagy ennél kevesebb öltönye, és 85 százalékának 3 vagy annál kevesebb kabátja.

A gyerekek közismerten szép ruházkodásáról adatokat gyűjtöttek a Belkereskedelmi Kutató Intézet munkatársai. A felmérés szerint, melyet több száz családnál végeztek, az 5—12 év közötti

gyerekek ruhatárában átlagban egy-két kabátot, a lányokéban 5—15, a fiúkében 5—6 ruhát találtak. Különösen a nagyobb lányok ruhatára bőséges, és nincs nagy különbség a munkás-, paraszt- vagy értelmiségi családok lányainak ruhatára között.

A ruházati forgalom adatai is bizonyítják öltözködési kultúránk növekedését. A legutóbbi 15 évben mintegy kétszeresére nőtt a ruházati cikkek eladása. Ezen belül valamelyest csökkent a méteráru-forgalom, de nagymértékben nőtt a konfekcionált, a kötött- és a divatáru cikkeké. Mintegy a duplájára emelkedett a cipők eladása.

A fontosabb ruházati cikkek forgalma
(1000 db)

Cikk	1952	1963
Férfikabát	227	584
Férfiöltöny	476	743
Női kabát	268	548
Női ruha, kosztüm és pongyola	370	1 631
Gyermekkabát	288	890
Férfiing	2 893	6 567
Szintetikus harisnya és zokni (1000 pár)	10	10 665
Férficipő (1000 pár)	1 350	3 383
Női cipő (1000 pár)	2 697	7 299
Gyermekcipő (1000 pár)	2 460	5 142

Néhány tartós fogyasztási cikk forgalmának alakulása

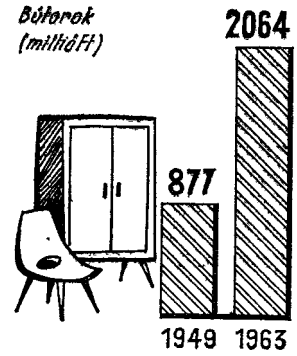

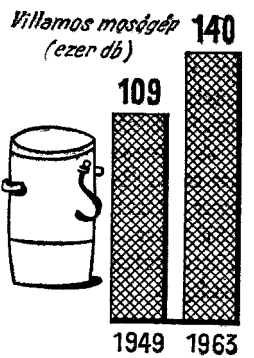

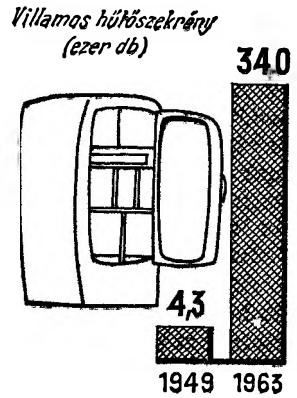

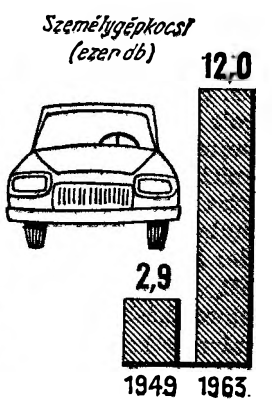

Az életszínvonal növekedését talán a legszembetűnőbben az úgynevezett tartós fogyasztási cikkek forgalmának növekedése mutatja. 1952—1963 között 18-szorosára nőtt a bútor eladása. A legutóbbi 6—8 évben több, azelőtt nálunk szinte ismeretlen fogyasztási cikk terjedt el a háztartásokban. Évről évre növekszik a motorkerékpárok és a magánautók száma is.

A növekvő vásárlás eredményeként 1963 végén az országban mintegy 850 ezer mosógép, 270 ezer porszívó, 80 ezer padlókefélőgép, több mint 100 ezer elektromos hűtőszekrény használata könnyítette meg a dolgozó nők második műszakját.

A lakáskérdés

Nagy gond ma még hazánkban, hogy nincs elég lakás. Sokan, a háború előtti időkre gondolva, csak arra emlékeznek, hány ház kapuján lógott a cédula: *„Lakás kiadó"*. És valóban, Budapesten 1932-ben tízezer lakás állt üresen, de nem azért, mintha mindenkinek emberhez méltó lakása lett volna. Ugyanezen évben készített kimutatás szerint az ország lakosainak a fele földes lakásban élt, a lakóházak 78 százaléka sárból, vályogból, fából készült. 1935-ben 10 209 pincelakásban laktak emberek és több mint százezer hajléktalant tartottak számon. A Mária Valéria, az Auguszta, az Illatos úti nyomortelepek „lakásai" közismertek. Akinek itt sem jutott lakás, az menhelyen próbált fedél alá jutni.

„A súlyosabb jellegű fertőző kórságok behurcolására és elharapózására tapasztalás szerint a

tömeges éjjeli szállók és menhelyek kiváló alkalmas helyekül szolgálnak — olvashatjuk Budapest Székesfőváros közigazgatási bizottságának egyik jegyzőkönyvéből —, *mégis szaporítanunk kell menhelyeinket és tömeges éjjeli szállóinkat azért, mert nehéz viszonyaink következtében még mindig fokozódik azoknak a száma, akiknek csak ilyen intézetekben van módjuk zárt helyiségben fejüket lehajtani...*"

A főbérleti lakással rendelkező munkások közül is sokan kényszerültek albérlőt vagy ágyrajárót tartani, hogy a lakbért ki tudják fizetni. 1925-ben Budapesten a csak konyhából álló lakásoknak 30 százalékában, az egyszobás lakásoknak pedig 68 százalékában ágyrajáró albérlő is volt.

Vidéken sem volt jobb a helyzet. Borsod megye mezőkövesdi járása lakosságának 20 százaléka, a hírhedt Tibolddarócon pedig 60 százaléka barlangokban élt. És arról, hogyan laktak a parasztok a cselédlakásokban, híven vall a korabeli tisztifőorvosi jelentés:

„*Az egri főkáptalan bagotai uradalmában tapasztaltam nem csekély megütközéssel azt, hogy 7 egyszobás cselédlakásban 22 család volt elhelyezve.*" És még egy adat, amelyet az 1930. évi népszámláláskor 20 község adatai alapján számítottak ki: a szegényparasztok 30 százaléka másodmagával, 7 százaléka harmadmagával, 3 százaléka negyedmagával hált egy ágyon!

Jelenleg Magyarországon a lakások 38 százaléka az állam, 62 százaléka az állampolgárok személyi tulajdona. A lakbérek alacsonyak és nincs senki, aki ne lenne képes azt megfizetni. Más természetűek ma a lakásgondjaink, de más

a mérce is: társadalmunk kötelességének tartja, hogy előbb-utóbb mindenki emberhez méltó lakáshoz juthasson. Ehhez az igényhez még kevés a lakás és a meglevők sem elég korszerűek.

A háború óta nemcsak a romokat takarítottuk el, hanem már az első hároméves terv végéig 80 ezer új lakást építettünk. 1949-ben már 14 százalékkal több lakás volt az országban, mint 1938-ban. A helyreállítással, építkezéssel egy időben megkezdődött a nyomortelepek felszámolása. 1949 és 1963 között összesen 685 ezer lakás épült. Az átlagos laksűrűséggel számolva ez annyit jelent, hogy másfél évtized alatt körülbelül kétmillióan költöztek új lakásba! Valóságos népvándorlás volt ez, amelynek során az elhanyagolt nyomortelepekből, barlangokból új, modern lakásokba, villaszerű falusi házakba költözött az ország lakosságának egyötöde.

A lakásépítés alakulása
(1000 db)

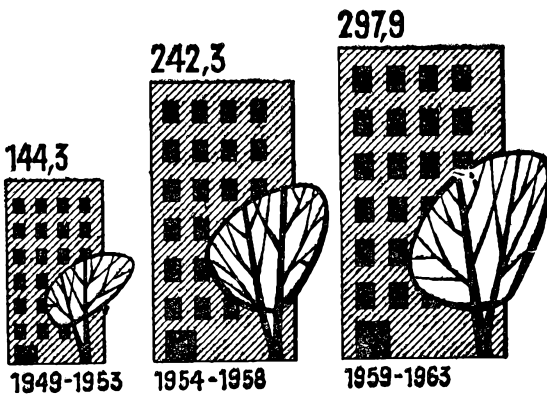

Nemcsak a lakások száma növekedett, de a lakások nagysága és felszereltsége is. Míg a felszabadulás előtt a lakásoknak több mint kétharmada legfeljebb egyszobás volt, az új lakásoknak az utóbbi években több mint kétharmada két- és többszobás. 1949-ben a lakásoknak csak 17 százalékában volt vízvezeték, az 1960-as lakásösszeírás a folyóvízzel ellátott lakások arányát 23,5 százalékban állapította meg. Villany másfél évtizeddel ezelőtt a lakásoknak csak 46, 1960-ban már 74 százalékában volt. A fürdőszobával ellátott lakások aránya ugyanebben az időben 10 százalékról 16 százalékra nőtt.

A lakások nagysága és felszereltsége

Időpont	A lakások száma összesen	A lakások közül					
		1	2	3 és több	villannyal	vízzel	fürdőszobával
		szobás			ellátott lakások száma		
		Az összes lakások százalékában					
1949. január 1-én	2 467 000	68,9	24,5	5,0	46,0	17,0	10,1
1960. január 1-én	2 758 000	62,2	32,6	4,7	74,0	22,5	16,2
1964. január 1-én	2 949 000	—	—	—	—	—	—

Új, modern lakótelepek, városrészek és városok épültek az országban. Az egykori Mária Valéria helyén épült József Attila lakótelep, a lágymányosi, az angyalföldi, az óbudai városnegye-

dek, Pécs, Miskolc új városrészei, s az új szocialista városok a családok százezreinek nyújtanak kényelmes, kulturált otthont. Falvainkban új utcasorok, valóságos villanegyedek keletkeztek. Mindez azonban — tudjuk — az igényekhez képest kevés. Sokan laknak még egészségtelen, túlzsúfolt lakásokban. A 15 éves lakásépítési tervünk végrehajtásával ennek megváltoztatását kívánjuk elérni. Állami erőből, állami támogatással és magánerőből 15 év alatt — 1960—1975 között — egymillió lakást kell felépíteni, hogy minden család önállóan, kulturált körülmények között lakjon.

A SZELLEM NAPVILÁGA

Az ország úri uralkodó osztálya — tisztelet az elenyésző kisebbségnek — tulajdonképpen még a maga részére sem igényelte, mert megvetette azt, ami egyébként kiváltsága volt: a műveltséget, a tudást, a szellemi táplálékot. A néptől pedig végképpen elzárta, hiszen a tudásvágy, a gondolkodás, a kultúra gyanús, felforgató fegyvernek számított.

Az 1930-as évek elején a szelíd és „felforgatónak" igazán nem mondható író, *Móra Ferenc* a Cobden Szövetségben tartott előadásán így panaszkodott: *„Amint a paraszt kikerül az iskolából — s félek, ez a szabadulás ma több örömmel tölti el, mint szomorúsággal — a kulturálatlanságnak olyan száraz sivatagába kerül, amelyben még harmathoz sem jut. Ebben az országban nem készül könyv a paraszt számára, hacsak po-*

litikai propaganda nem, meg vőfélykönyv és álmoskönyv a kalendárium mellé."

Se szeri, se száma íróink, gondolkodóink ilyen vagy sokkal keményebb, szenvedélyesebb panaszainak, vádjainak. Valóban, milyen ország volt az, amely a kulturálatlanság, a szellemi sötétség mélypontján azzal tűnt ki, hogy a lakosság számához és a szükségletekhez mérten, amúgy is kevés szellemi dolgozójának nem tudott sem tevékenységi területet, sem kenyeret adni.

Íme néhány tény. Az Állástalan Diplomások Országos Bizottsága 1934-ben a következő kimutatást készítette a munkára jelentkezett és munkát kapott értelmiségiekről:

Képzettség	Jelentkezett	Munkát kapott
Jogász	1310	598
Orvos	389	29
Állatorvos	61	—
Gyógyszerész	96	3
Tanár	1286	288
Mérnök	701	226
Közgazdász	180	82
Mezőgazdász	321	92

Budapesten 1928-ban több mint ezer értelmiségi dolgozott napszámosként és alkalmi munkásként. Az ipar, a bányászat és a közlekedés szellemi dolgozói közül 1933-ban csak 94 ezer volt állásban és 33 ezer munka nélkül.

Petőfi Sándor fejezte ki talán legszebben a kultúra jelentőségét az emberek életében:

Ha majd a szellem napvilága
Ragyog minden ház ablakán;
Akkor mondhatjuk, hogy megálljunk,
Mert itt van már a Kánaán!

De még nincs itt a Kánaán, s nem állhatunk meg. Mérhetetlenül sok még a teendőnk, mert nagyon mélyről indultunk el és nagyon magasra állítottuk a mércét. De joggal állíthatjuk mégis, hogy a magyar népi demokrácia történetének sok dicső lapja közül talán a legszebben az ragyog, amelyre a kultúra, az oktatás, a népművelés, a szellemi élet történetét írtuk.

Mit tettünk a két évtized alatt a kulturálódás legfőbb területén, az oktatásban?

Mindenekelőtt kötelezővé tettük a nyolcosztályos általános iskola elvégzését, hogy megalapozott általános műveltséget biztosítsunk az új nemzedéknek. Rendkívüli erőfeszítést tettünk, hogy felszámoljuk a múlt terhes örökségét, az analfabetizmust, s az idősebb nemzedék is pótolhassa azt az elmaradást, amely gyakorlatilag írástudatlanná tett százezreket, sőt milliókat.

1964-ben több mint kétmillióan vettek részt az államilag szervezett oktatásban. Ezek közül 318 ezren esti, illetve levelező oktatásra jártak, tehát elmaradásukat pótolták, vagy eddigi képzettségüket fejlesztették tovább. 1964-ben hétszer annyian jártak középiskolába, egyetemre és főiskolára, mint a háború előtt. A népi hatalom egy évtizedében, 1949—1963 között 100 ezerrel

A tanulók számának alakulása

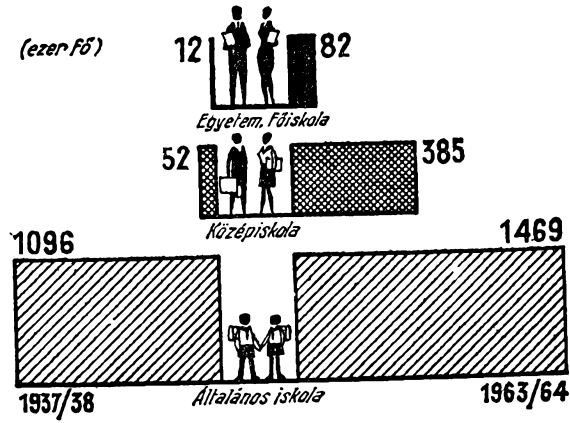

gyarapodott az egyetemi és főiskolai oklevéllel rendelkezők száma.

Az összefoglaló adatokon belül a hazánkban végbemenő kulturális forradalom mélyen szántó hatását és hatékonyságát még sok minden mutatja. Közülük talán az egyik legörvendetesebb, hogy az elmúlt két évtizedben négyszeresére emelkedett azoknak a száma, akik legalább nyolc évet járnak iskolába.

Ma általános iskoláinkban az 1963—1964-es évben 61 518 pedagógus oktatta a mintegy másfél millió tanulót. Az 1937—1938-as évben pedig mintegy 1 100 000 gyereket összesen 26 ezer tanító oktatott. Joggal panaszkodunk még ma is a zsúfoltságra, a pedagógusok túlterhelésére — a két szám összevetése azonban önmagában is bi-

zonyítja: oktatásunk egyre igényesebb, szakszerűbb; megszűnőben van az osztatlan iskola, ahol egy osztályba zsúfolva a legkülönbözőbb korú gyerekeket a legkülönbözőbb tantárgyakra egy időben tanított egy pedagógus. S a tanyavilágban, az osztatlan iskolák maradványait is kiszorítják a vidéki körzeti iskolák (szinte azt mondhatnánk: kollégiumok). Ma számuk megközelíti az ezret.

A megfelelő korú népesség iskolai végzettsége
(1949—1963)

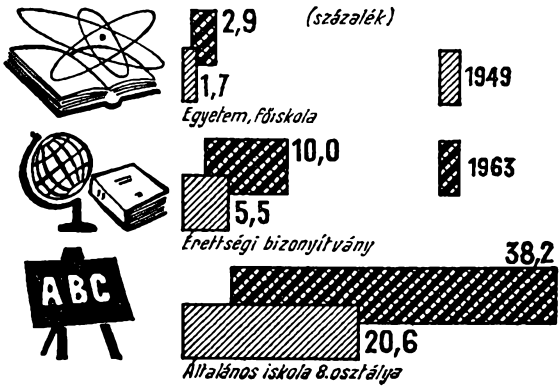

Mostanában, jeléül a szocialista építésben való előrehaladásunknak, és annak, hogy társadalmunk osztályszerkezete gyökeresen megváltozott, elsősorban azt szoktuk hangsúlyozni, hogy megszűnt a származás szerinti megkülönböztetés az egyetemi és főiskolai felvételeknél. Ez

kétségtelen vívmány. De sohase felejtsük el, hogy ennek eléréséhez először meg kellett szüntetnünk az úri osztály származás szerinti megkülönböztetését, az urak művelődési kiváltságát. Az 1937—1938. tanévben az összes egyetemi és főiskolai hallgatóknak csak 3,5 százaléka volt munkás- és szegényparaszti származású. Mi szélesre tártuk a felsőfokú tanintézmények kapuit a munkások, a parasztok gyermekei előtt, s az új felvételi rend is biztosította a munkás-, parasztszülők gyermekeinek magas, az 50 százalékot meghaladó arányszámát az egyetemeken, a főiskolákon — a legszigorúbb mértékkel mért kiválasztás, a felvételi vizsgán szerzett pontszámok alapján.

A nők egyenjogúságának hatása is megmutatkozik az egyetemi és főiskolai hallgatók arányszámaiban. Az 1937—1938-as tanévben az összes beiratkozott hallgatóknak csak 15 százaléka volt nő, ma több mint 40 százalékuk.

A felsőfokú oktatás összefoglaló adatai

Tanév	Az intézmények	Az oktatók	A hallgatók	Ezek közül nappali tagozaton	100 hallgató közül nő százalékban
	száma				
1937 — 1938	42	1 724	11 747	11 747	14,5
1950 — 1951	•	•	32 501	26 509	25,6
1962 — 1963	87	6 413	67 324	40 253	39,2
1963 — 1964	89	6 947	82 280	45 236	40,4

Keveset szoktunk beszélni róla, mert számunkra természetes, hogy Magyarországon az alap- és középfokú oktatás teljesen ingyenes. Az egyetemisták, a főiskolások döntő többsége még ösztöndíjat, kedvezményes ellátást is kap. A szülők nem mentesek anyagilag, hiszen gyermekeiket el is kell tartaniuk, vagy nélkülözni keresetüket. Mégis mekkora a különbség nemcsak a régi Magyarország, de a gazdag kapitalista országok viszonyaihoz képest is, hogy a tanítás fő terhét az állam leveszi a szülők válláról. S milyen ösztönző erő a tanulásra, a művelődésre az a sok könnyítés, amellyel a közösség támogatja azokat, akik meglett korukban, a munkájuk mellett végzik a középiskolát, az egyetemet. 1960-ig a középiskolák esti és levelező tagozatán 38 ezren érettségiztek, az egyetemek, főiskolák esti és levelező tagozatán 16 ezren szereztek diplomát.

Szociális kedvezményben részesülő diákok száma

Megnevezés	1954-1955	1963-1964
Általános iskolások közül		
Napközi otthonba jár	45 100	164 223
Nyári üdülésben részt vett	40 537	155 818
Középiskolások közül		
Diákotthonban lakik	33 821	33 064
Tanulószobát igénybe vesz	14 181	30 187
Menzán étkezik	3 057	10 326
Társadalmi ösztöndíjban részesül		2 276

A felsőfokú hallgatók szociális kedvezményei az 1963—1964. tanévben

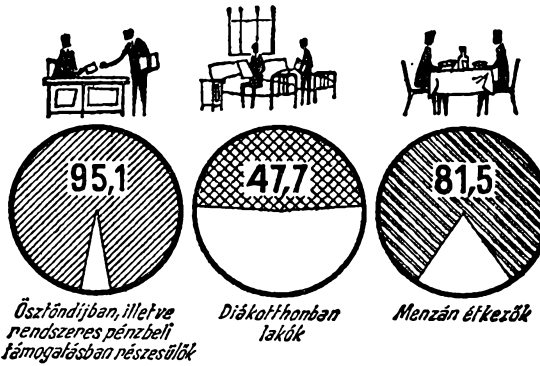

Az egyetemi és főiskolai hallgatók számát tekintve nemzetközi viszonylatban is előkelő helyen állunk.

Nálunk igen nagy a szakember becsülete. Sokoldalúan művelt, magasan képzett szakemberek nélkül nem építhető fel a szocializmus. Ezért a második ötéves tervben magasan állapítottuk meg a szakemberképzés tervszámát, melyet a jelek szerint megvalósítunk.

Nagy fontosságot tulajdonítunk a tudományok művelésének. Ez kifejezésre jut a tudományos kutatásra fordított és a nemzeti jövedelem mintegy másfél százalékát kitevő összegekben, és abban is, hogy 131 tudományos intézetünkben több mint 14 ezer tudós és kutató dolgozik.

A 10 000 lakosra jutó egyetemi és főiskolai hallgatók száma az egyes országokban

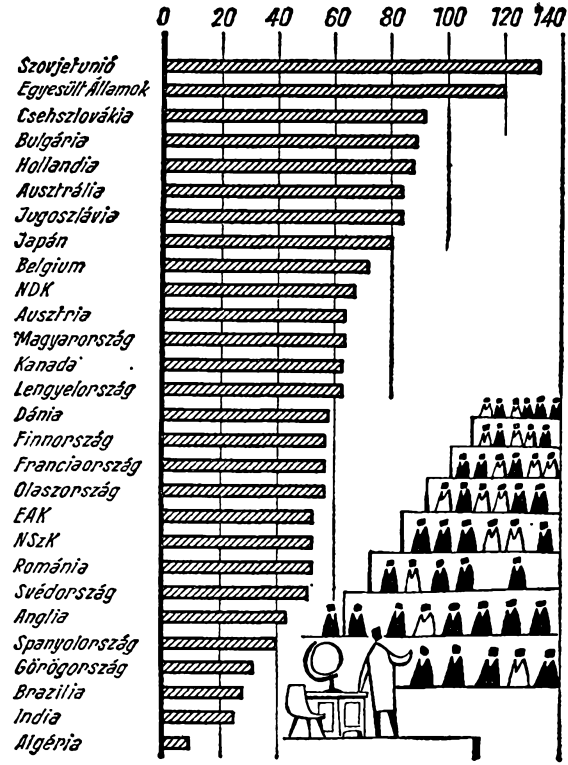

A magyar társadalomban beállott nagy változások új lendületet adtak a művészetek, a film, az irodalom, a színház, a képzőművészetek fejlődésének. Új művekkel jelentkeztek a magyar

A szakember-állomány fejlesztése a második ötéves tervben (1000 fő)

Szakma	1960	1965
Mérnök	30,5	40,0
Technikus	48,0	76.8
Agrármérnök	10,0	15,0
Agrártechnikus	6,7	15,0
Pedagógus	81,5	92,2
Orvos és gyógyszerész	19,2	23,2
Középfokú egészségügyi	42,8	60,0
Közgazdász	6,5	9,0
Közgazdász technikus	33,0	46,0
Jogász	9,5	12,0
Felső- és középfokú végzettségű szakember együtt	287,7	389,2
Ipari, építőipari, szolgáltatóipari szakmunkás	525,8	675,0
Kereskedelmi és vendéglátóipari szakmunkás	112,5	132,0
Mezőgazdasági szakmunkás	35.0	117,0
Szakmunkás együtt	673,3	924,0
Szakképzett munkaerő összesen	961,0	1 313,2
Szakképzett munkaerő az összes keresők százalékában	21,0	26.9

irodalom két világháború közötti nagyjai, és új, fiatal tehetségek tűntek fel. A szocialista eszmeiség, a szocialista realizmus megtermékenyítette a művészetet, és olyan művek születtek, amelyek szocialista szemüvegen keresztül mutatták be a magyar nép keserves múltját, boldog jelenét és ragyogó jövőjét. A művészetek is segítették a magyar nép harcát, szocialista építőmunkáját.

Rendkívül nehéz képet adni a népművelésről. A számok tulajdonképpen keveset mondanak. A könyv milliók mindennapi kenyere lett. A világ változásáról, a tudomány eredményeiről a legkisebb falvakban, sőt a tanyákon is az eseményekről szinte azokkal egy időben értesülnek az emberek.

Móricz Zsigmond, aki olyan szenvedélyes kutatóvággyal járta ezt az országot, egyszer eljutott Hódmezővásárhelyre. Lesújtó élményéről így ír: *„Hódmezővásárhelyen ez év augusztusában egyetlen könyvet sem adtak el, s ebben a városban él kb. hatvanötezer lélek. Van polgármestere, kitűnő, művelt úriember; van városi tisztikara, csupa nyíltszemű, felvilágosodott ember; van sokféle közhivatala, bíróság, ügyvédek, orvosok, nagykereskedők, iparosok, dús gazdaemberek; s 1923 augusztusában senkinek sem kívánta meg a természete, hogy egy könyvet megvegyen."*

Milyen mérték lehet számunkra ez az egykori világ, amelyről olyan fájdalmas gúnnyal ír Móricz? Olyan ez, mint valami elsüllyedt, talán sohasem volt kor.

A községek 80 százalékában van művelődési otthon. Igaz, ezek az intézmények korszerűség, kulturáltság, vezetés szempontjából nem mindenben tökéletesek. Jelentőségüket a kulturális forradalomban mégsem lehet eléggé hangsúlyozni. Hogy milyen hihetetlen szomjúság él az emberekben, az igaz, szép szó és a művészetek iránt, azt az *irodalmi színpadok* dicséretes „divatja" mutatja. Néhány évvel ezelőtt alakult az első ilyen versmondó, irodalmi műveket ismer-

tető közösség Budapesten. Ma nemcsak minden jelentős vidéki városunkban, de igen-igen sok községben is, különösen a fiatalok a maguk örömére, szórakozására parádés műsorokat adnak a világirodalom klasszikusainak műveiből.

A művelődési autók jelentősége különösen a tanyai településeken felbecsülhetetlen. Az ilyen helyeken valóban házhoz szállítja a kultúrát — a könyvet, a filmeket, legújabban a képzőművészeti kiállításokat — a „könyves autó". Szolnok megyében a könyvbarát mozgalom lelkes úttörői még arról is gondoskodnak, hogy a szolnoki Szigligeti Színház tagjai — a művelődési autók kísérőjeként — kijussanak a távoli tanyavilágba is.

Szegeden, a Nemzeti Színházban 1963 őszén négyezer *színházbérletet* váltottak a termelőszövetkezetek. Mozart „Varázsfuvolájá"-nak megtekintéséért 4300, Verdi „A végzet hatalma" című operájáért 1500 tsz-tag utazott Szegedre, s a teljes szezonban összesen 62 ezer falusi nézője volt a színháznak.

A tömeges művelődési és kulturális mozgalmak jelentősége, különösen a tudással és a művészettel még csak most ismerkedő tömegek körében igen jelentős. 1963-ban az országban 3913 művelődési intézmény — művelődési ház, otthon, terem, kör vagy klub — működött, amelyeknek többségét tanácsi szervek tartották fenn. A szakszervezetek kezelésében 923 művelődési intézmény volt. A szakszervezetek az 1963—1964-es évadban 1453 munkásakadémiai előadássorozatot tartottak, amelyen 60 ezer hallgató vett részt. Ezeken kívül még 7860 előadást,

mintegy 360 ezren hallgattak meg a legkülönbözőbb tudományos témakörökből. Az ismeretterjesztés több új formája honosodik meg napjainkban: a különféle szellemi vetélkedők, városnéző séták, tanulmányi kirándulások. A szakszervezeti közönségszervezők csaknem 1 300 000 színházjegyet, több mint 42 ezer bérletet adtak el az üzemekben, köztük 197 ezer opera- és hangversenyjegyet. A főváros üzemeiben 83 képzőművészeti vándorkiállítást rendeztek, amelyeknek 144 ezer látogatója volt.

A világ különböző országainak zeneszakemberei — Pablo Casals, Jehudi Menuhin, Richter, Ojsztrah és mások — csodálják a hazánkban folyó zeneoktatás színvonalát.

Az országban az 1963—1964. tanévben 64 állami zeneiskolában és 32 fiókiskolában több mint

A könyvek példányszámának, a mozilátogatók és a televízió előfizetőinek alakulása

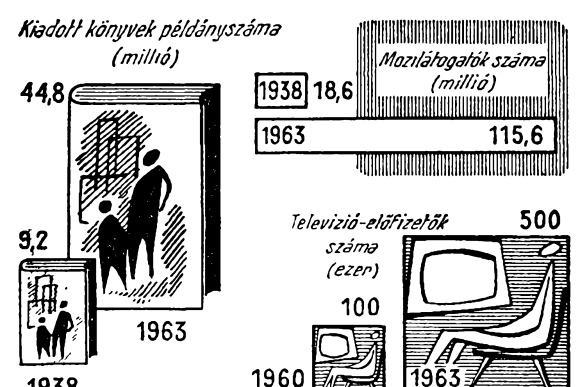

37 ezer, 156 zeneoktatói munkaközösségben csaknem 15 ezer gyermek és felnőtt tanult. A művelődési otthonok szervezésében pedig több mint négyezer hallgatóval 69 zenetanfolyam működött. Az ország hat zeneművészeti szakiskolájába 2137 hallgató járt.

1963-ban 45 millió példányban adtak ki könyveket, ötször annyit, mint a háború előtt. A napilapok példányszáma 1963-ban meghaladta a félmilliárdot, vagyis naponta mintegy másfél millió napilap kerül az olvasókhoz.

1963-ban kétmillió könyvtári olvasó volt, akik mintegy 40 millió könyvet kölcsönöztek. Hazánkban tehát durván számítva minden negyedik hét éven felüli lakos könyvtári tag.

1964 elején négy és félezer mozi volt az országban, hétszer annyi, mint a háború előtt. (De a meglevő mozik negyede annak idején Budapesten játszott.) A Déryné Színház a legkisebb településekre is eljut, ahol bizony ritkán láthat-

A népművelés összefoglaló adatai

Év	Kiadott könyvek		Mozilátogatók	Színházlátogatók	Rádióelőfizetők	Televízió előfizetők
	száma	példányszáma milliókban	száma milliókban			
1938	2438	9,2	18,6	3,4	0,4	—
1949	1186	14,3	42,3	3,0	0,5	—
1960	2972	34,7	140,1	6,4	2,2	0,1
1963	4109	44,8	115,6	5,8	2,5	0,5

nak színházi előadást a falusi emberek. Művészei 1963-ban 1868 előadáson 565 800 nézőt szórakoztattak. Mindehhez azt is tekintetbe kell venni, hogy a televízió gyors elterjedésével az utóbbi időkben csökkent a mozi- és természetesen a színházlátogatók száma is.

1963-ban a Tudományos és Ismeretterjesztő Társulat előadásait öt millióan látogatták, és nem sokkal kevesebben keresték fel múzeumaink kiállításait.

Vegyük mindehhez a falusi művelődési otthonok számának gyarapodását, és azt, hogy ezek létesítésében milyen valóban tömegmozgalomnak nevezhető önkéntes munka testesül meg. Számítsuk a szakszervezetek, a különböző társaságok népművelő munkáját, az öntevékeny kulturális csoportok működését.

Nem érdektelen közelebbről tanulmányozni annak a felmérésnek eredményét, amelyet a Központi Statisztikai Hivatal 1960-ban végzett a családok kulturális kiadásairól.

Azóta a fejlődés, különösen a parasztcsaládoknál meggyorsult. Ha nem is vagyunk elégedettek az elért színvonallal, mégis megállapíthatjuk: a magyar nép művelődési helyzete valóban össze sem hasonlítható azzal az állapottal, amelyet Móricz Zsigmond az 1923-as helyzetről megállapított.

De ne feledjük azt sem, hogy milyen hatalmas anyagi eszközöket fordít minderre a népi állam. Így együtt, a tömegek művelődési igényeinek növekedése és a rendelkezésre álló eszközök számbavétele engedteti meg a következtetés levonását: *Művelt néppé váltunk!*

A munkás-alkalmazotti háztartások kulturális kiadása főbb csoportonként 1960-ban

Kiadási csoportok	Ahol a kereső			
	értelmiségi, illetve vezető állású	egyéb szellemi dolgozó	szak- vagy betanított munkás	segédmunkás vagy nivatalsegéd
	az egy háztartásra jutó kiadás (Ft)			
Újság, folyóirat	265	218	188	138
Könyv	310	219	103	36
Tankönyv, tanszer, írószer	257	172	131	99
Tandíj	327	196	91	54
Színház, mozi	432	365	316	227
Rádió, televízió, hangszer	938	580	522	298
Összesen	*2529*	*1750*	*1351*	*852*
Megoszlás a családok összes kiadásának százalékában	5,6	4,7	4,0	3,0

A tsz-paraszti háztartások kulturális kiadása főbb csoportonként 1960-ban

Kiadási csoportok	Csak mezőgazdasági jövedelemmel rendelkező	Kettős jövedelmű	Összesen
	az egy háztartásra jutó kiadás (Ft)		
Újság, folyóirat	73	101	81
Könyv	10	25	15
Tankönyv, tanszer, írószer	83	95	87
Tandíj	29	46	35
Színház, mozi	118	226	154
Rádió, televízió, hangszer	90	177	119
Összesen	*403*	*670*	*491*
Megoszlás a családok összes kiadásának százalékában	1,3	1,8	1,5

A két évtized fejlődésének másik legszebb fejezete a magyar nép egészségügyi viszonyainak megváltozása. Ezt igazán csak az tudja értékelni, aki visszaemlékszik, hogy a felszabadulás előtt a tüdőbajt „magyar betegség"-nek nevezték, s joggal, olyan sűrűn szedte nálunk áldozatait e kór. 1938-ban az ország minden tízezer lakosából 14-et ragadott el a halál gümőkór következtében. Ez az arányszám 1963-ban már 2,6-ra csökkent. Az egészségügyi szempontból rendkívül rosszul ellátott falvakban még sok más népbetegség szedte áldozatait. Évente tízezrek haltak meg csak azért, mert soha nem jutottak orvoshoz.

Ma szinte az ország egész lakossága *társadalombiztosításban*, vagyis ingyenes orvosi ellátásban, ingyenes kórházi kezelésben részesül, és 15 százalékos térítés mellett mindenfajta gyógyszer igénybevételére jogosult.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének eredményeként a falu népe is ingyenes orvosi ellátást kap. A falusi orvosok a megmondhatói, hogy a társadalombiztosítás kiterjesztése után hogyan özönlötték el a legkülönbözőbb korú parasztok, különösen az öregek, rendelőiket olyan betegségekkel, amelyekkel már évtizedek óta küszködnek, de nem mentek orvoshoz. A fogpótlás a falun most kezd általános igénnyé válni. S amikor a parasztember már arra is adhat, hogy ne csúfítsák foghíjak, jóval túl vagyunk azon, amit elemi egészségügyi követelményeknek tekintenek.

Ilyen változást csak azzal érhettünk el, hogy

ma sokkal több orvos, gyógyszerész, ápolónővér és más egészségügyi személyzet dolgozik Magyarországon, mint valaha. A lakosság számához képest hazánk orvosi ellátottsága igen kedvező, akár a legfejlettebb országokkal összehasonlítva is. Tízezer lakosra nálunk 17,7 orvos jut, és a rangsorban csak a Szovjetunió előz meg bennünket (19,9-es arányszámmal). A szocialista országok közül Csehszlovákiában tíz ezer lakosra majdnem annyi (17) orvos jut, mint Magyarországon. De Angliában csak 10,7, Franciaországban 9,9, az Egyesult Államokban 12,8, Nyugat-Németországban 13,8, Olaszországban 16,4.

A falu egészségügyi ellátottságának biztosítása különösen nehéz feladat volt, hiszen 1937-ben 3376 faluból 2317 falunak nem volt orvosa.

Az orvosok számának alakulása

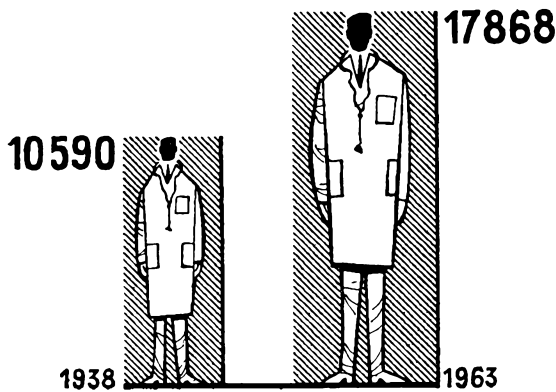

Tízezer lakosra jutó orvosok számának alakulása

Év	Országosan	Ezen belül Budapesten
1938	11,6	..
1950	11,0	27,8
1963	17,7	38,0

Az orvosokon kívül 1963-ban 3777 gyógyszerész, 20 945 ápoló, 3404 védőnő, 2283 szülésznő, 6225 gyermekgondozónő (az üzemi bölcsődék gondozónőin kívül), 10 076 asszisztensnő szolgálta még az egészségvédelmet. A körzeti általános orvosi rendeléseken kívül a szakrendelések is nagyban javítják az orvosi ellátottságot. Az 1950. évi, nem egészen kétmillió rendelőórával szemben 1963-ban hatmillió 256 rendelőórán foglalkoztak a betegekkel a szakorvosok.

Nagyon fontos tényezője az egészségügyi viszonyok javulásának, a kórházak számának, férőhelyének, ellátottságának rohamos fejlődése.

Leginkább nőtt a férőhely a szülészeten, s ezért egyre kevesebb anya kénytelen otthon világra hozni gyermekét. A csecsemő- és gyermekosztályok ágyainak száma azért több mint 3,5-szerese az 1938. évinek, mert ifjúságunk védelme, egészséges felnevelése különösen szívügyünk.

Egészségügyi tevékenységünkben igen fontos helyet foglal el a megelőzés. 1938 végén 87 tbc-gondozóintézet működött hazánkban. 1963-ban ötmillió 373 ezer állampolgár állt a röntgenkészülék ernyője elé, hogy az esetleges fertőzést

A kórházi ágyak számának alakulása

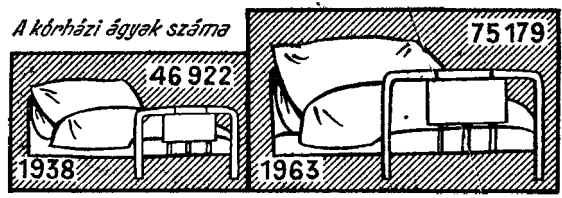

A 10 000 lakosra jutó kórházi ágyak száma

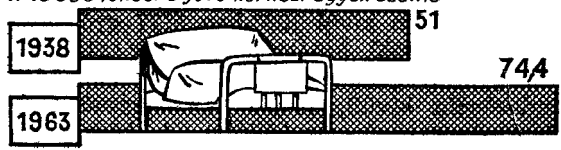

A terhesanya- és csecsemőgondozás számai

Megnevezés	1938	1948	1962	1963
A gondozóként foglalkoztatott védőnők száma	344,0	940,0	2763,0	2881,0
Tanácsadáson elsőízben megjelent terhesanyák az összes szülések százalékában	..	40,0	95,6	96,5
Intézeti szülés az összes születés százalékában	27,2	30,4	92,5	94,6
Csecsemőkelengye juttatás, millió Ft	—	—	49,5	65,0

azonnal felismerjék. Hasonló célt szolgálnak a rákos betegek felismerésére rendszeresített szűrővizsgálatok is. 1938-ban nem volt onkológiai gondozóintézete az országnak, ezért szűrésre sem kerülhetett sor. 1963-ban 44 intézetben 455 ezer embert vizsgáltak meg.

Évről évre javul az *anya- és csecsemővédelem* is. Az intézményes gondozás, tanácsadás csaknem valamennyi terhes anyára kiterjed, s csecsemőtanácsadáson az újszülöttek több mint 80 százalékát bemutatják. Az öthónapos szülési szabadságon, a szülési és anyasági segélyeken kívül minden szülőnő teljesen ingyen kap 400 forint értékű csecsemőkelengyére szóló vásárlási utalványt.

Javuló egészségvédelem, magasabb életkor

Az anyáról és gyermekéről való fokozott gondoskodás eredménye, hogy a csecsemőhalandóság 1938 óta a harmadára csökkent. 1938-ban minden ezer élveszületett gyermek közül 131 nem érte meg az egyéves kort.

A csecsemőhalandóság csökkenése, az életviszonyok javulása, az egészségügyi ellátás kiterjedése következtében 1941 óta 10—11 évvel hosszabbodott meg az átlagos életkor. A nők átlagos életkora napjainkban 69,6, a férfiaké 65,2 év.

A bölcsődei és óvodai hálózat fejlesztése nemcsak az egészségügyhöz tartozik. Ez legalább annyira oktatási, nevelési kérdés, mint ahogy a dolgozó nők teherviselésének csökkentését is szolgálja. De nem is az a legfontosabb, hogy

hova soroljuk ezt a témát, hanem az, hogy a három éven aluli gyermekek ellátására széles körű bölcsődei hálózat, a 3—6 éves gyermekek foglalkoztatására, nevelésére ugyancsak nagy anyagi erőfeszítéssel fenntartott óvodák állanak a dolgozó szülők rendelkezésére.

A bölcsődék legfontosabb adatai

Megnevezés	1938	1949	1962	1963
A bölcsődék száma	37	153	886	907
A bölcsődei férőhelyek száma	1000	5 100	32 272	33 150
Ezen belül				
Területi bölcsődékben	—	2 750	20 014	21 010
Üzemi bölcsődékben	—	2 350	12 250	12 140
Az ezer bölcsődés korú gyermekre jutó férőhelyek száma	2	10	81	83
Az idénybölcsődék férőhelyeinek száma	—	1 020	4 100	3 890
Az egy szakképzett gondozónőre jutó gyermekek száma	—	23	9	10

A bölcsődei és óvodai térítéseket a szülők jövedelmével és a gyermekek számával arányosan állapítják meg. De még a legmagasabb térítési összeg is csak kis hányadát fedezi a tényleges költségeknek.

Az elmúlt két évtizedben igen sok új, modern, jól felszerelt óvoda nyílt meg, ahol szakképzett óvónők foglalkoznak a gyermekekkel. Az óvodák mindenekelőtt pedagógiai szempontból jelentősek, előkészítik a 3—6 éves gyerekeket az „élet"-re. Jobban, eredményesebben „dolgoznak" az iskolában azok a gyermekek, akik előzőleg az óvodában, közösségben éltek „tevékeny" életet.

Az egészségügyi ellátás legkülönbözőbb intézkedései nagyrészt a népi demokrácia vívmányai. S hogy e tekintetben milyen körültekintő kormányzatunk, és mennyire nem kíméli az anyagi áldozatokat, azt misem bizonyítja jobban, mint amikor az 1950-es évek végén ismétlő-

(1938—1963)

Az óvodák és az óvónők számának alakulása

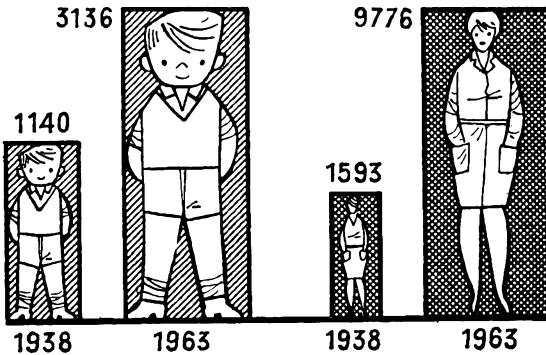

A háború utáni állomány a háború előtti százalékában

Az óvodák fontosabb adatai

Év	Az óvodák száma	Az óvodás korú gyermekek száma (1000 fő)	Az óvónők száma	Az egy óvónőre jutó gyerekek száma	Az óvodás gyermekek az óvodás korúak százalékában
1938	1140	112,1	1593	70,4	23,6
1950	1773	106,4	2423	43,9	23,5
1962	3057	177,7	9311	19,1	38,4
1963	3136	184,3	9776	18,9	41,8

dően és nagyobb számban jelentkeztek a gyermekbénulásos megbetegedések, egyik hónapról a másikra a legdrágább külföldi gyógyszerekkel végigoltottuk a különösen veszélyeztetett korosztályokat, és a Sabin-cseppekkel védetté tettük őket a gyermekbénulással szemben. (Míg 1959-ben 1830 járványos gyermekbénulás volt az országban, intézkedéseinkkel gyakorlatilag száműztük tőlünk ezt az igen veszélyes betegséget.) Se szeri, se száma azoknak az intézkedéseknek, amelyeket a lakosság egészségének védelmére hoztunk. Az ártalmas munkakörben rövidített munkaidőt vezettünk be, védőételekkel és italokkal vesszük elejét a szervezet károsodásának stb. De mindez ma már nálunk természetes, hiszen valósággá vált országunkban a jelszó: *mindent az emberért, az ember javára.*

A búsmagyarkodó nacionalista propagandának kedvelt siráma volt valaha: mi magyarok egyedül vagyunk itt a Duna-medencében, kiszolgáltatva a történelem sorsfordulói kényének-kedvének. E bombasztikus frázisban volt annyi igazság, hogy az uralkodó osztályok bűnös politikája következtében hű szövetségesre, valódi nemzeti törekvéseink támogatójára nem találhattunk.

Húsz esztendő szocialista építőmunkája, és különösen az utóbbi nyolc esztendő imponáló eredményei nyomán a Magyar Népköztársaság nemzetközi tekintélye nagyra nőtt. Mindez elsősorban annak köszönhető, hogy hazánk szocialista társadalmi és állami rendje sziklaszilárd, és népköztársaságunk kormányának politikáját a legszélesebb tömegek támogatják.

A másik alapvető tényező, amely nemzetközi helyzetünket meghatározza, hogy részei vagyunk a világ fejlődését alapvetően meghatározó szocialista világrendszernek. Ebben a szövetségi rendszerben különleges helye és szerepe van a szocialista országok elsőszülöttének, a Szovjetuniónak. A Szovjetunió erejének, hatalmának köszönhető — természetesen a köréje csoportosult nemzetközi béketáboréval együtt —, hogy a

világbékét sikerült mindmáig megóvni, sőt, hogy reális célkitűzés lehet a termonukleáris világháború veszélyének s ezzel együtt bármiféle világháború veszélyének végérvényes kiküszöbölése.

Hazánk külpolitikai tevékenységében sikeresen valósítottuk meg azokat a célokat, amelyek egyként szolgálják nemzeti céljainkat és a világbéke megvédésének nagy, egyetemes érdekét. Ennek az alapelvnek értelmében szüntelenül a szocialista országok összefogásának erősítésére törekedtünk; fejlesztettük a szocialista és a többi antiimperialista ország kapcsolatait és együttműködését a gyarmatosítás, a neokolonializmus teljes felszámolása érdekében, az imperializmus elleni harcban erősítettük a népek harcát a termonukleáris háború veszélye ellen, a nemzetközi béke megszilárdításáért; fejlesztettük kapcsolatainkat a nyugati kapitalista országokkal a békés egymás mellett élés jegyében.

A Magyar Népköztársaság külpolitikájában nem lebecsülendő jelentősége van annak, hogy hazánk a szocialista és a kapitalista világ határvonalán terül el. Ezt a körülményt a vezető nyugati imperialista körök a szocialista rendszer kialakulása óta arra szeretnék felhasználni, hogy megpróbálják hazánkat elszigetelni, leválasztani a szocialista tábor országaitól. Különösen bebizonyosodott ez a törekvésük a hidegháborús feszültségek egyik csúcspontján, 1956-ban, amikor az imperialista és a nemzetközi reakciós erők éppen a magyarországi viszonyokat használták fel a társadalmi fejlődés elleni támadásra és a nemzetközi béke veszélyeztetésére. Ez a törekvésük azonban akkor éppúgy kudarcot val-

lott, mint azóta bármikor — hazánk a szocialista tábornak hűséges és szilárd tagja volt és marad.

Az a körülmény, hogy hazánk a két világrendszer határvonalán fekszik, a mi külpolitikánkban úgy jelentkezik, hogy minden erőnkkel a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élése megvalósításának előmozdításán munkálkodunk. Ennek megfelelően 65 országgal állunk diplomáciai kapcsolatban, a tőkésországok közül 41 országgal nagykövetségi szinten.

A Magyar Népköztársaság 450 különböző nemzetközi szervezet, közöttük 1955 óta az Egyesült Nemzetek Szervezetének tagja, s képviselőink több nemzetközi szervezetben vezető tisztséget is betöltenek. Ezek a nemzetközi szervezetek — legalábbis nagy részük — hatékony fórumai a békének, a haladásnak; a gyarmati rendszer felszámolásáért vívott harcnak. A szocializmus világrendszerré válása, valamint a gyarmati sorból felszabadult országok képviselőinek megjelenése e nemzetközi szervezetekben és növekvő aktivitásuk még fontosabbá teszi ezeket a szervezeteket.

Nagy jelentőségű részvételünk a világ békemozgalmában is. Jelenleg 83 ország békemozgalmához fűznek bennünket szoros szálak. 1963-ban 303 neves személyiség — köztük több világhírű író, tudós, művész, politikus — járt nálunk a Béketanács vendégeként. A magyar békemozgalom munkájának elismerését jelentette, hogy 1964 áprilisában Budapesten ülésezett a Béke-világtanács elnöksége.

PILLANTSUNK A JÖVŐBE

Két évtized eredményeit vettük számba. S most pillantsunk egy kissé a jövőbe.

A kapitalizmusból, romok közül indultunk el, s ma két évtized múltán valóra vált az elnyomottak évezredes álma, megvalósult, amiért száz esztendeje küzd a magyar munkásosztály: megszűnt országunkban az embernek ember által való kizsákmányolása. *Befejeztük a szocializmus alapjainak lerakását.* Most a szocialista építés útján e munka betetőzése, *a szocializmus teljes felépítése* áll előttünk. Ezt szolgálja az idén utolsó évéhez érkezett második ötéves terv, s a következő időszak tervei.

Az 1965-ös év tervfeladatai ismertek. Ami az ipart illeti, a fejlődés 4,5 százalékos üteme szerényebb, mint a korábbi években. De ez nem kis feladat, hiszen ezt a felfutást 70 százalékban a termelékenység növelésével kell elérni, s a végrehajtás során nagy figyelmet kell fordítani arra, hogy a termelés összetétele, választéka az eddiginél jobban alkalmazkodjon az igényekhez. Úgy kell iparunkat tovább fejlesztenünk, hogy az egyrészt az eddiginél is jobban megfeleljen hazánk adottságainak, másrészt, hogy nagyobb mértékben éljünk a nemzetközi munkamegosz-

tás adta előnyös lehetőségekkel. Arra kell törekednünk, hogy a kor követelményeinek megfelelő műszaki színvonalú, kül- és belföldön egyaránt kelendő termékeket állítsunk elő. Az ipari termelés növekedését felülmúló mértékben növekvő exportterv teljesítése is nagy erőfeszítést igényel. A mezőgazdaságban a termelés 1,5—2 százalékos növekedését irányozza elő a terv. Itt is fel kell használnunk a korszerű tudomány eredményeit a termelés fellendítésére, s a vezetés megjavítása mellett a műtrágyázás, a gépesítés, az öntözés ésszerű alkalmazásával, hozzáértőbb gazdálkodással kell eredményeinket növelni.

Beruházásra 1965-ben 45 milliárd forintot fordítunk, s ebből mindenekelőtt a folyamatban levő beruházások befejezésére koncentráljuk erőinket. Az idén üzembe kell lépnie többek között az Almásfüzitői Timföldgyár második üzemegységének, a Szegedi Gumigyárnak, a Magyar Viscoza új danulonselyem üzemének, a Budapesti Házépítő Kombinátnak, a Békéscsabai Konzervgyárnak. Arra kell törekednünk, hogy a beruházások mielőbb hozzájáruljanak a nemzeti jövedelem termeléséhez. Szociális és kulturális beruházásaink közül a bölcsődei és óvodai férőhelyeket 4300-zal kell növelni. 760 általános iskolai és középiskolai tanterem befejezése szerepel a tervben. A lakosság fogyasztásának 2—2,5 százalékkal kell meghaladnia az 1964. évi szintet, és kismértékben tovább növekszenek a reáljövedelmek is. Felemelik 1965 júliusától a kétgyermekesek családi pótlékát az eddigi 75 forintról 200 forintra, s az 1959 előtt saját jogon megállapított 1000 forinton aluli nyugdíjakat.

1965 második ötéves tervünk utolsó esztendeje. Az idei terv ismeretében hozzávetőleg felmérhető már, *hogyan teljesülnek az év végéig az ötéves terv legfőbb céljai.* A terv az ipari termelésnek 48—50 százalékos növelését irányozta elő öt esztendőre. Ezt a célt elérjük. Túlteljesítjük az építőipar 40 százalékos fejlesztésének előirányzatát is. Az egy főre jutó reáljövedelem 16—17 százalékos tervezett növekedését már 1964-ben elértük, hasonlóképpen a kiskereskedelmi forgalom 23 százalékos emelkedését is. Túlteljesítjük a beruházások és ezen belül a lakásépítkezés eredeti irányszámait is.

A második ötéves terv előirányzata öt év átlagában 22—23 százalékkal több termelést kívánt a mezőgazdaságtól, mint az előző öt esztendőben. A több évi kedvezőtlen időjárás és a terv túlméretezettsége miatt ezt az ütemet nem tudtuk elérni: négy év alatt csak 10 százalékkal nőtt a mezőgazdaság termelése.

Hasonlóan, a tervezettnél kedvezőtlenebbül alakult az önköltség és a munka termelékenysége is. Ez utóbbi mutatók teljesítése pedig különösen az életszínvonal alakulása szempontjából jelentős.

Idei tervünkben a legfontosabb feladat, hogy a gazdasági munka hatékonyságának növelésével szilárd alapot teremtsünk a következő ötéves tervhez. Minden szinten emelve a vezetés színvonalát, javítva az irányítás, a gazdálkodás módszereit, kedvező változást kell elérni a termelés gazdaságosságában. Messzemenő takarékossággal, a munkafegyelem és a munkaerkölcs javításával, a létszám- és bérgazdálkodás tervszerűbbé tételével, határozottabb és szakszerűbb

vezetéssel számottevően csökkenteni kell a termékek önköltségét, gyorsítani a munka termelékenységének növelését. Nagy feladatok várnak ránk népünk gondolkodásának, szocialista tudatának formálásában. Politikai, társadalmi és gazdasági életünk minden területén növelnünk kell a tömegek részvételét, szélesítenünk kell a szocialista demokráciát.

De nemcsak egy évre tudunk előretekinteni. Az MSZMP VIII. kongresszusa megszabta a népgazdaság távlati fejlesztésének irányát, *a 20 éves terv* kidolgozásának főbb szempontjait. *Milyen lesz az ország gazdasága, milyenek lesznek a lakosság életkörülményei 1980-ban?*

Ami gazdasági fejlődésünk ütemét illeti, a magas technikai kultúrát képviselő népgazdasági ágak elsődleges fejlesztésével, országunk adottságainak kihasználásával a magyar ipar termelését 20 év alatt ötszörösére, a mezőgazdasági termelést 2—2,5-szeresére, a nemzeti jövedelmet mintegy a négyszeresére emeljük. Ez azt jelenti, hogy 1980-ban több mint hússzor annyit fog termelni a magyar ipar, mint 1938-ban, és 16-szor annyit, mint 1949-ben. A mezőgazdaság termelése mintegy 3,5-szerese lesz az 1949. évinek, az ország nemzeti jövedelme pedig 9-szer akkora lesz, mint 1949-ben volt.

Ami az ipar fejlesztését illeti, évi átlagban mintegy 8,4 százalékkal, a mezőgazdaság termelésének 4—5 százalékkal s a nemzeti jövedelemnek mintegy 7,2 százalékkal kell növekednie. Ilyen nagyarányú fejlesztést csak úgy tudunk elérni, ha a termelési szerkezet távlati kialakításánál még fokozottabban figyelembe

vesszük a KGST országainak és más szocialista országoknak a szükségleteit, ha még jobban kiaknázzuk a szocialista nemzetközi munkamegosztásban rejlő előnyöket.

Népgazdaságunkban tovább növekszik az ipar súlya. Számítások szerint, míg 1960-ban a keresőknek 29 százalékát foglalkoztatta az ipar, ez az arány 1980-ig meghaladja a 35 százalékot, és a nemzeti jövedelemnek mintegy 70 százaléka származik majd az iparból. Az ipar egyes ágai közül, adottságainknak megfelelően, elsősorban a kevésbé nyersanyag- és energiaigényes ágazatokat fejlesztjük. Különösen gyorsan kívánjuk fejleszteni a vegyipart. Távlati elképzeléseink szerint az 1960. évi egy kg-ról, 1980-ra előreláthatóan 50—60 kg-ra fog növekedni az egy főre jutó műanyagtermelés. A feldolgozóipar ágai közül elsősorban a korszerű technikán alapuló ágazatoké lesz a vezető szerep, mint például a gépiparban a híradástechnikai eszközök, a műszerek, az automaták gyártása, a vákuumtechnikai termékek, a nagy pontosságú szerszámgépek előállítása. A gépipar termelését előreláthatóan 20 év alatt több mint nyolcszorosára kívánjuk emelni. Ezen belül azonban az átlagosnál lényegesen gyorsabb fejlődést irányozunk elő a már említett ágazatokban, továbbá a vegyipari és élelmiszeripari berendezések, valamint az autóbuszok gyártásában. Feldolgozóiparunk más ágai közül — a hazai adottságaink, tapasztalataink felhasználásával — ugyancsak az átlagosnál gyorsabban fejlődik majd a gyógyszer-, a konzerv- és a ruházati ipar.

Most, hogy néhány éve befejeződött a mezőgazdaság szocialista átszervezése, minden lehe-

tőséggel rendelkezünk ahhoz, hogy a megerősödött nagyüzemekkel az ország legfontosabb nyersanyagbázisává tegyük mezőgazdaságunkat. Számolunk azzal, hogy a bőséges belső ellátáson kívül jelentősen növekedni fog a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek exportja. Magyarországon a művelhető terület nem növelhető, ezért a növénytermesztés fejlődését belterjes irányban, a hozamok növelésével és a munkaigényes növényfajták részarányának kiterjesztésével, az állattenyésztéshez szükséges takarmánybázis szélesítésével kell elérni. Az állattenyésztésben ugyancsak a hozamok növelése lesz a legfontosabb feladat.

Mindez a mezőgazdaság anyagi-technikai bázisának szélesítését igényli. Előzetes számítások szerint a 20 év során mintegy háromszorosára kell növelnünk a gépesítés színvonalát és 8—9-szeresére a műtrágyaellátást.

A munkaigényes, nagy szellemi ráfordítást igénylő iparágak fejlesztése, a mezőgazdasági termelés belterjesebbé tétele kiválóan képzett *szakembergárdát* igényel. 1980-ig 1960-hoz képest az egész népgazdaságban a mérnökök számát háromszorosára, a technikusok számát négyszeresére kell emelni. Az egyetemi hallgatók száma háromszorosára emelkedik. A szakmunkások arányát az iparban a jelenlegi mintegy 35 százalékról 45 százalékra, a mezőgazdaságban 2 százalékról 25 százalékra kell emelni.

Távlati terveink végső célja *a népjólét fokozása.* Biztos alapot nyújt ehhez a nemzeti jövedelem tervezett négyszeres emelkedése. Az életszínvonal jelentős növekedése, a várható társadalmi és gazdasági fejlődés új arányokat teremt

a fogyasztás szerkezetében. Nyilvánvalóan növekedni fog a családok összkiadásain belül az iparcikkek, s különösen a tartós fogyasztási cikkek aránya. Azzal számolunk, hogy 1980-ra minden családnak lesz televíziója, rádiója — sőt minden másodiknak ezen kívül táska- vagy zsebrádiója is —, a háztartások nagyobbik felében lesz hűtőszekrény, porszívó, mosógép, az élelmiszer-fogyasztás eltolódik a biológiailag értékesebb cikkek irányába.

Terveinkben figyelembe kell vennünk azt is, hogy a nagy előrehaladás ellenére a kapitalista múltból örökölt aránytalanságok egy részét még nem tudtuk felszámolni. A lakásellátásban, a kommunális szolgáltatások fejlesztésében, a városi közlekedésben sok még a pótolnivaló. Ami a lakáskérdés megoldását illeti, a 20 éves terv időszakában nemcsak azt akarjuk elérni, hogy már a hetvenes évek első felében minden család önálló lakáshoz jusson, hanem megszüntetjük az elavult lakások egy részét is és növeljük a lakások átlagos nagyságát.

Mind e tervek megvalósítását népünk öntudatos és fegyelmezett munkája mellett nagyban elősegíti a szocialista országok testvéri együttműködése, az az önzetlen, baráti kapcsolat, amely — elsősorban a Szovjetunió sokoldalú segítsége révén — meggyorsítja a szocialista országok, köztük hazánk fejlődését.

•

Húsz évre tekintettünk vissza és — 1965-höz számítva — 15 évre előre. Nagy volt az út, amit megtettünk, lelkesítők a célok, amelyek előttünk

állnak. Történelmünk sötét korszakát zárta le a felszabadulás. „Új nép, másfajta raj" nőtt fel azóta. Két évtized alatt mindig tele volt a kezünk munkával, s lesz teendőnk a következő években, évtizedekben is. A mindennapi munka sodrában nem árt azonban egy kétévtizedes évfordulón megállni, számbavenni, mit tettünk, hogy előre tekinthessünk és erőt meríthessünk újabb feladataink végrehajtásához.

Az MSZMP nyolc év óta folytatott politikája elvileg megalapozott, a gyakorlatban kipróbált és bevált politika, amely a tömegek körében mély gyökeret vert, és a magyar nép támogatását élvezi. Az MSZMP politikájának fő irányvonalát megőrizve és továbbfejlesztve még nagyobb következetességgel megyünk tovább a szocializmus teljes felépítésének útján.

TARTALOM

MENNYI IS HÚSZ ÉV? — — — — — — 3

SZABADSÁG! TE SZÜLJ NEKEM RENDET! 13

A rombadőlt ország — — — — — — 15
A föld azé, aki megműveli — — — — 20
Nem a tőkéseknek — a népnek építjük az országot — — — — — — — 25
Tiéd az ország — magadnak építed — — 33
„Új nép, másfajta raj..." — — — — 37
A hozzáértő, dolgozó nép okos gyülekezete 44

„ITT MÁR A MI KEZÜNK ÉPÍT" — — — 54

Kiket szolgált a magyar nemzetgazdaság? 54
Hétmérföldes léptekkel — — — — — 59
Ipari országgá vált hazánk — — — — 65
A népgazdasági tervek útján — — — 65
A gazdasági konszolidáció 1957-ben — — 68
Megváltozott iparunk szerkezete — — 70
Alapanyag- és energiatermelés — — — 72
A gépgyártás — — — — — — — 75
A vegyipar — — — — — — — — 76
Könnyűipar — — — — — — — — 79
Élelmiszeripar — — — — — — — 82

Építő- és építőanyag-ipar — — — — 85
A vidék iparosítása — — — — — — 88
Koncentráltabb termelés — — — — 89
Foglalkoztatottság, termelékenység — — 90
A magyar falu a szocializmus útján — — 93
A szövetkezeti mozgalom fejlődése — — 94
Növénytermesztés — — — — — — 100
Állattenyésztés — — — — — — — 105
A szövetkezetek — — — — — — — 111
Az állami gazdaságok — — — — — 112
A gépjavító állomások — — — — — 113
Az új falu — — — — — — — — 113
Az ország érhálózata — — — — — — 115
Nemzetközi gazdasági együttműködés — — 118

MINDEN AZ EMBERÉRT, AZ EMBER JAVÁRA — — — — — — — — 126

Reálbér, reáljövedelem — — — — — 128
A fogyasztás — — — — — — — 133
A lakáskérdés — — — — — — — 140
A szellem napvilága — — — — — — 144
Egészségünk védelmében — — — — — 161
Javuló egészségvédelem, magasabb életkor 165

HAZÁNK ÉS A NAGYVILÁG — — — — 169

PILLANTSUNK A JÖVŐBE — — — — 172

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szerkesztette: Rákos Imréné
A borító Erdélyi János munkája
Műszaki vezető: Szécsi Andor
Műszaki szerkesztő: Vértes Jenő
A szedést 1965. I. 6-án kezdték meg
Megjelent 1965. II. 27-én, 20 000 példányban
Terjedelme 9,2 (A/5) ív

PL—63—K—6567

0100/1 — Zrínyi Nyomda, Bp. Fv.: Bolgár I.

Összeállította:

FÖLDES ISTVÁN

és

NEMES JÁNOS